

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Náchod

Bakalářská práce

Autor: Barbora Zemanová

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor: **Barbora Zemanová**

Studium: F16BP0247

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Náchod**

Název bakalářské práce AJ: Aristocratic's coats of arms of the sights in the district of Náchod

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je inventarizace dochovaných šlechtických znaků na stavebních památkách v okrese Náchod. Výzkum bude vycházet z fotodokumentace jednotlivých znaků, získané návštěvou památek, a jejich interpretace na základě studia odborné literatury. Rozebrány budou také kulturně-historické souvislosti nálezů.

MYSLIVEČEK, Milan, Erbovník, neb, Kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě: Podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví, Praha 1993. HALADA, Jan, Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti, Praha 1999. SEDLÁČEK, August, Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty, Praha 2003. BERAN, Zdeněk a kol., Východočeská šlechta, její sídla a teritoria, Praha 2013.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Oponent: PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.11.2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Barbora Zemanová

Podpis autora modrou barvou

Poděkování:

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Ondřeji Felcmanovi, CSc. za odborný dohled při tvorbě závěrečné práce, za cenné rady i připomínky, které pro mne byly při vzniku této práce klíčové. Také bych ráda poděkovala své rodině, která mne podpořila a nejednou se mnou cestovala při hledání šlechtických znaků. V neposlední řadě patří mé díky zaměstnancům kulturních památek i obecních úřadů, kteří ochotně odpověděli na mé dotazy. Děkuji také kolegům, se kterými jsem mohla práci konzultovat.

Anotace

ZEMANOVÁ, BARBORA. *Šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Náchod*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, 145 s., Bakalářská práce.

Bakalářská práce inventarizuje všechny dochované šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Náchod. Výzkum vychází z fotodokumentace jednotlivých znaků, získané návštěvou památek, a jejich interpretace provedené na základě studia odborné literatury. Rozebrány jsou také kulturně – historické souvislosti nálezů.

Klíčová slova: erby, šlechtické rody, stavební památky, okres Náchod, historie

Annotation

ZEMANOVÁ, BARBORA. *Aristocratic's coats of arms on the sights in the district of Náchod*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2019, 145 pp, Bachelor Thesis.

Bachelor Thesis makes the inventorying of all extant aristocratic's coats of arms on the sights in the district of Náchod. The research proceeds from photodocumentation of particular coats of arms acquired from visiting sights and their interpretation based on the study of professional literature. Bachelor Thesis analyses cultural and historical context of findings too.

Key words: coats of arms, noble families, sights, the district of Náchod, history

Obsah

ÚVOD.....	12
ADRŠPACH.....	15
1. Zámek v Dolním Adršpachu.....	15
1.1. Alianční znak rodu Žehušických z Nestajova a neznámého rodu.....	16
BOHUSLAVICE.....	17
2. Areál kostela sv. Mikuláše se zvonící a márníci	17
2.1. Znak pánů ze Stubenberka na stěně zvonice.....	17
2.2. Znak pánů z Dobrušky na stěně márnice	18
BROUMOV.....	20
3. Kostel Panny Marie se hřbitovem	20
3.1. Znak rodu Girtler von Kleeborn a Slavkovských ze Šonova na náhrobku ..	21
3.2. Erb Walchera Scholcze Mitbügera na hřbitovní zdi	22
ČESKÁ SKALICE	24
4. Kostel Nanebevzetí Panny Marie	24
4.1. Alianční znak rodu Piccolomini a Libštejnských z Kolovrat.....	24
5. Socha sv. Floriána	26
5.1. Alianční znak rodu Leslie a Valdštejn-Vartemberků.....	27
HEŘMANICE	30
6. Kostel sv. Máří Magdalény	30
6.1. Znak rodu Valdštejnů	30
6.2. Znak rodu Valdštejnů	31
6.3. Znak rodu Valdštejnů	31
6.4. Znak rodu Valdštejnů	32
CHVALKOVICE	33
7. Kostel sv. Jiljí.....	33
7.1. Alianční znak Dobřenských z Dobřenic a Boryňů ze Lhoty.....	33
8. Socha sv. Linharta	35
8.1. Znak Dobřenských z Dobřenic.....	35
KRČÍN (dnes částí Nového Města nad Metují)	36
9. Socha sv. Leopolda u kostela sv. Ducha	36
9.1. Znak rodu Leslie na soše sv. Leopolda	36

MACHOV	37
10. Sloup se sochou Panny Marie Bolestné	37
10.1. Znak rodu Piccolomini	37
MEZIMĚSTÍ	38
11. Budova přádelny	38
11.1. Erb rodu Schrollů na budově přádelny	38
MISKOLEZY (dnes částí obce Chvalkovice)	40
12. Socha sv. Jiljí	40
12.1. Alianční znak Dobřenských z Dobřenic a rodu Stubenberků.....	40
NÁCHOD	41
13. Zámek Náchod	41
13.1. Znak Smiřických ze Smiřic a prázdný znak	42
13.2. Znak Smiřických ze Smiřic a prázdný znak	43
13.3. Znak rodu Piccolomini	44
13.4. Znak rodu Piccolomini	44
13.5. Znak rodu Piccolomini	44
13.6. Alianční znak rodu Piccolomini a Libštejnských z Kolovrat	45
13.7. Alianční znak rodu Piccolomini a Sachsen-Lauenberg	45
13.8. Alianční znak rodu Schaumburg-Lippe a Anhalt-Dessau	46
14. Kostel sv. Jana Křtitele se hřbitovem	48
14.1. Znak Bartoňů z Dobenína na náhrobku	49
14.2. Znak Bartoňů z Dobenína na rodinné hrobce	50
NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ.....	51
15. Zámek Nové Město nad Metují	51
15.1. Alianční znak rodu Leslie a Valdštejn-Vartemberků	52
15.2. Znak rodu Leslie	53
15.3. Znak rodu Leslie	53
15.4. Znak rodu Leslie na soše sv. Václava v zahradě	53
15.5. Znak rodu Leslie na soše před zámkem.....	54
15.6. Znak Bartoňů z Dobenína.....	54
15.7. Znak Bartoňů z Dobenína.....	55
15.8. Znak Bartoňů z Dobenína.....	55

15.9.	Znak pánů ze Stubenberka.....	56
15.10.	Znak Černčických z Kácova.....	56
15.11.	Znak rodu Liechtensteinů na soše před zámkem.....	57
16.	Špitál kláštera Milosrdných bratří s kostelem Narození Panny Marie	58
16.1.	Znak rodu Leslie	58
16.2.	Znak rodu Liechtensteinů	59
16.3.	Znak rodu Dietrichsteinů	59
17.	Kostel Všech svatých se hřbitovem na Bořetíně	60
17.1.	Znak Grimmerů z Riesenburku na náhrobku	61
18.	Socha sv. Jana Nepomuckého	61
18.1.	Znak rodu Leslie	61
19.	Městský dům Villarsburgův.....	62
19.1.	Znak rodu Villarsburgů	62
NOVÝ HRÁDEK.....		63
20.	Areál hradu Frymburk	63
20.1.	Erb rodu Colloredo-Mansfeld na budově lesovny.....	63
POLICE NAD METUJÍ		66
21.	Selenderův sloup.....	66
21.1.	Znak Selenderů z Prošovic	66
RASOŠKY		68
22.	Vojenský hřbitov.....	68
22.1.	Alianční znak Mayerů z Heldensfeldu a Watletů.....	68
22.2.	Znak rodu z Weckbeckeru	69
22.3.	Znak rodu z Böcku a Greissau.....	70
22.4.	Znak rodu z Reisingeru.....	71
STÁRKOV		72
23.	Kostel sv. Josefa Pěstouna	72
23.1.	Znak Čertorejských z Čertorej.....	72
23.2.	Znak Sedlnických z Choltic.....	73
24.	Hřbitovní kaple	74
24.1.	Znak rodu Kaisersteinů.....	74
STUDNICE		76

25.	Kostel sv. Jana Nepomuckého	76
25.1.	Znak Schmiedlů ze Schmiedenu a Hochbergů z Hennersdorfu	76
26.	Budova bývalé tvrze	78
26.1.	Znak Schmiedlů ze Schmiedenu a Hochbergů z Hennersdorfu	78
SVINIŠŤANY (dnes částí obce Dolany).....		79
27.	Sloup se sochou Panny Marie	79
27.1.	Znak Dobřenských z Dobřenic	79
27.2.	Znak Boryňů ze Lhoty	80
28.	Dům č. p. 46.....	80
28.1.	Alianční znak Dobřenských z Dobřenic a Boryňů ze Lhoty	80
ŠONOV (dnes součástí obce Provodov-Šonov).....		82
29.	Evangelický kostel	82
29.1.	Znak rodu Schaumburg-Lippe.....	82
TEPLICE NAD METUJÍ		83
30.	Dolní zámek v Teplicích nad Metují	83
30.1.	Alianční znak Schmiedlů ze Schmiedenu a Vrtbů	83
30.2.	Alianční znak Schmiedlů ze Schmiedenu a Vrtbů	84
31.	Horní zámek v Teplicích nad Metují	85
31.1.	Znak Straků z Nedabylic	85
31.2.	Znak neznámého rodu	86
VELICHOVKY		87
32.	Kostel Proměnění Páně	87
32.1.	Znak rodu z Adelschwungu	87
32.2.	Alianční znak rodu z Höpflingu a Bergendorfu a rodu Spens-Boden ..	88
32.3.	Znak rodu z Höpflingu a Bergendorfu.....	90
32.4.	Znak rodu z Höpflingu a Bergendorfu.....	90
32.5.	Alianční znak rodu z Höpflingu a Bergendorfu a Levínských z Levína	91
33.	Socha sv. Jana Nepomuckého.....	92
33.1.	Alianční znak Mladotů ze Solopisk a Taglerů ze Sickers-Kirchen	92
VELKÁ BUKOVINA (dnes částí obce Chvalkovice)		93
34.	Socha Panny Marie na podstavě	93

34.1. Znak rodu Šporků	93
ZÁVĚR.....	95
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....	98
GRAFY A TABULKY.....	99
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	103
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	107
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá šlechtickými znaky dochovanými na exteriérech stavebních památek a nacházejících se v okrese Náchod.

Práce je založena na inventarizaci zachovalých šlechtických znaků na stavebních památkách v okrese Náchod. Prvotní fáze výzkumu spočívala v navštívení vytypovaných historických objektů a pořízení fotodokumentace. Výsledkem je soupis znaků s příloženými fotografiemi, který představuje úplnou evidenci všech dochovaných šlechtických erbů v regionu. Ve druhé části výzkumu bylo třeba provést analýzu nálezů, tzn. zjistit, ze které doby nález pochází, z jakého je materiálu, jaká je jeho celková podoba a jakému rodu znak patří. V souhrnu šlo o to zjistit, jaký je celkový počet znaků, a získat tak představu o působení šlechtických rodů v oblasti, o jejich stavebním a kulturním přínosu.

Místa nálezů, obce (města i vsi), jsou řazena abecedně. V případě, že některá z bývalých obcí je dnes součástí většího sídelního celku, ale v minulosti bývala samostatnou, nachází se v seznamu pod původním názvem (jedná se o Krčín, Miskolezy, Šonov a Velkou Bukovinu). Každý nález je zachycen a popsán podle stejné struktury. Nejprve je uvedena stručná historie obce, poté historie památky, na které se nachází dochovaný šlechtický znak. Následuje popis nalezeného znaku, který má taktéž jednotnou osnovu. U každého znaku je určena jeho poloha na exteriéru objektu a datace vzniku, je uvedeno, z jakého materiálu je zhotoven, a poté je heraldicky popsán. Dále je stručně popsána historie a genealogie rodu, kterému znak náleží.

Dochované a zdokumentované šlechtické znaky jsem se snažila popsat podle heraldických pravidel. Ostatní informace vychází ze studia dostupné literatury, na kterou se v textu odkazují, nebo byly získány na základě korespondence s obecními úřady nebo různými institucemi, což dokládá poznámkový aparát. Některé z informací jsem získala při návštěvě jednotlivých míst. V případě, že nebylo možné zhotovit vlastní fotografii znaku z důvodu restaurování nebo nepřístupnosti objektu, je poskytovatel fotografie/obrázku uveden v obrazové příloze. Práce zahrnuje pouze šlechtické znaky, které se dochovaly do dnešní doby. V literatuře jsem se setkala se znaky, které byly v průběhu času zničeny nebo ukradeny, a právě z toho důvodu je do práce nezahrnuji.

Zatím nebyla vydána publikace, která by se zabývala dochovanými šlechtickými znaky v okrese Náchod. Pouze Zdeňka Kulhavá se v jedné ze svých prací věnuje dochovaným šlechtickým znakům na Novoměstsku,¹ avšak neuvádí všechny znaky, které se na exteriérech staveb či jiných památkách v této lokalitě nacházejí. Z hlediska zaměření bakalářské práce tedy nejde o zcela hodnotnou práci, přesto bylo možné publikaci využít. Údaje k historii obcí jsem získávala z obecnější literatury, například z práce *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*,² dále jsem využila rozsáhlé dílo *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*,³ a čerpala jsem i z prací, vztahujících se ke konkrétním lokalitám. Informace o památkách jsem získávala převážně z *Uměleckých památek Čech*,⁴ z jednotlivých prací edice *Soupisu památek historických a uměleckých...*,⁵ a také z dílčích publikací, vydávaných obcemi. Pro seznámení se se základy heraldiky a blasonování jsem využila *Encyklopedii heraldiky*⁶ a *Českou heraldiku*.⁷ Z literatury, věnující se šlechtickým rodům, jsem čerpala především z prací Augusta Sedláčka,⁸ Milana Myslivečka,⁹ Jana Halady¹⁰ a také z Ottova slovníku naučného.¹¹ Většina z nich mně pomohla také s identifikací nalezených znaků, k tomuto účelu jsem využila i dílo *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého*.¹² Inspirací mně při práci byla bakalářská práce Adély Tomáškové, která provedla inventarizaci a analýzu dochovaných šlechtických znaků v okrese Blansko.¹³

Okres Náchod leží v Královéhradeckém kraji, v jeho severovýchodní části. Okresním městem je Náchod. Sousedí s okresy Hradec Králové, Rychnov nad Kněžnou

¹ Zdeňka KULHAVÁ, *Soupis erbovních památek Novoměstska*, Praha 2012.

² Tomáš ŠIMEK, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl VI. Východní Čechy*, Praha 1989.

³ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl III.*, Praha 1998; *Díl IV.*, Praha 2000; *Díl VI.*, Praha 2004; *Díl VII.*, Praha 2008.

⁴ Emanuel POCHE a kol., *Umělecké památky Čech. Díl I.–IV.*, Praha 1977–1982.

⁵ Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé. Díl XLV. Politický okres broumovský*, Praha 1930.; Zdeněk WIRTH, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. Díl XXXIV. Politický okres náchodský*, Praha 1910.

⁶ Milan BUBEN, *Encyklopedie heraldiky*, Praha 2003.

⁷ Zdeněk M. ZENGER, *Česká heraldika*, Praha 1978.

⁸ August SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty*, Praha 2001–2003.

⁹ Milan MYSLIVEČEK, *Velký erbovník*, sv. I, II, Plzeň 2005–2006.

¹⁰ Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1999.

¹¹ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, Praha – Litomyšl 1996–2003.

¹² Martina HRDINOVÁ, *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého. Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století*, Praha 2013.

¹³ Adéla TOMÁŠKOVÁ, *Šlechtické znaky na kulturních památkách v okrese Blansko*, Bakalářská práce, Hradec Králové 2017.

a Trutnov. Část náchodského okresu je obklopena polskými hranicemi. Nachází se v něm 11 měst, 4 městyse a 63 vsí. Většina okresu je tvořena pahorkatinami, nejvyšším bodem na jeho území je Ruprechtický Špičák na Broumovsku. Hlavními toky regionu jsou Metuje, Úpa a Stěňava. K významným přírodním památkám patří Teplicko-Adršpašské skály, Broumovské stěny nebo Ostaš. Známymi kulturními památkami jsou zámky v Náchodě, Novém Městě nad Metují, Ratibořicích a Adršpachu, kláštery v Broumově a Polici nad Metují nebo zříceniny hradů Frymburk, Adršpach, Rýzmburk a Skály.¹⁴

¹⁴ Český statistický úřad: *Charakteristika okresu Náchod*, dostupné online (https://www.czso.cz/csu/xh/charakteristika_okresu_nachod), [citováno k 9. 6. 2019].

ADRŠPACH

Obec leží přibližně šestnáct kilometrů severovýchodně od Trutnova. Do počátku 16. století patřila ves k hradu Adršpach, který byl založen pravděpodobně v první polovině 14. století a ležel nedaleko dnešní obce. Po zániku hradu byla připojena k rýzmburskému panství a rozdělena na Horní a Dolní Adršpach. Před polovinou 16. století koupil panství Bernart Žehušický z Nestajova. Roku 1590 se stal Dolní Adršpach centrem samostatného panství, které získal Adam Abrahám Bohdanecký z Hodkova při dělení rodového majetku. Adam Abraham zemřel roku 1620 při výbuchu jičínského zámku. Statek Dolní Adršpach byl jeho potomkům zkonfiskován a roku 1623 prodán Albrechtovi z Valdštejna. Následně statek vlastnili Trčkové z Lípy. V letech 1634–1828 se na panství vystřídal více majitelů, například Libštejnští z Kolovrat, Kryštof Blümegen, Josef Schaffgotsch či hrabě z Klarsteinu. Roku 1828 panství koupila rodina Nádherných z Borutína. V roce 1945 přešel zámek pod správu československého a následně českého státu.¹⁵ Roku 2013 se stal zámek majetkem obce.

1. Zámek v Dolním Adršpachu

Na místě dnešního zámku stávala od 15. století tvrz, kterou nechali vystavět Berkové z Dubé. Za působení Adama Abrahama Bohdaneckého byla na konci 16. století dokončena přestavba tvrze na renesanční zámek.¹⁶ V 17. a 18. století proběhlo několik úprav zámku, především zdejší kaple. Vedle objektu stála ještě další budova, která sloužila jako stáje a sýpka, později byla přestavěna na kancelářské a obytné prostory. V 19. století byl zámek přestavován za působení hraběte z Klarsteinu a Nádherných z Borutína. Novorenesanční balkon a kašna byly k zámku přistavěny v letech 1886–1888. Ve stejné době získal zámek novou šindelovou střechu, kterou roku 1965 nahradila původní prejzová střecha. Budova zámku sloužila ve druhé polovině 20. století jako depozitář Státního ústředního archivu v Praze.¹⁷ Dnes je zámek otevřen

¹⁵ Podrobněji o dějinách obce Joachim BAHLCHE – Winfried EBERHARD – Miloslav POLÍVKA a kol., *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2001, s. 2.; Rostislav VOJKOVSKÝ – Marek DUSIL, *Adršpach. Hrad a zámek v Dolním Adršpachu západně od Broumova*, Hukvaldy 2014, s. 4–27.; Tomáš ŠIMEK, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl VI. Východní Čechy*, Praha 1989, s. 91–92.

¹⁶ Datum dokončení přestavby sídla není jisté. Některé zdroje spojují konec stavby s rokem 1580 - srov. Emanuel POCHE a kol., *Umělecké památky Čech. Díl I. A – J*, Praha 1977, s. 23.; Jiné zdroje uvádí rok 1596 - více T. ŠIMEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, s. 91.

¹⁷ Více o zámku Adršpach T. ŠIMEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, s. 91–92.; Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé. Díl XLV. Politický okres broumovský*, Praha 1930, s. 5–6.; Emanuel POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, Díl I., s. 23.

veřejnosti. Na severní stěně zámku se nachází alianční znak rodu Žehušických z Nestajova a rodu, který se nepodařilo identifikovat.

1.1. Alianční znak rodu Žehušických z Nestajova a neznámého rodu

Umístění: Na severní stěně zámku, nad okny, v pravém rohu.

Datace: 1590 nebo 1596¹⁸

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 1): Znaky stejně jako ovál, na kterém jsou umístěny, reliéfně vystupují z desky, která má podobu štítu. Na heraldicky pravé straně je erb Žehušických z Nestajova. Ve štítě část kola, kde je loukoť spojená s pístem dvěma špicemi. Na levé straně se nachází erb rodu, který se nepodařilo identifikovat. Ve štítě ozubené kolo, uprostřed kterého je nejspíše čtyřcípá hvězda.

Žehušičtí z Nestajova: Český vladycký rod pocházel z Plzeňska, kde vlastnil ves Nestajov s tvrzí. Jan Chotuň a Zdeněk z Nestajova založili dvě větve rodu, Zdeněk rod Chuchelských z Nestajova a Jan Chotuň rod Žehušických z Nestajova. První ze zmíněných rodů vymřel koncem 18. století. Jan Chotuň získal tvrz Bojmany, statek Žehušice, Církvice, Chotusice a další. Žehušičtí z Nestajova byli během 15. a 16. století vlastníky hradu Sión, panství Žleby, statku Tupadly, hradu Skály, Adršpachu a městečka Stárkov, kde nechal Bernart Žehušický vybudovat renesanční tvrz. Koupil také hrad Rýzmburk s městečkem Žernovem, Ratibořice a tvrz Nový Vamberk. Václav Žehušický získal Svojanov a městečko Bystré. V roce 1564 přešel všechn rodový majetek na Hertvíka Žehušického, který byl posledním mužským příslušníkem rodu. Neměl žádné děti, a tak roku 1579 rod Žehušických z Nestajova vymřel po meči.¹⁹

Znak Žehušických z Nestajova: V červeném štítě tzv. korbel, část stříbrného kola, kde je loukoť spojena s pístem dvěma špicemi. Na přilbici dvě černá rozevřená křídla, příkrývadla červeno-stříbrná.²⁰

¹⁸ Poslední číslo vročení na desce je špatně čitelné, v literatuře jsou uváděny oba letopočty - srov. T. ŠIMEK, *Hrady...*, s. 91.; E. POCHE, *Umělecké památky Čech. Díl I.*, s. 23.

¹⁹ Srov. Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, Praha 2013, s. 560–561.; Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1999, s. 664.

²⁰ Popis znaku podle vyobrazení v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 560.

BOHUSLAVICE

Obec leží přibližně šest kilometrů jihozápadně od Nového Města nad Metují. První zmínka o Bohuslavicích pochází z roku 1361, kdy patřily Mutinovi z Dobrušky. Na počátku 15. století byly Bohuslavice zmiňovány jako součást sousedních Černčic, které v té době držel Vítek z Černčic. V průběhu první poloviny 15. století připojil Jan Černčický z Kácova Bohuslavice k panství Nového Města nad Metují, jehož součástí byly až do vzniku městské a obecní samosprávy roku 1850.²¹ Hlavní dominantou obce je kostel sv. Mikuláše s barokní márnicí a pozdně renesanční zvonicí.

2. Areál kostela sv. Mikuláše se zvonicí a márnicí

Stavba původního gotického kostela byla zahájena roku 1359. Roku 1687 byl kostel rozšířen a ve dvacátých letech 18. století na jižní straně kostela přibyla předsíň. Čtvercová barokní kostnice vznikla roku 1777. Stavba pozdně renesanční zvonice probíhala v letech 1605–1613.²² Nad vstupem do zvonice se nachází erb pánů ze Stubenberka, na stěně márnice erb pánů z Dobrušky.²³

2.1. Znak pánů ze Stubenberka na stěně zvonice

Umístění: Nad vstupem do zvonice.

Datace: 1605–1613²⁴

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 2): Znak na pískovcové desce. Ve štítě obrácená kotva, jejímž spodním okem je propleten provaz. Na korunované přilbici s příkrývadly šest pštrosích per.

Páni ze Stubenberka: Štýrský panský rod, jehož zakladatelem byl Wulfing, připomínán poprvé v roce 1042, měl původní sídlo v Meiersdorfu. Vystavěli zde hrad Stubenberg, později připojili k rodovému majetku panství Kopfenberg. Roku 1410 získal rod potvrzení erbu. Wolfgang I. ze Stubenberka koupil roku 1548 od Jana

²¹ Srov. T. ŠIMEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, s. 47.

²² Více o areálu kostela E. POCHÉ, *Umělecké památky...*s. 96.

²³ Je pravděpodobné, že byl znak pánů z Dobrušky na kostnici přenesen sekundárně-více Zdeňka KULHAVÁ, *Soupis erbovních památek Novoměstska*, Praha 2012, s. 19.; August SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika*, Praha 1997, s. 36–37.

²⁴ Doba výstavby zvonice.

z Pernštejna novoměstské panství. Stubenberkové vlastnili panství do roku 1621, kdy jim byl zkonfiskován majetek a z Čech následně odešli.²⁵

Znak pánů ze Stubenberka: V černém štítě stříbrná obrácená kotva, jejímž spodním okem je provlečen zlatý provaz. Na přílbici s příkrývadly je šest pštrosích per, vpravo tři stříbrná a vlevo tři černá.²⁶

2.2. Znak pánů z Dobrušky na stěně márnice

Umístění: Na rohu přední a levé boční stěny márnice.

Datace: Nejspíše druhá polovina 14. století.²⁷

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 3): Znak na pískovcové desce. Ve štítě dvě kosmá břevna.

Páni z Dobrušky: Rod pánů z Dobrušky pocházel z východních Čech. Jeho předkem byl Mutina, který držel ve druhé polovině 13. století u Rychnova nad Kněžnou hrad Skuhrov. Před rokem 1320 povýšili jeho následovníci Dobrušku na město a začali používat místní přídomek. V polovině 14. století se stali majiteli Opočna, kde byl za jejich působení vystavěn na ostrohu gotický hrad. Štěpán, potomek Sezemy z Dobrušky, držel Opočno, Chlumeck nad Cidlinou, Žleby a Lichtemburk. Jeho bratr Jan byl vlastníkem hradu Frymburk a Dobrušky. Janem Městeckým z Opočna, synem Štěpána z Opočna, vymřel roku 1432²⁸ rod pánů z Dobrušky a Opočna po meči.²⁹

²⁵ Srov. Z. KULHAVÁ, *Soupis erbovnických památek...*, s. 106–107., Milan MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. II*, Plzeň 2006, s.232–233.; Milan MYSLIVEČEK, *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví*, Praha 1993, s. 56.

²⁶ Popis znaku podle vyobrazení v práci M. Myslivečka - M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. II*, s. 233.

²⁷ Období působení pánů z Dobrušky jako majitelů Bohuslavic.

²⁸ V Ottově slovníku naučném je uveden rok 1431 - srov. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl VII.*, Praha – Litomyšl 1997, s. 741.

²⁹ Více o rodu J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 131.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 105–106.; *Ottův slovník...Díl VII.*, Praha 1997, s. 740–741.

Znak pánů z Dobrušky: Než došlo ke spojení erbu s pány z Opočna, měli páni z Dobrušky v červeném štítě dvě stříbrná kosmá břevna. Na přilbici je červeno-stříbrné složené křídlo, příkryvadla červeno-stříbrná.³⁰

³⁰ Popis znaku podle vyobrazení v práci J. Pelanta - J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 105.

BROUMOV

Město leží v severovýchodní části okresu, nedaleko polských hranic, přibližně třicet kilometrů severovýchodně od Náchoda. Oblast Broumovska byla kolonizována od počátku 13. století řádem benediktinů. Město, obklopené ze tří stran polskými hranicemi, bylo založeno pravděpodobně v polovině 13. století. První zmínka o Broumovu pochází z roku 1265. Na počátku 14. století byl na místě původní tvrze vybudován hrad, který se stal základem pozdějšího kláštera. Během husitské revoluce bylo město opěrným bodem katolické strany. V 16. století se stal Broumov významným producentem sukna. Období působení opatů Tomáše Sartoria (1663 – 1700) a Otmara Zinkeho (1700-1738) bylo charakteristické významnou stavební činností, která je ve městě patrná dodnes. V roce 1848 se stal Broumov nezávislým na klášteře a došlo k rozvoji průmyslové, převážně textilní, výroby. Po podpisu Mnichovské dohody bylo celé pohraničí obsazeno německými vojsky. Konec druhé světové války znamenal pro místní německé obyvatele vystěhování, odsun do Německa a znárodnění majetku. V roce 1960 zanikl okres Broumov a oblast byla připojena k okresu náchodskému.³¹ Mezi významné památky Broumova patří benediktinský klášter, dřevěný kostel Panny Marie, kostel sv. Petra a Pavla nebo kostel sv. Václava.

3. Kostel Panny Marie se hřbitovem

Kostel byl zřejmě postaven ve 13. století, ale první písemné zmínky se zachovaly až ze 14. století. V roce 1421 byl vypálen husity. Dnešní podobu kostel získal v padesátých letech 15. století. Jedná se o jednu z nejstarších dřevěných sakrálních staveb ve střední Evropě. Po ochozu kostela jsou umístěny dřevěné desky, zachycující historii Broumova a Broumovska, a také se zde vyskytují náhrobníky z období renesance či empíru.³² V blízkosti kostela se nachází erbovní znamení rodu Girtler von Kleeborn,³³ Slavkovských ze Šonova a Walchera Scholcze Mitbürgera.³⁴

³¹ Srov. Lydia BAŠTECKÁ – Barbora TRENČANSKÁ, *Broumov*, Praha – Litomyšl, 2013, s. 7–12.; *Broumov: Město bohaté kulturní historie*, Broumov 2006, s. 3–7.

³² Více A. CECHNER, *Soupis památek...*, s. 142–144.; Petr BERGMANN – Martin BURIAN – Jana JEŘÁBKOVÁ, *Broumovsko: Interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Broumov 2003, s. 31.

³³ Uvádí se též Ritter von Kleeborn, jak je vytesáno na náhrobku.

³⁴ Že se jedná o hrob W. Ch. Mitbürgera uvádí německý nápis na náhrobku- více A. CECHNER, *Soupis památek...*, s. 153.

3.1. Znak rodu Girtler von Kleeborn a Slavkovských ze Šonova na náhrobku

Umístění: Na náhrobku Antonie Slavkovské, rozené Girtler von Kleeborn, v ochozu kostela, cestou vlevo od hlavního vstupu.

Datace: 1857³⁵

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 4): Dva znaky reliéfně vystupující z náhrobního kamene. Znak heraldicky vpravo patří rodu Girtler von Kleeborn. Ve štítě je kosmé břevno, po obou stranách břevna je čtyřlístek. Na štítě je šlechtická koruna. Znak heraldicky vlevo patří Slavkovským ze Šonova. Ve štítě kopeček, na kterém stojí sokol s rozevřenými křídly. Na štítě přilbice se dvěma rozevřenými křídly.

Rod Girtler von Kleeborn: Prvním příslušníkem rodu, povýšeným do šlechtického stavu, byl v roce 1794³⁶ Josef Alexius Girtler, majitel statku Kunčice. Josefův bratr Anton byl povýšen do rytířského stavu v roce 1816. Působil jako hospodářský správce na Kuksu. Měl dva syny, ze kterých vzešly dvě linie rodu. Prvorozený Johann se stal úředníkem Schwarzenberků v Třeboni. Jeho synové i vnuci se také uplatnili především ve schwarzenberských službách. Antonův mladší syn a zakladatel druhé linie rodu, Franz Josef, získal dědičně statek Kunčice a svůj majetek rozšířil o statek Cerekvice nad Bystřicí. Rodový majetek zdědil jeho syn Eugen. Viktor, syn Eugena, byl poslancem českého sněmu. Oženil se s Irenou z Eisensteinu a získal tak statek Filipov na Čáslavsku. Statek zdědil jejich syn Franz Josef, který se psal Eisenstein-Kleeborn. Viktorův bratr Karel působil na počátku dvacátého století v Nepomyšli a patřil mu statek Libice u Chotěboře.³⁷

Znak rodu Girtler von Kleeborn: Ve stříbrném štítě modré kosmé břevno, po obou stranách břevna trojlístek. Na štítě dvě přilbice, příkrývadla modro-stříbrná. Přilbice

³⁵ Rok je uveden na náhrobku.

³⁶ Petr Mašek uvádí v jedné ze svých prací rok 1795 – srov. Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999, s. 85.

³⁷ Více P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 85.; Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl I.*, Praha 2008, s. 279–280.

vpravo má v klenotu dvě složená modrá křídla, přilbice vlevo tři pštrosí pera, dvě modrá a uprostřed stříbrné.³⁸

Rod Slavkovských ze Šonova: Rod Slavkovských ze Šonova pocházel z jižních Čech. Král Jiří z Poděbrad potvrdil a obnovil roku 1469 Janovi ze Skalice, předchůdci rodu, erb. Dalším známým příslušníkem rodu byl Burian Slavkovský ze Skalice a Šonova, který držel statek Slavkov u Českého Krumlova. Majetek po něm zdědili synové Jan a Pavel. Další potomci Buriana prodali Slavkov roku 1584 Vilémovi z Rožmberka. Kašpar, jeden ze synů Buriana, zakoupil roku 1603 tvrz Nejepín u Chotěboře. Část jeho majetku mu však byla po účasti na stavovském povstání zkonfiskována a byl odsouzen k manství. Na konci 17. století žili někteří příslušníci rodu v Čáslavi či Golčově Jeníkově. V první polovině 19. století se František Slavkovský, správce broumovského panství, snažil získat potvrzení šlechtictví, ale neúspěšně. Predikát však nadále používal, a tak se jeho případ řešil ještě několik let. Potomci rodu žili ještě na počátku 20. století.³⁹

Znak Slavkovských ze Šonova: V roce 1469 byl v červeném štítě sokol modré barvy. Na přilbici dvě křídla, spojená dole žlutým šátkem či kusem látky, přikrývadla modro-červená.⁴⁰ V sedmnáctém století měli v červeném štítě modrého sokola, stojícího na návrší či skále. Na přilbici s točenicí a přikrývadly dvě rozložená křídla.⁴¹

3.2. Erb Walchera Scholze Mitbürgerera na hřbitovní zdi

Umístění: Na náhrobku, vpravo při vstupní bráně na hřbitov.

Datace: 1550⁴²

Materiál: pískovec

³⁸ Popis erbu – srov. P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 85.; Karel VAVŘÍNEK a kol., *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů*, Praha 2009, s. 123.

³⁹ Srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 512.; Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl II.*, Praha 2010, s. 283–284.; Marek STARÝ, *Rytíři a pochybní rytíři Slavkovští ze Skalice a Šonova*, s. 60–61, dostupné online (<http://starym.sweb.cz/slavkovsky.pdf>), [citováno k 14. 5. 2019].

⁴⁰ Marek STARÝ, *Rytíři a pochybní rytíři Slavkovští ze Skalice a Šonova*, s. 61, dostupné online (<http://starym.sweb.cz/slavkovsky.pdf>), [citováno k 14. 5. 2019].

⁴¹ Marek STARÝ, *Rytíři a pochybní rytíři Slavkovští ze Skalice a Šonova*, s. 69, dostupné online (<http://starym.sweb.cz/slavkovsky.pdf>), [citováno k 14. 5. 2019].

⁴² Letopočet uveden na náhrobku- srov. A. CECHNER, *Soupis památek...*, s. 153.

Popis znaku (obrázek 5): Reliéfně vystupující znak na pískovcovém náhrobníku. Ve štítě muž držící v pravé ruce slunce, v levé ruce neidentifikovaný předmět. Na štítě vpravo otočená přilbice s točenicí, v klenotu dvě rozevřená křídla, mezi nimi ruka, držící zřejmě stejný předmět jako muž ve štítě. Kolem znaku splývají příkrývadla.

Více informací o rodu Walchera Scholze Mitbürgera, ani vyobrazení znaku se nepodařilo dohledat.

ČESKÁ SKALICE

Město leží přibližně deset kilometrů západně od Náchoda. Územím dnešní České Skalice procházela obchodní stezka, spojující Prahu s Polskem, kterou poprvé zmiňuje Kosmova kronika k roku 1068. Kolonizací tohoto území byl pověřen rod erbu zlatého třmene. Od počátku 13. století zde postupně vybudovali jeho příslušníci dvě tvrze, maloskalickou a velkoskalickou. Tvrz maloskalickou vlastnil roku 1363 Nevlas ze Skalice. Později patřilo maloskalické zboží různým majitelům. Roku 1575 se stala Malá Skalice součástí náchodského panství, kdy ji spravovali Smiřičtí ze Smiřic, poté Adam Trčka z Lípy a od roku 1634 Ottavio Piccolomini d' Aragona. U tvrze velkoskalické vznikla brzy po dostavbě osada a později městečko, nazýváno na konci 15. století Česká Skalice nad Úpou. V roce 1393 připojil Velkou Skalici Jetřich z Janovic k náchodskému panství. Malá Skalice byla do roku 1942 samostatnou obcí, poté se stala součástí České Skalice.⁴³ Mezi významné památky České Skalice patří kostel Nanebevzetí Panny Marie, tzv. Barunčina škola, fara nebo komplex bývalé tvrze.

4. Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Na místě dnešního kostela stávala v polovině 13. století kaple. Po rozsáhlé barokní přestavbě, dokončené roku 1725, získal kostel dnešní podobu. Barokní věž vznikla v roce 1715. Donátorkou byla Anna Viktorie, rozená Libštejnská z Kolovrat, vdova po Lorenzu Piccolominim. Ze zaniklého kostelního hřbitova se dodnes dochovala hřbitovní zeď a márnice z roku 1725.⁴⁴ Na kostele se nachází alianční znak rodu Piccolomini a Libštejnských z Kolovrat.

4.1. Alianční znak rodu Piccolomini a Libštejnských z Kolovrat

Umístění: Vysoko nad vstupem do kostela, nad římsou, uprostřed štítu.

Datace: 1725⁴⁵

Materiál: pískovec

⁴³ Z historie České Skalice více Ludvík MÜHLSTEIN, *Česká Skalice, Ratibořice*, Česká Skalice 1996, s. 3–13.; T. ŠIMEK., *Hrady, zámky a tvrze...*, s. 78.

⁴⁴ Srov. L. MÜHLSTEIN, *Česká Skalice...*, s. 37–38.; Zdeněk WIRTH, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. Díl XXXIV. Politický okres náchodský*, Praha 1910, s. 16–18.

⁴⁵ Letopočet dokončení barokní přestavby kostela.

Popis znaku (obrázek 6): V barokní kartuši dva znaky. Vpravo znak rodu Piccolomini. Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli kříž s pěti půlměsíci, ve druhém a třetím poli v pruzích erb aragonský, uherský, andegavský a jeruzalémský. Vlevo znak Libštejnských z Kolovrat. Ve štítě orlice s perisonem, na prsou má rakouský štítek s korunkou.

Rod Piccolomini: Italský rod Piccolomini pocházel ze Sieny. První příslušníci rodu se v Čechách objevili v 17. století. Aeneas Silvius Piccolomini byl významným diplomatem. Roku 1458 se stal papežem, známým jako Pius II. Jako schopný voják se proslavil Ottavio Piccolomini d'Arragona. Účastnil se bitvy na Bílé hoře, poté válčil v Uhrách. Podílel se na spiknutí proti Albrechtovi z Valdštejna a následně získal náchodské panství, majetek Adama Erdmana Trčky z Lípy. Získal mnohá ocenění, roku 1634 byl povýšen do stavu říšských hrabat a roku 1650 do stavu říšských knížat. Česká větev rodu vymřela roku 1783 Giuseppem Piccolominim.⁴⁶

Znak rodu Piccolomini: Rod měl původně ve stříbrném štítě modrý kříž s pěti zlatými půlměsíci. Ottavio Piccolomini, povýšený do knížecího stavu v roce 1650, měl čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém bílém poli je modrý kříž s pěti zlatými půlměsíci. Ve druhém a třetím poli je v pruzích znak aragonský, uherský, andegavský a jeruzalémský. Znak kryje knížecí koruna a plášť. Od 18. století se v erbu vyskytoval červený srdeční štítek se stříbrným lvem.⁴⁷

Rod Libštejnských z Kolovrat: Rod Kolovratů pochází z obce Kolovraty, které jsou dnes součástí Prahy. Zakladatelem rodové linie byl Albrecht z Kolovrat, zmiňovaný v polovině 14. století. Přízeň císaře a krále Karla IV. si získal, když mu zachránil život při jeho korunovační jízdě do Říma. Tímto činem si získal významné postavení a zastával důležité funkce. Z jeho potomků vzešlo minimálně sedm rodových větví. Byli jimi Libštejnští, Krakovští, Žehrovští, Kornhausští, Bezdružičtí, Novohradští či Maš'ovští z Kolovrat. Až na Krakovské z Kolovrat všechny větve rodu dříve či později vymřely. Větev Libštejnských z Kolovrat pocházela z Plzeňska. Sídlem rodu byl hrad Libštejn. Odpůrce husitství Bedřich Libštejnský působil jako hejtman Plzeňského kraje.

⁴⁶ Více o rodu Piccolomini J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s.425–426., Pavel JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014, s. 366–367.

⁴⁷ Srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 425.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 337.

Poté, co husité v roce 1425 oblehli jeho sídlo, však přešel na jejich stranu, aby uchránil majetek. Další z Albrechtových potomků, Hanuš I., stál pevně na straně katolické jednoty a byl i jedním ze správců království, než se vlády ujal Albrecht Habsburský. Hanuš II. se rozhodl pro církevní dráhu, stal se vyšehradským kanovníkem a působil jako administrátor v pražské arcidiecézi. Albrecht II. z Kolovrat na Libštejně byl velmi schopným politikem a značně rozšířil rodový majetek. V letech 1503–1510 působil ve funkci nejvyššího kancléře Království českého.

Významným příslušníkem rodu byl Zdeněk Lev, schopný voják, povýšený roku 1624 do říšského hraběcího stavu. Albrecht Libštejnský z Kolovrat se stal v roce 1630 místodržícím v Království českém. Rodový majetek rozšířil o Rychnov nad Kněžnou, Borohrádek a Zámorsk. František Karel I. získal, spolu se svými bratry, roku 1658 říšský hraběcí titul. Nejvýznamnějším státníkem celého rodu byl hrabě František Antonín. V letech 1811–1826 zastával úřad nejvyššího purkrabího pražského, a poté nejvyššího kancléře dvorské komory a dvorské kanceláře. František Antonín neměl mužského potomka a rod Libštejnských z Kolovrat roku 1861 vymřel po meči.⁴⁸

Znak Libštejnských z Kolovrat: Do roku 1624 měli Libštejnští znak shodný s Krakovskými. V modrém štítě polcená stříbrno-červená orlice se zlatou zbrojí, perisonem a korunkou na krku. Na přilbici dvě složená křídla, vzadu stříbrné a vpředu červené se zlatým perisonem, příkryvadla červeno-stříbrná. Roku 1624 do erbu přibyl červený rakouský štítek se stříbrným břevnem, umístěný na prsa orlice. Stejný štítek byl umístěn také na červené křídlo v klenotu.⁴⁹

5. Socha sv. Floriána

Socha sv. Floriána byla ke kostelu převezena ze zrušeného parku Nový dvůr za Velkou Jesenicí. Zhotovena byla roku 1766, zřejmě žáky Matyáše Brauna. V té době patřila část Velké Jesenice k novoměstskému panství, kde působil rod z Leslie.⁵⁰ Na soše se nachází alianční znak rodu Leslie a Valdštejn-Vartemberků.

⁴⁸ Více o rodu Kolovratů P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 72–75.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 277–278.

⁴⁹ J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 278.; vyobrazení erbu v práci P. Juřika-srov. P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 76.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 218.

⁵⁰ Srov. L. MÜHLSTEIN, *Česká Skalice...*, s. 38.

5.1. Alianční znak rodu Leslie a Valdštejn-Vartemberků

Umístění: Na přední straně sloupu, v jeho střední části.

Datace: 1766⁵¹

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 7): V barokní kartuši dva znaky. Vpravo znak rodu Leslie, ve štítě břevno se třemi přezkami. Vlevo znak Valdštejn-Vartemberků. Čtvrcený štít se středním, čestným a pupečním štítkem. Ve středním štítku, orámovaném věncem, dvouhlavý orel, na prsou nese iniciály císaře Ferdinanda II., nad nimi korunka, v pravém spáru svírá kotvu, v levém spáru palmovou ratolest, nad hlavami má císařskou korunu. V čestném a pupečním oválném štítku znak rodu Vartemberků, polcený štít, obtočený drakem. V prvním, druhém, třetím i čtvrtém poli korunovaný lev, lvi jsou přivráceni do středu štítu. Znak drží dva štítonoši, vpravo gryf, vlevo leopard s odvrácenou hlavou. Znaky kryje plášť a nejspíše hraběcí koruna.

Rod Leslie: Šlechtický rod Leslie pocházel ze Skotska. Většina příslušníků rodu, působících ve Skotsku, se proslavila jako schopní válečníci. Walter Leslie přišel v době třicetileté války do Štýrska, kde se usadil. Přidal se k císařskému vojsku a podílel se na vraždě Albrechta z Valdštejna. Roku 1637 byl povýšen do říšského hraběcího stavu a zakoupil některé zkonfiskované statky. Stal se majitelem Slatiny u Hradce Králové a Nového Města nad Metují. V roce 1647 uzavřel sňatek s Annou Františkou z Dietrichsteina. Svou úspěšnou vojenskou kariéru zakončil jako polní maršálek. Walterův syn Jakub rozšířil rodový majetek o statek Veselici, Nový Dvůr a Velkou Jesenici. Rod Leslie vymřel roku 1802 osobou Jana Antonína. Majetek rodu zdědil Jan Karel z Dietrichsteina.⁵²

Znak rodu Leslie: Ve stříbrném štítě modré břevno se třemi zlatými přezkami. Na přilbici zlatá hlava gryfa, přikrývadla modro-zlatá.⁵³

⁵¹ Letopočet zhotovení sloupu.

⁵² J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 323–324.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, 253.

⁵³ Vyobrazení erbu v práci J. Pelanta - J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 253.

Rod Valdštejn-Vartemberků: Český rod Valdštejnů je jednou z odnoží rodu Markvarticů. Jaroslav z Hruštic, zakladatel rodu, působil v Mladé Boleslavi na pozici královského purkrabího. Kolem roku 1260 založil nedaleko Turnova hrad Valdštejn.⁵⁴ Synové Jaroslava založili tři hlavní větve rodu. Dvě z nich, dětenská a rotštejnská, zanedlouho vymřely. Třetí větev, založená Zdeňkem, vlastníkem hradu Valdštejna, se velmi hojně rozrostla. Členové rodu vlastnili statky například v Lomnici nad Popelkou, Hrubou Skálou, Rychmburk, Veliš a další. Příslušníci štěpanické větve byli majiteli Malé Skály, Heřmanic, Libštejna, Hostinného, Mnichova Hradiště i Duchcova. Členové rozvětveného rodu Valdštejnů byli rozmístěni po celých Čechách i Moravě.

Nejznámějším představitelem rodu se stal Albrecht z Valdštejna. Narodil se v Heřmanicích u Jaroměře Vilémovi IV. z Valdštejna a Markétě Smiřické ze Smiřic. Byl velmi schopným válečníkem a roku 1623 byl povýšen do říšského hraběcího stavu. Stal se obětí spiknutí, když byl v roce 1634 zavražděn v Chebu. Dalším známým představitelem rodu byl Jan Fridrich, který v letech 1679–1694 působil jako pražský arcibiskup. V roce 1758 se začali členové rodu psát z Valdštejna a Vartemberka a do erbu přibýly dva štítky se znakem jejich příbuzného, již vymřelého, rodu Vartemberků. Po roce 1945 žila naprostá většina členů rodu v cizině.⁵⁵

Znak Valdštejn-Vartemberků: Nejprve měli Valdštejnové ve znaku samostatného modrého lva ve zlatém poli (nebo opačně), jako ostatní Markvarticové. V 16. století začali používat čtvrcený štít, ve kterém se střídali zlatí a modří lvi na opačně zbarvených polích. Lvi byli zpravidla otočeni do středu štítu. Lvy otočené pouze jedním směrem používaly moravské větve rodu. Později lvům přibýly na hlavách korunky. V roce 1621 byl do středu erbu přidán císařský orel, v roce 1758 došlo k připojení znaku vymřelého rodu Vartemberků.

Podoba znaku rodu Valdštejnů od roku 1621: Čtvrcený štít, uprostřed stříbrný oválný štítek, orámovaný zeleným věncem. Ve štítku černý dvouhlavý orel, držící v pravém spáru zlatou kotvu, v levém spáru zelenou palmovou ratolest. Na hrudi má orel zlatou

⁵⁴ Není jisté, zda hrad založil Jaroslav nebo jeden z jeho synů, Zdeňk. - Srov. P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 275., J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 597.

⁵⁵ Více o rodu J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 597–599.; P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 275–281.

korunu a pod ní iniciály císaře Ferdinanda II. V prvním a čtvrtém zlatém poli je modrý korunovaný lev, ve druhém a třetím modrém poli je zlatý korunovaný lev. Lvi jsou přivráceni do středu štítu. Na přilbici modré a zlaté složené křídlo, přikrývadla modro-zlatá.

Podoba znaku rodu Valdštejnů od roku 1758: Čtvrcený štít se středním, čestným a pupečním štítkem. V srdečním oválném stříbrném štítku, rámovaném zeleným věncem je černý dvouhlavý orel, držící v pravém spáru zlatou kotvu, v levém spáru zelenou palmovou ratolest. Na hrudi má orel zlatou korunu a pod ní iniciály císaře Ferdinanda II. V čestném a pupečním oválném štítku je znak rodu Vartemberků-polcený zlato-černý štít, obtočený zeleným drakem. V prvním a čtvrtém zlatém poli je modrý korunovaný lev, ve druhém a třetím modrém poli je zlatý korunovaný lev. Lvi jsou přivráceni do středu štítu. Erb drží dva štítonoši, vpravo modrý a vlevo zlatý korunovaný lev. Štít kryje modrý plášť a hraběcí koruna. Nad štítem jsou tři přilbice. Přilbice vpravo má v klenotu vyskakujícího lva, prostřední přilbice dvě rozložená křídla, levá přilbice loďku s veslařem.⁵⁶

⁵⁶ Vývoj a popis znaku Valdštejnů - Srov. P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 293.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 502.; *Tamtéž* s. 496.; P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 275.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 597–598.

HEŘMANICE

Obec leží tři kilometry severně od Jaroměře. První zmínky o Heřmanicích pochází z poloviny 14. století, kdy je zmiňován hradecký purkrabí Rupert jako majitel několika místních statků. Ve druhé polovině 14. století byl vlastníkem vsi Vyšemír z Heřmanic a jeho potomci. V dalších generacích se začali pokračovatelé rodu psát Heřmanští ze Sloupna. V letech 1512–1515 držel Heřmanice Jindřich Berka z Dubé. První zmínky o tvrzi pochází z první poloviny 16. století, kdy ves patřila městu Jaroměři. Od roku 1547 patřily Heřmanice Janovi z Pernštejna, který je však záhy prodal Janovi z Valdštejna. Po Janovi drželi heřmanické zboží Jiřík a Vilém z Valdštejna, který se oženil s Markétou Smiřickou ze Smiřic. Manželům se zde v roce 1583 narodil Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna. V první čtvrtině 17. století se ve vlastnictví panství i tvrze vystřídalo několik majitelů, až je v roce 1624 získala Marie Magdalena Trčková z Lípy. Od této chvíle byly Heřmanice součástí panství Choustníkovo Hradiště, až do vzniku obecní a městské samosprávy.⁵⁷ Nejvýznamnější památkou obce je kostel sv. Máří Magdaleny.

6. Kostel sv. Máří Magdalény

Kostel je poprvé připomínán v polovině 14. století. Pro svůj nevyhovující stav byl v roce 1720 zbořen a postaven nový v barokním slohu. Stavbu financoval František Antonín Špork. Roku 1766 se stal kostel poutním místem. V roce 1882 došlo k požáru věže a následně kostel získal dnešní podobu s pozdně klasicistní věží.⁵⁸ Na exteriéru kostela se nachází čtyři náhrobní kameny příslušníků rodu Valdštejnů z druhé poloviny 16. století, většina z nich má již nečitelné nápisy.⁵⁹

6.1. Znak rodu Valdštejnů

Umístění: Východní stěna kostelní lodi.

Datace: Druhá polovina 16. století.

Materiál: pískovec

⁵⁷ Srov. T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 111–112.

⁵⁸ Emanuel POCHE, *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé. Díl XLVIII. Okres Dvůr Králové*, Praha 1937, s. 70–77.; E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech. Díl I.*, s. 375.

⁵⁹ E. POCHE, *Umělecké památky Čech. Díl I.*, s. 375.

Popis znaku (obrázek 8): Znak na pískovcovém náhrobním kameni. Čtvrcený štít, v prvním, druhém, třetím i čtvrtém poli je lev. Lvi jsou přivráceni do středu štítu. Na korunované přilbici s příkrývadly jsou dvě složená křídla.

Rod Valdštejnů: viz s. 28.

Znak rodu Valdštejnů: viz s. 28.

6.2. Znak rodu Valdštejnů

Umístění: Východní stěna kostelní lodi.

Datace: 1578⁶⁰

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 9): Znak na pískovcovém náhrobním kameni, který patří Hedvice z Valdštejna.⁶¹ Čtvrcený štít, v prvním, druhém, třetím i čtvrtém poli je lev. Lvi jsou přivráceni do středu štítu. Na korunované přilbici s příkrývadly jsou dvě složená křídla.

Rod Valdštejnů: viz s. 28.

Znak rodu Valdštejnů: viz s. 28.

6.3. Znak rodu Valdštejnů

Umístění: Východní stěna kostelní lodi.

Datace: Druhá polovina 16. století.

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 10): Znak na pískovcovém náhrobním kameni je již velmi špatně čitelný. Čtvrcený štít, v prvním, druhém, třetím i čtvrtém poli je lev. Lvi jsou přivráceni do středu štítu.

Rod Valdštejnů: viz s. 28.

Znak rodu Valdštejnů: viz s. 28.

⁶⁰ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 77.

⁶¹ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 77.

6.4. Znak rodu Valdštejnů

Umístění: Východní stěna kostelní lodi.

Datace: Druhá polovina 16. století.

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 11): Znak na pískovcovém náhrobním kameni. Čtvrcený štít, v prvním, druhém, třetím i čtvrtém poli je lev. Lvi jsou přivráceni do středu štítu. Na korunované přilbici s příkryvadly jsou dvě složená křídla.

Rod Valdštejnů: viz s. 28.

Znak rodu Valdštejnů: viz s. 28.

CHVALKOVICE

Obec leží osm kilometrů severovýchodně od Jaroměře. Prvním známým majitelem obce byl ve druhé polovině 14. století Petr z Chvalkovic. Do konce století se v držení majetku vystřídali Střezislava, Ješek Šváb a Jan Šváb z Chvalkovic. Během 15. století se na chvalkovickém panství vystřídalo více majitelů, byli jimi například členové rodu z Hustířan. Chvalkovický zámek je poprvé připomínán v roce 1548. Od roku 1600 ve Chvalkovicích působili Dobřensští z Dobřenic. V roce 1678 nechal Ferdinand Rudolf Dobřenský přestavět zámek v barokním stylu. V roce 1798 se stal majitelem Chvalkovic Petr Biron, vévoda kuronský. Chvalkovické panství se tak stalo součástí panství náchodského. Od roku 1842 byly Chvalkovice, jako celé náchodské panství, v držení rodu Schaumburg-Lippe. Vilém Schaumburg-Lippe zde založil textilní továrnu, kterou po první světové válce, spolu se zámkem, získal podnikatel Dlabola. Od roku 1945 byl zámek pod správou Československého státu.⁶² Mezi nejvýznamnější památky obce patří chvalkovický zámek a kostel sv. Jiljí.

7. Kostel sv. Jiljí

Kostel existoval již na počátku 14. století. V roce 1694 byla dokončena přestavba, iniciovaná Ferdinandem Rudolfem Dobřenským z Dobřenic, kterou kostel získal dnešní podobu. Na počátku 18. století došlo také k obnovení fary. Za kostelem byly v roce 1740 přistavěny dvě kaple. Jedna z kaplí dodnes slouží svému účelu, druhá je kostelním skladištěm.⁶³ Nad vchodem do kostela se nachází alianční znak Dobřenských z Dobřenic a Boryňů ze Lhoty.

7.1. Alianční znak Dobřenských z Dobřenic a Boryňů ze Lhoty

Umístění: Nad vstupem do kostela.

Datace: 1694⁶⁴

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 12): Reliéfní pískovcový alianční znak nad vchodem do kostela. Vpravo znak Ferdinanda Dobřenského z Dobřenic, ve štítě čáp. Vlevo znak Marie

⁶² Srov. T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 172.

⁶³ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 125–138.

⁶⁴ Letopočet dokončení přestavby, rok uveden pod znaky.

Magdaleny Boryňové ze Lhoty, ve štítě dvě zkřížené vidlice. Štítý kryje šlechtická koruna.

Dobřenští z Dobřenic: Vladycký rod pocházející z Dobřenic je poprvé připomínán ve 14. století, kdy vlastnil jeden z předků rodu, Jan, Dobřenice a Kratonohy. Příslušníci rodu, známí jako dobří chovatelé koní, hospodáři, krajští hejtmané či členové armády, byli také majiteli Chotěboře, Potštejna, Chvalkovic, Svinišťan, Bukoviny, Neděliště a dalších statků nejen ve východních Čechách. Na konci 17. století se Dobřenským dostalo povýšení do panského stavu a roku 1906 do stavu hraběcího. Po roce 1989 byl Dobřenským v rámci restitucí navrácen zámek Chotěboř, který spravují dodnes.⁶⁵

Znak Dobřenských z Dobřenic: V modrém poli přirozeně zbarvený čáp. Na přilbici dvě černá složená křídla, přikrývadla modro-stříbrná.⁶⁶

Boryňové ze Lhoty: Vladycká rodina Boryňů pocházela ze Žatecka. V polovině 15. století získal Jan Boryňa Míkovice, další příslušníci rodu dále drželi Nezabylice, Mšeno, Ředhošť či Hostomice, většinou území nedaleko od Prahy. David Boryňa byl krajským hejtmanem a ve druhé polovině 16. století koupil Roztoky. Jan Boryňa, královský prokurátor, byl pověřen volbou českého krále a svým hlasem podpořil Ferdinanda I. Pouze jeden z jeho synů, Jan, měl mužské potomky. Maxmilián František koupil ve druhé polovině 17. století panství Radnici, se kterým však po jeho smrti vdova špatně nakládala a raději panství prodala.⁶⁷

Znak Boryňů ze Lhoty: V červeném štítě dvě stříbrné zkřížené vidlice se zlatými rukojetmi. Na přilbici je osm pštosích per, střídavě červených a stříbrných, přikrývadla červeno-stříbrná.⁶⁸

⁶⁵ Více J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 132.; *Ottův slovník naučný...Díl VII.*, s. 713–716.; Blanka DVOŘÁČKOVÁ, *J. F. Smetana, Svinišťany*, Dolany – Svinišťany 2001, s. 40–41.

⁶⁶ Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – Pavel KOBLASA, *Šlechtický archiv c. k. ministerstva vnitra, Erbovní listiny*, Praha 2014, s. 73.; obrázek znaku - *Tamtéž* s. 981.

⁶⁷ Více J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 58.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 53–54.

⁶⁸ Popis znaku podle vyobrazení v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 53.

8. Socha sv. Linharta

Pískovcová socha sv. Linharta byla vytvořena v první polovině 18. století, podstavec v roce 1791.⁶⁹ Na podstavci se nachází znak Dobřenských z Dobřenic.

8.1. Znak Dobřenských z Dobřenic

Umístění: Na přední straně sloupu, v jeho střední části.

Datace: 1791

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 13): V kartuši znak Dobřenských. Znak je již hůře čitelný. Ve štítě čáp, na korunované přilbici s příkryvadly je nejspíše složené křídlo.

Rod Dobřenských z Dobřenic: viz s. 34.

Znak Dobřenských z Dobřenic: viz s. 34.

⁶⁹ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 138.

KRČÍN (dnes částí Nového Města nad Metují)

Tvrz v Krčíně stála pravděpodobně již ve 13. století, kdy zde pobýval Beneš z Krčina, ale první písemné zmínky pochází až ze století následujícího. Ve 14. Století byl Krčín součástí náchodského panství, dokud majetek neodkoupil Ješek z Potštejna. V roce 1387 koupil Krčín Beneš z Riesenburku a od roku 1411 jej držel Rubín z Riesenburku. V roce 1420 byl poškozen kostel a vypálena tvrz. V roce 1484 panství koupil Jan Černčický z Kácova a spojil ho tak s panstvím černčickým. Po založení Nového Města nad Metují byla městská privilegia Krčina v roce 1503 přenesena na nově vzniklé město. V polovině 19. století se stal Krčín samostatnou obcí a v roce 1949 byl připojen k Novému Městu nad Metují.⁷⁰

9. Socha sv. Leopolda u kostela sv. Ducha

Pískovcovou sochu nechal zhotovit František Leopold Leslie v roce 1765. Byla několikrát přemístována, až se v roce 1970 dostala před kostel sv. Ducha v Krčíně, kde stojí dodnes.⁷¹ Na podstavci se nachází znak rodu Leslie.

9.1. Znak rodu Leslie na soše sv. Leopolda

Umístění: Na přední straně podstavce v jeho střední části.

Datace: 1765⁷²

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 14): Reliéfne vystupující znak na přední straně sloupu. Ve štítě je břevno se třemi přezkami. Na korunované přilbici je vyskakující gryf. Štít drží dva gryfové.

Rod Leslie: viz s. 27.

Znak rodu Leslie: viz s. 27.

⁷⁰ Bohumil DVORŇÁČEK, *Pohledy do minulosti Nového Města nad Metují*, Nové Město nad Metují 2015, s. 26–99.

⁷¹ Z. KULHAVÁ, *Erbovní památky...*, s. 21–22.

⁷² Letopočet uveden na sloupu pod znakem.

MACHOV

Městys Machov leží asi dvanáct kilometrů severovýchodně od Náchoda. První zmínky o Machovu pochází z poloviny 14. století. V 15. století se jednalo o samostatný celek, uváděný jako městečko. Od konce 15. století se Machov dělil mezi náchodské a broumovské panství. Vedla tudy stezka z Náchoda do Police. Od druhé poloviny 17. století stoupal počet obyvatel a na návsi byl postaven kostel. Od 19. století se mezi klasickými roubenými chalupami začaly stavět také zděné klasicistní domy. V roce 1918 došlo ke sloučení okolních obcí do jedné s názvem Lhota. V roce 1955 se název změnil na Machovskou Lhotu. K významným památkám Machova patří Kostel sv. Václava, fara nebo sloup se sochou Panny Marie Bolestné.⁷³

10. Sloup se sochou Panny Marie Bolestné

Sloup se sochou byl zhotoven v roce 1761 Bartolomějem Henrichem, za působení rychtáře Tobiáše Foglara. Byl opravován v roce 1829, 1894 a 1992.⁷⁴ Na sloupu se nachází znak rodu Piccolomini.

10.1. Znak rodu Piccolomini

Umístění: Na přední straně sloupu, v jeho spodní rozšířené části.

Datace: 1761

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 15): V kartuši je znak rodu Piccolomini. Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli kříž s pěti půlměsíci, ve druhém a třetím poli v pružích erb aragonský, uherský, andegavský a jeruzalémský.

Rod Piccolomini: viz s. 25.

Znak rodu Piccolomini: viz s. 25.

⁷³ Více o historii Machova Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl III., Praha 1998, s. 738–741.

⁷⁴ Více o sloupu Ivana MAXOVÁ – Vratislav NEJEDLÝ – Pavel ZAHRADNÍK, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a piliře v okrese Náchod*, Praha 2002, s. 110–111.

MEZIMĚSTÍ

Město leží osm kilometrů severozápadně od Broumova. Prvním známým majitelem Meziměstí byl Jan z Menšího Vižňova, který ves vlastnil na počátku 15. století. Ve stejné době zřejmě započala i výstavba zdejší tvrze. Po Janovi patřilo Meziměstí majitelům z Dolního Vižňova. Ves s tvrzí koupil v roce 1434 opat Jan I. Od konce 15. století patřilo Meziměstí trvale k broumovskému panství, až do vzniku městské a obecní samosprávy. Původní tvrz prošla v 16. století renesanční a v 18. století barokní přestavbou, která je na budově patrná dodnes.⁷⁵ Mezi významné památky Meziměstí patří barokní zámek a nádražní budova, prohlášená za technickou památku.

11. Budova přádelny

Meziměstskou přádelnu založil Josef Schroll v roce 1882. K původní budově přibyla v roce 1896 další přádelna. Komplex se dále rozrostl v roce 1907 o správní budovu a rodinnou vilu. Ve stejném roce se také začalo s výstavbou dělnických domů pro zaměstnance přádelny. Továrnu obklopoval anglický park a nedaleko vznikla restaurace v alpském stylu. Za první i druhé světové války továrna sloužila válečným účelům. Po roce 1945 byly Schrollovy podniky znárodněny. Dnes patří budovy v Meziměstí společnosti Veba a slouží jako skladiště hotových textilních výrobků.⁷⁶

11.1. Erb rodu Schrollů na budově přádelny

Umístění: Nad vchodem do hlavní budovy přádelny.

Datace: 1882⁷⁷

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 16): Dělený štít, spodní část je polcena špicí. V horním poli štítu jsou dvě ozubená kola, špice s jedlí poltí dvouhlavého orla. Na korunované, vpravo otočené, přilbici s příkrývadly je složené křídlo s hvězdou, za křídlem nejspíše tři jehličnaté větve nebo obilné klasy.

Rod Schrollů: Rodina Schrollů pochází z Broumova. Benedikt Schroll začal podnikat v oblasti textilnictví a v první polovině 19. století založil několik bělírů

⁷⁵ Více T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 301.

⁷⁶ Zeno ČIŽMÁŘ, *150 let textilní průmyslové tradice na Broumovsku*, Broumov 2007, s. 19–39.

⁷⁷ Letopočet výstavby přádelny.

plátna. Otcovu živnost převzali synové Josef a Augustin Schrollovi. Rodinný podnik se rychle rozrůstal a byl známý po celém světě. Josef Schroll zakoupil v roce 1871 statek a zámek Liběšice, který jeho potomci v ženské linii vlastnili do roku 1945. Později nechal vystavět nedaleko Liběšic velké mauzoleum. V roce 1873 byl povýšen do šlechtického stavu. V roce 1882 založil přádelnu v Meziměstí, která se během následujících let proměnila v rozsáhlý komplex budov. Josef Schroll také podporoval dobročinné a sociální podniky.⁷⁸

Znak rodu Schrollů: Dělený štít, spodní část je polcena špicí. V horním modrém poli štítu jsou dvě zlatá ozubená kola, v modré špicí přirozeně zbarvená jedle na zeleném trávníku, špice poltí černého dvouhlavého orla s červenou zbrojí. Na přilbici dvě složená orlí křídla, přední modré křídlo nese zlatou hvězdu, zadní černé křídlo nese tři zlaté obilné klasy, příkrývadla vpravo zlato-černá, vlevo zlato-modrá.⁷⁹

⁷⁸ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl II.*, s. 260.; Z. ČIŽMÁŘ, *150 let...*, s. 8–20.; M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. II.*, s. 197.

⁷⁹ Popis znaku v almanachu českých šlechtických rodů – srov. Karel VAVŘÍNEK a kol., *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů 2010*, Praha 2009, s. 319.

MISKOLEZY (dnes částí obce Chvalkovice)

Existence vsi je doložena od počátku 15. století, ale prvními známými majiteli byli až Dobřenští z Dobřenic v polovině 16. století. Miskolezská tvrz byla zapsána do desk zemských v roce 1584. Po Dobřenských z Dobřenic držela Miskolezy Marie Magdalena Trčková z Lípy. V roce 1635 připojil ves Ottavio Piccolomini k náchodskému panství. Zchátralá tvrz byla na jeho příkaz úplně rozbořena. Významnou dochovanou památkou Miskolez je socha sv. Jiljí.⁸⁰

12. Socha sv. Jiljí

Pískovcová socha sv. Jiljí byla vytvořena v první polovině 18. století, podstavec v roce 1782.⁸¹ Na přední straně sloupu se nachází alianční znak Dobřenských z Dobřenic a Stubenberků.

12.1. Alianční znak Dobřenských z Dobřenic a rodu Stubenberků

Umístění: Na přední straně sloupu, v jeho střední části.

Datace: 1782

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 17): V kartuších dva znaky. Vpravo znak Dobřenských z Dobřenic, ve štítě čáp. Vlevo znak Stubenberků, ve štítě obrácená kotva, jejímž spodním okem je provlečen provaz. Štítý kryje šlechtická koruna.

Rod Dobřenských z Dobřenic: viz s. 34.

Znak Dobřenských z Dobřenic: viz s. 34.

Rod Stubenberků: viz s. 17.

Znak Stubenberků: viz s. 18.

⁸⁰ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 292.; T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 304.

⁸¹ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 138.; E. POCHE, *Umělecké památky Čech. Díl I.*, s. 553.

NÁCHOD

Město Náchod leží na hranicích s Polskem, šest kilometrů severně od Nového Města nad Metují. Začalo vznikat přibližně v polovině 13. století, kdy území kolonizoval Hron z rodu Načeraticů. Je možné, že v této době již na ostrohu nad řekou Metují existoval, gotický hrad. Pod hradem, na důležité obchodní stezce, bylo postupně budováno město.

Syn Hrona z Náchoda, Ješek, směnil roku 1316 Náchod s králem Janem Lucemburským za Kostelec nad Černými lesy. Jan Lucemburský držel panství do roku 1325, kdy jej přijal jako královské manství Hynek z Dubé. Poté se v Náchodě vystřídalo několik majitelů. Mezi nejznámější patřili Smiřičtí, za jejichž působení došlo k největšímu hospodářskému i kulturnímu rozmachu města i hradu. Za třicetileté války propadl jejich majetek císaři a následně byl prodán Trčkům z Lípy. Náchod později získal Ottavio Piccolomini. V roce 1792 koupil panství Petr, vévoda Kuronský. Po vévodovi Kuronském zdělila náchodské panství jeho dcera Kateřina Vilemína Zaháňská. Od roku 1842 vlastnili Náchod členové rodu Schaumburg-Lippe.

S 19. stoletím a vznikem městské samosprávy došlo k rozvoji průmyslu, školství a stavební činnosti. Po roce 1945 přešel zámek pod správu československého a následně českého státu.⁸² Dnes je Náchod okresním městem. Mezi významné památky města patří náchodský zámek, kostel sv. Jana Křtitele, kostel sv. Michala, budova radnice nebo kostel sv. Vavřince.

13. Zámek Náchod

Na místě dnešního zámku stával původně gotický hrad. Dominantou byla vysoká obranná věž, kterou doplňovaly palácové prostory a hradby. Výraznou přestavbou prošel hrad za působení Smiřických, kdy získal podobu renesančního zámku. Sídlo bylo rozšířeno o nové palácové prostory, přibyla menší věž s hodinami a vznikla dvě nádvoří. S příchodem Ottavia Piccolominiho došlo k posílení fortifikace. Přistavěna byla také dvě další křídla s kaplí a bránou do předhradí. Později byl komplex rozšířen, vystavěním dvou menších úřednických budov, napojených na tzv. piccolominský zámek, o další nádvoří. Svůj současný vzhled získal zámek v první polovině 18. století,

⁸²Více o dějinách Náchoda Lydia BAŠTECKÁ, *Náchod*, Praha – Litomyšl 2009, s. 7–10.; Ladislav HLADKÝ, *Pečeti, znak a prapor města Náchoda*, in: *Stopami dějin Náchodska*, Náchod 2000, s. 37.; Viktorie WACHSMANOVÁ – Ema CHARVÁTOVÁ – Stanislav BRANDEJS, *Náchod - Státní zámek, město a okolí*, Praha 1952, s.1–3. Podrobně se dějinami, kulturou a osobnostmi Náchoda zabývá Lydia BAŠTECKÁ – Ivana EBELOVÁ (edd.), *Náchod – historie, kultura, lidé*, Praha 2004, 326 s.

kdy vznikl v předhradí rozsáhlejší dvůr se dvěma branami. Ottavio II. Založil francouzskou zahradu a nechal postavit novou jízdárnu. K dalším výraznějším stavebním změnám již později nedošlo.⁸³

Na dolním nádvoří tzv. zámku Smiřických býval na jedné ze stěn namalován genealogický vývod Smiřických ze Smiřic. Malby pocházely z počátku 17. století, ale kvůli špatnému stavu došlo v sedmdesátých letech 20. století ke stržení omítky i se znaky. V řadě znaků se nacházelo také jedno z nejstarších vyobrazení znaku Poděbradů v Čechách.⁸⁴ Na exteriérech zámeckého komplexu jsou dochovány šlechtické znaky rodu Smiřických, Piccolomini, Kolovratů, Sachsen-Lauenberg, Schaumburg-Lippe a Anhalt-Dessau.

13.1. Znak Smiřických ze Smiřic a prázdný znak

Umístění: Nad průchodem ze spodního do horního nádvoří tzv. zámku Smiřických.

Datace: 1593–1614⁸⁵

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 18): Znaky vyobrazené v pískovcovém rámu. Znak heraldicky vpravo patří Albrechtu Václavovi Smiřickému ze Smiřic. Kosmo dělený štít, na korunované, vlevo otočené, přilbici s příkrývadly jsou dvě složená křídla. Znak vlevo je prázdný. Prázdný štít, na korunované, vpravo otočené, přilbici s příkrývadly je vidět prázdný baňkovitý útvar.

Rod Smiřických ze Smiřic: Český původně rytířský, později panský rod pocházel ze Smiřic u Hradce Králové, které zakoupil roku 1406 Václav, považovaný za předka rodu a psaný později jako Smiřický ze Smiřic. Jeho syn stál ve vhodné chvíli na straně Zikmunda Lucemburského a získal tak majetek, jenž nadále rozšiřoval, zejména v severních Čechách. Na konci 15. století byli Smiřičtí povýšeni do panského stavu. Proslavili se jako schopní hospodáři a podnikatelé, což jim dopomohlo k rozsáhlému

⁸³ Podrobněji o zámku Náchod V. WACHSMANOVÁ – E. CHARVÁTOVÁ – S. BRANDEJS, *Náchod...*, s. 3–5.; T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 313–315.

⁸⁴ Ondřej FELCMAN – Radek FUKALA a kol., *Poděbradové: Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008, s. 395–396.

⁸⁵ Přestavba zámku za působení Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic – srov. Z. WIRTH, *Soupis památek...*, s. 57.

majetku a významnému postavení. Zikmund I. Smiřický zakoupil v první polovině 16. století Hrubou Skálu, Škvorec u Prahy, Semily, Hořice a především panství Náchod. Jeho synové založili vlastní větve rodu, a to černokosteleckou, náchodskou a hruboskalskou. Zakladatelem náchodské větve byl Albrecht, ale v roce 1614 tato část rodu vymřela.

V roce 1615 patřili Smiřičtí k nejbohatším šlechticům v zemi. Po smrti Albrechta Jana Smiřického v roce 1618 se rozpoutaly značné dědické spory. Většina členů rodu zemřela v důsledku těžké nemoci. Když měl majetek připadnout Markétě Saloméňě, manželce Jindřicha Slavaty z Chlumu a Košumberka, zemřel její manžel i sestra při výbuchu jičínského zámku. Markéta Saloména odešla do ciziny a rodový majetek získal Albrecht z Valdštejna, který uplatnil dědické nároky po své matce Markétě, rozené Smiřické. Duševně chorý Jindřich Jiří Smiřický zemřel jako zajatec Albrechta na Hrubé Skále v roce 1630. Roku 1654 vymřel rod Smiřických i po přeslici.⁸⁶

Znak Smiřických ze Smiřic: Stříbrno-černě pokosem dělený štít. Na přilbici je černé a stříbrné složené křídlo, příkrývadla černo-stříbrná.⁸⁷

13.2. Znak Smiřických ze Smiřic a prázdný znak

Umístění: Spodní nádvoří tzv. zámku Smiřických. Znak se nachází napravo od vstupu do pokladny.

Datace: 1593–1614⁸⁸

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 19): Znaky vyobrazené v pískovcovém rámu. Znak heraldicky vpravo patří Albrechtu Václavovi Smiřickému ze Smiřic. Kosmo dělený štít, na korunované přilbici s příkrývadly jsou dvě složená křídla. Znak vlevo je prázdný. Prázdný štít, na korunované přilbici s příkrývadly je vidět prázdný baňkovitý útvar.

Rod Smiřických ze Smiřic: viz s. 42.

⁸⁶ Více o rodu P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 255–299.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 418–419.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 514–516.

⁸⁷ Popis erbu podle vyobrazení v práci P. Juřika – srov. P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 255.

⁸⁸ Přestavba zámku za působení Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic – srov. Z. WIRTH, *Soupis památek...*, s. 57.

Znak Smiřických ze Smiřic: viz s. 43.

13.3. Znak rodu Piccolomini

Umístění: Nad průchodem ze čtvrtého na třetí nádvoří zámku.

Datace: 1654⁸⁹

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 20): V kartuši znak rodu Piccolomini. Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli je kříž s pěti půlměsíci, ve druhém a třetím poli je v pruzích znak aragonský, uherský, andegavský a jeruzalémský. Znak je obtočen řádem Zlatého rouna a kryje ho knížecí koruna. Součástí kartuše jsou po obou stranách štítu andělé a pod knížecí korunou je zavínutá dekorace s hlavou anděla.

Rod Piccolomini: viz s. 25.

Znak rodu Piccolomini: viz s. 25.

13.4. Znak rodu Piccolomini

Umístění: Nad hlavním vstupem na páté nádvoří, směrem od alejí.

Datace: 1730⁹⁰

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 21): V kartuši je čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém poli je kříž s pěti půlměsíci, ve druhém a třetím poli je v pruzích znak aragonský, uherský, andegavský a jeruzalémský. Štít kryje knížecí koruna.

Rod Piccolomini: viz s. 25.

Znak rodu Piccolomini: viz s. 25.

13.5. Znak rodu Piccolomini

Umístění: Na kašně na pátém nádvoří zámku.

Datace: První polovina 18. století.⁹¹

⁸⁹ Letopočet uveden v textu pod znakem.

⁹⁰ Více Z. WIRTH, *Soupis památek...*, s. 60.

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 22): V kartuši je čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém poli je kříž s pěti půlměsíci, ve druhém a třetím poli je v pružích znak aragonský, uherský, andegavský a jeruzalémský. Štít kryje knížecí koruna.

Rod Piccolomini: viz s. 25.

Znak rodu Piccolomini: viz s. 25.

13.6. Alianční znak rodu Piccolomini a Libštejnských z Kolovrat

Umístění: Nad vstupem na páté nádvoří směrem od náměstí.

Datace: 1731⁹²

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 23): V kartuši jsou dva znaky. Heraldicky vpravo je znak rodu Piccolomini, konkrétně Lorenza Piccolomini. Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli je v pružích znak aragonský, uherský, andegavský a jeruzalémský, ve druhém a třetím poli je kříž s pěti půlměsíci. Heraldicky vlevo je znak Anny Viktorie, rozené Libštejnské z Kolovrat. Ve štítě je orlice, která má na hrudi štítek s korunkou a perisonium.

Rod Piccolomini: viz s. 25.

Znak rodu Piccolomini: viz s. 25.

Rod Libštejnských z Kolovrat: viz s. 25.

Znak Libštejnských z Kolovrat: viz s. 26.

13.7. Alianční znak rodu Piccolomini a Sachsen-Lauenberg

Umístění: Nad vstupem ze třetího nádvoří zámku (hlavní nádvoří s kašnou) na druhé nádvoří (na dolní nádvoří tzv. zámku Smiřických).

Datace: 1650⁹³

⁹¹ Doba vzniku pátého nádvoří za přestavby řízené Annou Viktorií Piccolomini – srov. Z. WIRTH, *Soupis památek...*, s. 60.

⁹² *Tamtéž* s. 60.

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 24): Dva vedle sebe posazené oválné znaky. Heraldicky vpravo je znak Ottavia Piccolomini d'Arragona, čtvrcený štít se srdečním štítkem. V srdečním štítku je dvouocasý lev, v prvním a čtvrtém poli štítu je kříž s pěti půlměsíci, ve druhém a třetím poli je v pruzích znak aragonský, uherský, andegavský a jeruzalémský. Štít je otočen řádem Zlatého rouna. Heraldicky vlevo je znak jeho manželky Marie Begniny Sachsen-Lauenberg. Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli jsou čtyři pruhy, přes ně je položena kosmá routová koruna, ve druhém poli je orlice, ve třetím poli tři půlměsíce, uspořádané do tvaru obrácené pyramidy. Štítu drží v ruce postava anděla, nad níž je knížecí koruna.

Rod Piccolomini: viz s. 25.

Znak rodu Piccolomini: viz s. 25.

Rod Sachsen-Lauenberg: Knížecí rod pocházel ze Saska, kde se ve 12. století rozdělil na dvě větve, Sachsen-Wittenberg a Sachsen-Lauenberg. První ze zmíněných linií vymřela na počátku 15. století. Jeden z příslušníků linie Sachsen-Lauenberg, Julius Jindřich, se oženil s Annou Magdalenou z Lobkowicz a stal se majitelem panství Zákupy, Ostrova nad Ohří a Buštěhradu. Jeho synem, Juliem Františkem, vymřel rod v roce 1689 po meči. Rodinný majetek zdědily dcery Julia Františka, Sibyla Augusta a Marie Anna Františka.⁹⁴

Znak rodu Sachsen-Lauenberg: Kompletní barevnou podobu znaku se nepodařilo dohledat. Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli jsou čtyři pruhy, přes ně je položena kosmá routová koruna, ve druhém poli je orlice, ve třetím poli tři půlměsíce, uspořádané do tvaru obrácené pyramidy.

13.8. Alianční znak rodu Schaumburg-Lippe a Anhalt-Dessau

Umístění: Na třetím nádvoří zámku, nad vstupem, vlevo od aliančního znaku rodu Piccolomini a Sachsen-Lauenberg.

⁹³ Z. WIRTH, *Soupis památek...*, s. 59.

⁹⁴ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl II.*, s. 194.

Datace: 1902 ⁹⁵

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 25): V kartuši dva znaky. Heraldicky vpravo je znak rodu Schaumburg-Lippe. Čtvrcený štít se srdečním štítkem. V srdečním štítku je na obloučkovém podkladu zvýšeně dělený štít. V prvním a čtvrtém poli je pětিলistá růže, ve druhém a třetím poli je osmicípá hvězda, na jejímž vrcholovém cípu sedí drobný pták. Na štítu jsou tři přilbice. Korunovaná přilbice vpravo má v klenotu dvě složená křídla, na jednom z křídel leží pětिलistá růže. Prostřední korunovaná přilbice má v klenotu nejspíše rozhrnutý vějíř. Přilbice vlevo, s točenicí, má v klenotu dva rohy a mezi nimi hvězdu. Vlevo je znak rodu Anhalt-Dessau. V prvním poli jsou vodorovné pruhy, přes ně je položena kosmá routová koruna, ve druhém poli je korunovaná orlice, ve třetím poli jsou tři útvary ve tvaru písmene „V“, ve čtvrtém poli je medvěd, kráčeující po hradbě, páté pole je polcené, v pravé části je půlená orlice, vlevo je pruhované pole s kosmou routovou korunou, šesté pole vodorovně pruhované, sedmé pole je šachované (12 polí), osmé pole je čtvrcené, v devátém poli jsou dvě šikmá břevna, v desátém poli je orlice, v jedenáctém poli je šachovaný štít, ve dvanáctém zlatém poli je medvěd, kráčeující po hradbě. Na štítě je sedm přilbic s různými klenoty, šest korunovaných, druhá zprava je s točenicí. Zprava je to orlice, dva složené vějíře, vyskakující medvěd, dvě paže s rozevřenými vějíři, neidentifikovaný klenot, orlice a klenot, který se také nepodařilo identifikovat. Štítu kryje vévodská koruna.

Rod Schaumburg-Lippe: Knížecí rod Schuamburg-Lippe vznikl odštěpením jedné větve ze starého rodu Lippe, žijícího v Německu již od 12. století. Jeden z příslušníků rodu, Georg Wilhelm, se stal v roce 1840 majitelem náhodského panství. Jako poslední působil na zámku Friedrich Schaumburg-Lippe, který zemřel v roce 1945.⁹⁶

Znak rodu Schaumburg-Lippe: Čtvrcený štít se srdečním štítkem. V srdečním štítku je na obloučkovém podkladu zvýšeně dělený štít. V prvním a čtvrtém poli je pětिलistá růže, ve druhém a třetím poli je pětícípá hvězda, na jejímž vrcholovém cípu sedí drobný

⁹⁵ Z. WIRTH, *Soupis památek...* s. 64.

⁹⁶ Srov. P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 246.

pták. Štít drží dva andělé, hledící směrem k pozorovateli. Štít kryje knížecí koruna a plášť.⁹⁷

Rod Anhalt-Dessau: Rod, založený Jindřichem z Anhaltu, pocházel z Německa, kde je zmiňován ve 13. století. Jeden z příslušníků rodu, Kristián I., se zúčastnil bitvy na Bílé hoře jako velitel stavovského vojska. Rod nakonec vztahy s císařským dvorem urovnal a v roce 1807 získal vévodský titul.⁹⁸

Znak rodu Anhalt-Dessau: Složitý znak má celkem dvanáct polí. V prvním poli se střídají zlaté a černé pruhy, přes ně je položena kosmá zelená routová koruna, ve druhém stříbrném poli je zlatá korunovaná orlice, ve třetím zlatém poli jsou tři červené útvary ve tvaru písmene „V“, ve čtvrtém zlatém poli je černý medvěd, kráčející po červené hradbě, páté pole je polcené, v pravé zlaté části je půlená červená orlice, vlevo je černo-zlatě pruhované pole se zelenou routovou korunou, šesté pole je černo-zlatě pruhované, sedmé pole černo-stříbrně šachované (12 polí), osmé pole zlato-červeně šachované (4 pole), v devátém stříbrném poli dvě zlatá šikmá břevna, v desátém stříbrném poli je zlatá orlice, jedenácté pole je červené, nejspíše se šachovaným štítem, ve dvanáctém zlatém poli je černý medvěd, kráčející po červené hradbě. Na štítě je sedm přílbic s různými klenoty. Zprava je to orlice, dva složené vějíře, vyskakující medvěd, dvě paže s rozevřenými vějíři, neidentifikovaný klenot, orlice a klenot, který se také nepodařilo identifikovat. Štít je otočen řádovou dekorací. Nesou ho dva černí korunovaní medvědi, otočení směrem k pozorovateli. Štít kryje stan a vévodská koruna.⁹⁹

14. Kostel sv. Jana Křtitele se hřbitovem

Kostel byl založen nejspíše ve 13. století. V roce 1310 se stal kostel hřbitovním a došlo ke zrušení zdejší fary. Roku 1441 byl kostel vypálen, k jeho obnovení došlo až kolem roku 1500. Znovu byl kostel nákladně opravován v 17. a 18. století. V osmdesátých letech 18. století došlo z nařízení císaře Josefa II. k uzavření kostela. Znovu otevřen byl v roce 1791. Budova kostnice, která stávala u kostela, byla v polovině 19. století

⁹⁷ Popis znaku podle vyobrazení v práci P. Maška – srov. P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 246.

⁹⁸ Více M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. I.*, Plzeň 2005, s. 85.

⁹⁹ Popis znaku podle vyobrazení v práci M. Myslivečka – srov. M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. I.*, s. 85.

zrušena a zanedlouho došlo také ke zbourání márnice.¹⁰⁰ Na zdejší hřbitově se nachází rodinná hrobka a jeden samostatný náhrobek patřící Bartoňům z Dobenína.

14.1. Znak Bartoňů z Dobenína na náhrobku

Umístění: Na hrobu Marie Bartoňové z Dobenína, při levé hřbitovní zdi.

Datace: 1912¹⁰¹

Materiál: žula

Popis znaku (obrázek 26): Znak na čtvercové desce je již špatně čitelný. Čtvrcený štít, v prvním poli dva zkřížené tkalcovské člunky, nad nimi vřetenem. Ve druhém a třetím poli lev, držící v pravé přední tlapě dvě spojená lekna. Ve čtvrtém poli strom. Nad štítem jsou dvě, k sobě přitocené, přilbice. Na pravé korunované přilbici je složené křídlo, na levé korunované přilbici vyrůstající lev, držící v tlapě dvě spojená lekna. Kolem erbu splývají příkrývadla.

Rod Bartoňů z Dobenína: Rodina Bartoňů z Dobenína byla nobilitována v roce 1912, za své zásluhy v textilním průmyslu. Od 16. století rodina hospodařila na statku na náchodském panství. Na počátku 19. století začal Josef Bartoň podnikat v textilnictví, v němž pokračoval i jeho syn Josef, který ke konci života vlastnil několik textilních podniků. V roce 1904 koupili Bartoňové hospodářskou usedlost v Náchodě a vybudovali moderní přádelnu bavlny. Roku 1908 koupili panství Nové Město nad Metují. Podporovali kulturu, školství, charitativní projekty a za jejich přispění byl dostavěn chrám sv. Víta v Praze. Cyril Bartoň koupil klášter ve Zbraslavi, který přestavěl na zámek.

Po konfiskaci majetku roku 1948 část rodu emigrovala do Ameriky. V rámci restitucí získala rodina zpět zámek v Novém Městě nad Metují, Zbraslav, zemědělskou půdu, lesy, některé textilní továrny, restauraci v Pekle a hrad Frymburk, který později prodali. V současnosti spravuje rodinný majetek Joseph Michael Bartoň Dobenín.¹⁰²

¹⁰⁰ Věra VLČKOVÁ, *Staroměstský hřbitov v Náchodě*, Náchod 2004, s. 1–2.; Alexandr SKALICKÝ, *Náchod: Soupis a popis památek*, in: *Stopami dějin Náchodska*, Náchod 2003, s. 48.

¹⁰¹ Rok úmrtí Marie Bartoňové z Dobenína.

¹⁰² Více o rodu P. JURÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 417–418.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 29.

Rod Bartoňů z Dobenína a jejich působení v Novém Městě nad Metují připomíná také novodobý pískovcový znak na jednom z obytných domů ve městě.

Znak Bartoňů z Dobenína: Čtvrcený štít, v prvním modrém poli dva stříbrné zkřížené tkalcovské člunky, nad nimi stříbrné větveno. Ve druhém a třetím červeném poli zlatý lev s modrou zbrojí, držící v pravé přední tlapě dvě, k sobě přivrácená, spojená lekna. Ve čtvrtém stříbrném poli vzrostlá lípa přirozené barvy. Nad štítem dvě přilbice. Na pravé přilbici modré a bílé složené křídlo, příkrývadla modro-stříbrná, na levé přilbici vyrůstající lev, držící v tlapě spojená lekna, příkrývadla červeno-zlatá.¹⁰³

14.2. Znak Bartoňů z Dobenína na rodinné hrobce

Umístění: Na náhrobku při pravé hřbitovní zdi. Znak se nachází v horním pásu hrobky.

Datace: 1921¹⁰⁴

Materiál: žula

Popis znaku (obrázek 27): Reliéfní znak v oválném výklenku. Čtvrcený štít, v prvním poli dva zkřížené tkalcovské člunky, nad nimi větveno. Ve druhém a třetím poli lev, držící v pravé přední tlapě dvě spojená lekna. Ve čtvrtém poli strom. Nad štítem jsou dvě, k sobě přitočené, přilbice. Na pravé korunované přilbici je složené křídlo, na levé korunované přilbici vyrůstající lev, držící v tlapě dvě spojená lekna. Kolem erbu splývají příkrývadla.

Rod Bartoňů z Dobenína: viz s. 49.

Znak Bartoňů z Dobenína: viz s. 49.

¹⁰³ Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – Pavel KOBLASA, *Šlechtický archiv...*, s. 722.; Vyobrazení znaku - *Tamtéž* s. 975.

¹⁰⁴ Oldřich ŠAFÁŘ, *Významné umělecké dílo*, Náchodský zpravodaj 6, 1990, s. 5.

NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ

Nové Město nad Metují leží přibližně šest kilometrů jižně od Náchoda. Dnešní Nové Město nad Metují bylo založeno v roce 1501 Janem Černčickým z Kácova, přenesením městských práv náležejících do té doby Krčínu. Kolem plochy, na které se město rozprostíralo, vznikly hradby a obrannou funkci doplňovaly dvě velké vstupní brány, Krajská a Horská. Dominantou náměstí se stal v jeho severozápadním rohu gotický hrad (dnešní zámek) a v rohu jihovýchodním kostel Nejsvětější Trojice.

Poté, co město postihl roku 1526 rozsáhlý požár, prodal Jan Černčický z Kácova panství Vojtěchovi z Pernštejna. Město bylo následně obnoveno, avšak již za použití kamene a cihel. Po Pernštejnech se stali vlastníky novoměstského panství Stubenberkové, kteří dokončili renesanční přestavbu města. Poté, co byl majetek Stubenberkům po roce 1620 zkonfiskován, zakoupil jej Albrecht z Valdštejna. V roce 1624 prodal panství Trčkům z Lípy. Za působení jedné z příslušnic rodu, Marie Magdaleny, došlo k ozbrojenému povstání, při kterém byl vypleněn zámek. V roce 1634 získal zkonfiskovaný majetek Walter z Leslie. Rod Leslie na panství působil do roku 1802, kdy vymřel po meči. Dalšími majiteli Nového Města nad Metují se stali Dietrichsteinové. Roku 1850 se stalo město svobodným a byla zde ustanovena samospráva. Novoměstský okres zanikl roku 1960 a území připadlo k okresu náchodskému.¹⁰⁵ V Novém Městě nad Metují se nachází mnoho významných památek, patří mezi ně zámek, domy na Husově náměstí, špitál kláštera Milosrdných bratří s kostelem Narození Panny Marie, kostel Všech Svatých, kostel sv. Ducha nebo socha sv. Jana Nepomuckého.

15. Zámek Nové Město nad Metují

Původně pozdně gotický hrad byl umístěn na ostrohu nad řekou Metují, v severozápadním cípu dnešního Husova náměstí. Roku 1501 ho nechal vystavět zakladatel města Jan Černčický z Kácova. Během následujících staletí se na zámku vystříдалo mnoho majitelů. Patřili mezi ně Pernštejnové, Trčkové z Lípy, rod Leslie, Stubenberkové či Ditrichsteinové. Za působení Pernštejnů a Stubenberků prošel hrad renesanční přestavbou, rod Leslie zámku přidal prvky baroka.

¹⁰⁵Více Jakub PAVEL a kol., *Nové Město nad Metují: Státní zámek, město a okolí*, Praha 1952, s. 3–5.

V 19. století nebyl zámek trvalým sídlem žádného z rodů, a proto značně chátral. V roce 1908 koupili zámek bratři Bartoňové, kteří byli textilními průmyslníky v Náchodě. Bartoňové získali roku 1912 šlechtický titul, erb a přídomek „z Dobenína“. Za jejich působení byl zámek modernizován. Přestavbu dostal na starosti architekt Dušan Jurkovič, který se zasloužil o secesní interiéry zámku. Později se na vzhledu interiérů podílel také Pavel Janák. Z období první poloviny 20. století se na zámku dochovala díla významných českých umělců, například Karla Škréty, Františka Kysely nebo Petra Brandla.¹⁰⁶ Na exteriérech zámeckého areálu se nachází znaky rodů Leslie, Valdštejn-Vartemberků, Bartoňů z Dobenína, Stubenberků, Černčických z Kácova a Lichtensteinů.

15.1. Alianční znak rodu Leslie a Valdštejn-Vartemberků

Umístění: Nad hlavní zámeckou branou.

Datace: Polovina 18. století.¹⁰⁷

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 28): V barokní kartuši jsou dva znaky. Vpravo je znak rodu Leslie, ve štítě břevno se třemi přezkami. Štít kryje šlechtická koruna. Vlevo je znak Valdštejn-Vartemberků. Čtvrcený štít se středním, čestným a pupečním štítkem. Ve středním štítku, orámovaném věncem, je dvouhlavý orel, na prsou nese iniciály císaře Ferdinanda II., nad nimi je korunka, v pravém spáru svírá kotvu, v levém spáru palmovou ratolest, nad hlavami má císařskou korunu. V čestném a pupečním oválném štítku znak rodu Vartemberků, polcený štít, otočený drakem. V prvním, druhém, třetím i čtvrtém poli je korunovaný lev, lvi jsou přivráceni do středu štítu. Štít kryje plášť a hraběcí koruna. Oba štíty nese vpravo gryf a vlevo korunovaný lev.

Rod Leslie: viz s. 27.

Znak rodu Leslie: viz s. 27.

Rod Valdštejn-Vartemberků: viz s. 28.

¹⁰⁶ Srov. Ondřej DANĚK, *Zpřístupnění novoměstské zámecké pudy*, in: Acta Musei Neostadeni Bohemiae, Nové Město nad Metují 2011, s. 9–10.; J. PAVEL, *Nové Město...*, s. 3–8.

¹⁰⁷ E. POCHÉ, *Umělecké památky Čech. Díl II.*, s. 493.

Znak Valdštejn-Vartemberků: viz s. 28.

15.2. Znak rodu Leslie

Umístění: Nad vstupem do průchodu, vedoucího ze zámecké zahrady na hlavní nádvoří zámku.

Datace: 1688¹⁰⁸

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 29): Reliéfní znak na pískovcové desce. Ve štítě je břevno se třemi přezkami. Štít kryje šlechtická koruna.

Rod Leslie: viz s. 27.

Znak rodu Leslie: viz s. 27.

15.3. Znak rodu Leslie

Umístění: Nad vstupem do budovy jihovýchodního traktu zámku, nacházejícího se vpravo od mostu, vedoucího k zámku.

Datace: 1688¹⁰⁹

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 30): Reliéfní znak na pískovcové desce. Ve štítě je břevno se třemi přezkami. Štít kryje šlechtická koruna.

Rod Leslie: viz s. 27.

Znak rodu Leslie: viz s. 27.

15.4. Znak rodu Leslie na soše sv. Václava v zahradě

Umístění: Na nejsvrchnější terase zámecké zahrady.

Datace: 1687¹¹⁰

Materiál: pískovec

¹⁰⁸ Letopočet uveden u znaku.

¹⁰⁹ Letopočet uveden u znaku.

¹¹⁰ E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech. Díl II.*, s. 497.

Popis erbu (obrázek 31): Reliéfní znak na přední straně sloupu. Ve štítě je břevno se třemi pozlacenými přezkami. Na pozlacené korunované přilbici je vyrůstající gryf. Štít je obtočen pozlaceným řádem Zlatého rouna a nesou ho dva gryfové.

Rod Leslie: viz s. 27.

Znak rodu Leslie: viz s. 27.

15.5. Znak rodu Leslie na soše před zámkem

Umístění: Na štítu, který drží postava Poseidona. Jedná se o levou sochu při vstupu na most, vedoucí k zámku.

Datace: 17. století.¹¹¹

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 32): V kartuši znak rodu Leslie. Ve štítě je břevno se třemi přezkami.

Rod Leslie: viz s. 27.

Znak rodu Leslie: viz s. 27.

15.6. Znak Bartoňů z Dobenína

Umístění: Na hlavním nádvoří zámku, vlevo nad arkádami, znak vpravo.

Datace: 1910–1913¹¹²

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 33): Reliéfní znak na pískovcové desce. Čtvrcený štít, v prvním poli jsou dva zkřížené tkalcovské člunky, nad nimi vřetenno. Ve druhém a třetím poli je lev, držící v pravé přední tlapě dvě spojená lekna. Ve čtvrtém poli je strom. Nad štítem jsou dvě, k sobě přivrácené, přilbice. Na pravé korunované přilbici jsou dvě složená křídla, na levé korunované přilbici vyrůstající lev, držící v tlapě dvě spojená lekna. Kolem erbu splývají příkrývadla.

¹¹¹ *Tamtéž* s. 495.

¹¹² Doba přestavby zámku za Bartoňů z Dobenína – srov. Z. KULHAVÁ, *Erbovní památky...*, s. 51.

Bartoňové z Dobenína: viz s. 49.

Znak Bartoňů z Dobenína: viz s. 49.

15.7. Znak Bartoňů z Dobenína

Umístění: Nad vstupem do věže Máselnice.

Datace: 1909–1911 ¹¹³

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 34): Reliéfní znak na pískovcové desce. Čtvrcený štít, v prvním poli jsou dva zkřížené tkalcovské člunky, nad nimi vřetenno. Ve druhém a třetím poli je lev, držící v pravé přední tlapě dvě spojená lekna. Ve čtvrtém poli je strom. Nad štítem jsou dvě, k sobě přivrácené, přilbice. Na pravé korunované přilbici jsou dvě složená křídla, na levé korunované přilbici vyrůstající lev, držící v tlapě dvě spojená lekna. Kolem erbu splývají příkrývadla.

Bartoňové z Dobenína: viz s. 49.

Znak Bartoňů z Dobenína: viz s. 49.

15.8. Znak Bartoňů z Dobenína

Umístění: Nad vstupem do zámeckého baru, nacházejícího se na zámecké terase.

Datace: 1909–1911 ¹¹⁴

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 35): Reliéfní znak na pískovcové desce. Znak je již špatně čitelný. Čtvrcený štít, v prvním poli jsou dva zkřížené tkalcovské člunky, nad nimi vřetenno. Ve druhém a třetím poli je lev, držící v pravé přední tlapě dvě spojená lekna. Ve čtvrtém poli je strom. Nad štítem jsou dvě, k sobě přivrácené, přilbice. Na pravé korunované přilbici jsou dvě složená křídla, na levé korunované přilbici vyrůstající lev, držící v tlapě dvě spojená lekna. Kolem erbu splývají příkrývadla.

Bartoňové z Dobenína: viz s. 49.

¹¹³ Rozmezí let, kdy byla obnovena věž Máselnice. Roky uvedeny vedle znaku.

¹¹⁴ Rozmezí let uvedeno u znaku.

Znak Bartoňů z Dobenína: viz s. 49.

15.9. Znak pánů ze Stubenberka

Umístění: Na hlavním nádvoří zámku, vlevo nad arkádami, druhý znak zleva (uprostřed).

Datace: 1910–1913¹¹⁵

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 36): Reliéfní znak na pískovcové desce. Ve štítě je obrácená kotva, jejímž spodním okem je propleten provaz. Na korunované přilbici s příkrývadly je šest pštrosích per.

Páni ze Stubenberka: viz s. 17.

Znak pánů ze Stubenberka: viz s. 18.

15.10. Znak Černčických z Kácova

Umístění: Na hlavním nádvoří zámku, vlevo nad arkádami, znak vlevo.

Datace: 1910–1913¹¹⁶

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 37): Reliéfní znak na pískovcové desce. Ve štítě jsou dvě, k sobě přivrácená, lekna, dole spojená kořeny. Na korunované přilbici s příkrývadly jsou dvě rozevřená křídla, na každém z nich leží lekno.

Černčičtí z Kácova: Černčičtí z Kácova pocházeli z území ležícího při řece Sázavě. První zmínky se o starém panském rodu objevují ve druhé polovině 14. století. Na počátku 15. století se stal Oldřich z Kácova majitelem Černčic u Nového Města nad Metují. Vlastnil také hrad Rýzmburk. Příslušníci rodu drželi statky v Čechách i na Moravě. V roce 1501 založil Jan Černčický z Kácova hrad a město na vrchu Hradišti (dnešní Nové Město nad Metují). Ještě v první polovině 15. století prodal panství Vojtěchovi z Pernštejna a přesídlil na Moravu. Od počátku 17. století se již o rodu

¹¹⁵ Doba přestavby zámku za Bartoňů z Dobenína – srov. Z. KULHAVÁ, *Erbovní památky...*, s. 51.

¹¹⁶ Doba přestavby zámku za Bartoňů z Dobenína – srov. *Tamtéž* s. 51.

prameny nezmiňují.¹¹⁷ Jana Černčického z Kácova a jeho působení v Novém Městě nad Metují připomíná také jeho socha na Husově náměstí se znakem rodu, zhotovena k oslavě výročí 500 let od založení města.

Znak Černčických z Kácova: V červeném štítě dvě stříbrná lekna, dole spojená kořeny. Na přilbici dvě červená rozložená křídla, na každém z nich je položeno lekno, přikrývadla červeno-stříbrná.¹¹⁸

15.11. Znak rodu Liechtensteinů na soše před zámkem

Umístění: Na štítu, který drží v ruce postava řecké bohyně Demeter. Pravá socha při vstupu na most, vedoucí k zámku.

Datace: 17. století.¹¹⁹

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 38): V kartuši znak. V srdečním štítku je dělený štít, v prvním vodorovně pruhovaném poli je kosmá routová koruna, druhé pole je nečitelné, třetí pole je polcené, ve čtvrtém poli je lovecký roh, páté pole je špatně čitelné, nejspíše s orlicí.

Rod Liechtensteinů: Starý štyrský rod Liechtensteinů je připomínán již ve 12. století. Prvním známým příslušníkem rodu byl Hugo von Liechtenstein, jenž ve 12. století sídlil na stejnojmenném hradu. Ve 13. století založil Jindřich I., bratr slavného rytíře Ulricha von Liechtenstein, moravsko-rakouskou větev rodu. Od krále Přemysla Otakara II. získal za zásluhy Mikulov, kde se usadil. Na konci 14. století patřili Liechtensteinové k nejmocnějším rodům. Většina členů rodu působila v královských službách a proslavila se jako schopní válečníci.

Nejvýraznějším členem tohoto rodu byl Karel I., který studoval na bratrské škole v Ivančicích. Dědictvím získal panství Lednice a Valtice. Karel i jeho bratr Maxmilián se výhodně oženili a rozšířili tak rodový majetek. Oba později přestoupili ke katolictví, což znamenalo další vzestup rodu. Karel zastával významné funkce, stal se nejvyšším zemským sudím i nejvyšším hofmistrem císaře Rudolfa II., a roku 1608 byl povýšen do

¹¹⁷ Srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 115.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 92.

¹¹⁸ Popis znaku podle vyobrazení v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 92.

¹¹⁹ E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, Díl II., s. 495.

říšského knížecího stavu. Jan Adam I. zakoupil v roce 1699 panství Schellenberg a v roce 1712 hrabství Vaduz. Karel VI. roku 1719 povýšil tyto celky a dal jim název knížectví Liechtensteinské. Po roce 1945 byly liechtensteinské majetky na území Československého státu zkonfiskovány.¹²⁰

Znak Liechtensteinů: Až do počátku 17. století měli Liechtensteinové jednoduchý, zlato-červeně dělený štít. Postupně do erbu přibývaly znaky získaných území, až se v roce 1709 podoba znaku ustálila. V srdečním štítku je původní zlato-červeně dělený štít, v prvním zlatém poli je slezská orlice, ve druhém zlato-černě pruhovaném poli je zelená routová koruna, třetí pole je červeno-stříbrně polcené, ve čtvrtém modrém poli je zlatý lovecký roh a v pátém zlatém poli je černá orlice s dívčí korunovanou hlavou. Znak kryje knížecí plášť s knížecím kloboukem.¹²¹

16. Špitál kláštera Milosrdných bratří s kostelem Narození Panny Marie

Na místě dnešního komplexu stával, pravděpodobně již v 15. století, kostel sv. Máří Magdaleny. Vedle kostela se nacházel hřbitov. V roce 1586 došlo k rozsáhlé přestavbě, při které původní kostel téměř zanikl. Stavba byla dokončena o sedm let později. Vedle kostela přibyl roku 1540 špitál pro chudé. V roce 1680 došlo k výstavbě kaple zvané Loreta. O stavbu kláštera se nejvíce zasloužil hrabě Jakub z Leslie. Klášter byl kompletně dobudován v polovině 18. století. V roce 1769 byla dokončena také přestavba kostela, nově zasvěceného Narození Panny Marie.¹²² Na exteriéru kláštera se nachází znaky rodu Leslie, Liechtensteinů a Dietrichsteinů.

16.1. Znak rodu Leslie

Umístění: Nad vstupem do kláštera od hlavní silnice v Komenského ulici. Jde o prostřední znak.

Datace: 1767–1769¹²³

Materiál: pískovec

¹²⁰ Více o rodu J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s.327–328.; P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 98–104.

¹²¹ Více o vývoji znaku Liechtensteinů J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 257–258.

¹²² B. DVOŘÁČEK, *Nové Město...*, s. 222–224.

¹²³ Doba dobudování kostela – srov. *Tamtéž* s. 224.

Popis znaku (obrázek 39): Samostatně umístěný pískovcový znak. Ve štítě je břevno se třemi přezkami. Štít je obtočen řádem Zlatého rouna a kryje ho šlechtická koruna.

Rod Leslie: viz s. 27.

Znak rodu Leslie: viz s. 27.

16.2. Znak rodu Liechtensteinů

Umístění: Nad vstupem do kláštera od hlavní silnice v Komenského ulici. Jde o znak vlevo.

Datace: 1767–1769 ¹²⁴

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 39): Samostatně umístěný pískovcový znak. V srdečním štítku je dělený štít, v prvním vodorovně pruhovaném poli je šikmá routová koruna, druhé pole je špatně čitelné, zřejmě znázorňuje kopce či hory, třetí pole je polcené, ve čtvrtém poli je lovecký roh, v pátém poli je korunovaná orlice s perisoniem. Štít kryje knížecí koruna.

Rod Liechtensteinů: viz s. 57.

Znak rodu Liechtensteinů: viz s. 58.

16.3. Znak rodu Dietrichsteinů

Umístění: Nad vstupem do kláštera od hlavní silnice v Komenského ulici. Jde o znak vpravo.

Datace: 1767–1769 ¹²⁵

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 39): Samostatně umístěný pískovcový znak. Pokosem dělený štít, který vyplňují dva vinné nože. Štít kryje šlechtická koruna.

Rod Dietrichsteinů: Rod Dietrichsteinů pocházel ze Štýrska. První předci se objevovali již v 11. století, ale zakladatelem souvislé rodové linie byl až v 15. století Pankrác

¹²⁴Doba dobudování kostela – srov. *Tamtéž* s. 224.

¹²⁵Doba dobudování kostela – srov. B. DVOŘÁČEK, *Nové Město...*, s. 224.

z Dietrichsteinu. Z jeho potomků vzešly dvě větve rodu. Zakladatel mladší větve, Zikmund, byl v roce 1514 povýšen do stavu svobodných říšských pánů. V 16. století se rod dále dělil. Adam z Dietrichsteina založil českomoravskou větev, věrně sloužil v císařských službách a stal se majitelem panství Mikulov. Jeden z jeho synů, František, se stal olomouckým biskupem a podporoval kláštery. Rozšířil rodový majetek a v roce 1624 získal knížecí titul. Jeho synovec, Maxmilián II., získal v roce 1629 dědičný palatinát a v roce 1631 říšský knížecí titul. Většina členů rodu byla schopnými diplomaty a vojáky. Poslední mužský dědic, Mořic Jan, se vzdal rodového majetku ve prospěch dcer svého synovce Josefa Františka. V roce 1864 Mořic Jan zemřel a rod Dietrichsteinů tak vymřel po meči.¹²⁶

Znak rodu Dietrichsteinů: V červeno-zlatém, pokosem děleném, štítě jsou dva vinné nože. Na přílbici tři černá pštrosí pera se dvěma vinnými noži, přikrývadla červeno-zlatá. Po povýšení do knížecího stavu měli na štítě knížecí korunu. V roce 1769 přibyl do erbu Dietrichsteinů znak Pruskovských z Pruskova a v roce 1802 znak vymřelých Lesliů. Celkem měl poté znak Dietrichsteinů jedenáct polí a na štítě pět přílbic s pěti různými klenoty. Štít drželi dva zlatí gryfové.¹²⁷

17. Kostel Všech svatých se hřbitovem na Bořetíně

Hřbitov byl založen roku 1555. Kostel, známý nejprve jako kostel Proměnění Krista, byl na hřbitově vystavěn v letech 1560–1562. Později získal název Všech svatých. V roce 1570 přibyla ke kostelu kostnice. V první polovině 19. století hrozilo kostelu, pro jeho špatný stav, stržení, ale podařilo se vybrat peníze a stavbu zachránit. Dnešní podobu získal kostel přestavbou v letech 1867–1870. Při rozšiřování hřbitova v roce 1930 došlo k postavení nové brány a zdi.¹²⁸ Na jednom z náhrobků u hřbitovní zdi se nachází znak Grimmerů z Riesenburku.¹²⁹

¹²⁶ Více o rodu J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 125–126.; P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 65–68.; P. JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 177–183.; Jan ŽUPANIČ – František STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001, s. 70–76.

¹²⁷ Více o podobě a vývoji znaku Dietrichsteinů v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 101.

¹²⁸ Srov. B. DVORÁČEK, *Nové Město...*, s. 246–247.

¹²⁹ Že se jedná o znak Grimmerů z Riesenburku uvádí ve své práci Zdeňka Kulhavá – srov. Z. KULHAVÁ, *Soupis erbovních památek...*s. 38.

17.1. Znak Grimmerů z Riesenburku na náhrobku

Umístění: Ve spodní části náhrobku.

Datace: 1880¹³⁰

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 40): Reliéfní pískovcový znak na náhrobku. Polcený štít. Vlevo je lev vystupující ze tří pahorků, držící v pravé tlapě zřejmě sekeru nebo lopatu. V pravé části znaku jsou dva svislé pruhy. Na korunované přilbici s příkrývadly je stejný lev jako ve znaku.

Více informací o rodu Grimmerů z Riesenburku, ani kompletní barevnou podobu znaku se nepodařilo dohledat.

18. Socha sv. Jana Nepomuckého

Sochu nechal vytvořit jako kopii sochy z Karlova mostu v roce 1709 Jakub Arnošt z Leslie. Umístěna byla do ulice u Zázvorky, kde se nachází dodnes.¹³¹ Na podstavci se nachází znak rodu Leslie.

18.1. Znak rodu Leslie

Umístění: Na přední straně sloupu v jeho střední části.

Datace: 1709

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 41): Reliéfní znak na přední straně sloupu. Ve štítě je břevno se třemi přezkami, obrys štítu a přezek je pozlacen. Na pozlacené korunované přilbici je pozlacený vyrůstající gryf. Štít drží dva pozlacení gryfové.

Rod Leslie: viz s. 27.

Znak rodu Leslie: viz s. 27.

¹³⁰ Rok úmrtí Hedviky Guthové, rozené Grimmerové z Riesenburku – srov. KULHAVÁ, *Soupis erbovních památek...*, s. 38.

¹³¹ Srov. B. DVORÁČEK, *Nové Město...*, s. 209.

19. Městský dům Villarsburgův

Plocha, na které dnes dům stojí, bývala v 17. století součástí zámecké zahrady. V roce 1707 získal hejtman Pavel Jakub Gostel od hraběte Jakuba z Leslie část zahrady, aby si mohl postavit dům. V roce 1743 zdědil dům po rodině Gostelů František Bešorner. Později objekt prodal Josefu Burgemeisterovi de Villarsburg, který působil jako ředitel novoměstského panství. V roce 1767 dům přestavěl a nechal nad portál umístit svůj znak. Na počátku 19. století se stal majitelem domu Karel Vaněček. Od konce 19. století patřil dům rodině Bezečných, od kterých se mu dodnes říká „u Bezečných.“¹³² Nad vstupem do domu se nachází znak rodu Villarsburgů.

19.1. Znak rodu Villarsburgů

Umístění: Nad vstupem do domu.

Datace: 1767

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 42): Honosný znak na pískovcové desce. Dělený a od středu polcený štít. Horní část štítu vyplňuje šlechtická koruna, v pravé dolní části je gryf, držící v levé přední tlapě pěticípou hvězdu, v levé dolní části štítu jsou tři kosmá břevna. Na přilbici s příkrývadly jsou dvě rozevřená křídla, mezi nimi je obrněná paže, svírající meč.

Rod Villarsburgů: Jako první zástupce rodu byl do šlechtického stavu povýšen v roce 1764 Václav Josef, působící jako ředitel novoměstského panství. Příslušníky stejného rodu byli zřejmě i Anton a Johann z Villarsburgu, působící v Praze a v Bystrém u Poličky.¹³³

Znak rodu Villarsburgů: Barevnou podobu znaku se nepodařilo dohledat.

¹³² Více B. DVOŘÁČEK, *Nové Město...*, s. 215–216.

¹³³ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl I.*, s. 126.; M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. I.*, s. 136.

NOVÝ HRÁDEK

Městys Nový Hrádek se nachází šest kilometrů východně od Nového Města nad Metují. Hrádek, jak se městečko nazývalo do 18. století, byl pravděpodobně založen spolu s hradem Frymburk v první polovině 14. století, první písemné zmínky pochází z druhé poloviny století. Během třicetileté války byl Hrádek značně vybydlen, pozvolný nárůst obyvatelstva přišel až ve druhé polovině 17. století. V první polovině 18. století zasáhl městečko rozsáhlý požár a po jeho obnově počet domů a obyvatel rychle stoupal. Další požáry zasáhly Nový Hrádek ve druhé polovině 19. století a po nich se začalo s výstavbou zděných domů. Mezi významné památky městyse patří kostel sv. Petra a Pavla, mariánský sloup na náměstí a nedaleký hrad Frymburk.¹³⁴

20. Areál hradu Frymburk

Hrad vznikl pravděpodobně na počátku 14. století. Prvním doloženým majitelem hradu byl v polovině 14. století Matouš z Frymburka. Následně byl hrad majetkem Čeňka z Lipé. Ještě ve druhé polovině 14. století Frymburk vlastnili páni z Opočna. Jan z Opočna na panství působil až do své smrti, před rokem 1430. Majetek zdědil Jan Městecký z Opočna, po něm na panství působil Jiřík z Dubé a Vízmburka. Ve třicátých letech 16. století frymburské zboží koupil Jan Trčka z lípy.

Později se frymburské panství spojilo s opočenským, hrad přestal být využíván a začal chátrat. Za třicetileté války byl definitivně zničen. Funkční zůstaly pouze některé budovy podhradí a lesovna. Roku 1635 získal Frymburk i celé opočenské panství rod Colloredů. Hrad dále chátral. V roce 1925 Frymburk koupil Josef Bartoň Dobeníň. Hrad byl Bartoňům v roce 1948 odebrán, ale v rámci restitucí opět navrácen. V průběhu let bylo vytvořeno několik návrhů na obnovu, ale žádný se neuskutečnil.¹³⁵ Na budově lesovny se nachází znak rodu Colloredo-Mansfeld.

20.1. Erb rodu Colloredo-Mansfeld na budově lesovny

Umístění: Uprostřed předního štítu lesovny.

¹³⁴ Podrobněji o Novém Hrádku K. KUČA, *Města a městečka....Díl IV.*, s. 487–490.

¹³⁵ Rudolf KHOL, *Frymburk, zřícenina hradu u Nového Hrádku v severovýchodních Čechách*, Hradec Králové 2010, s. 1–8.; August SEDLÁČEK, *Frymburk hrad*, in: *Frymburský almanach*, Nový Hrádek 1992, s. 3–12.

Datace: 1789–1925 ¹³⁶

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 43): Čtvrcený štít se srdečním štítkem. V srdečním štítku je břevno, na něm dvouhlavý císařský orel. První a čtvrté pole je čtvrcené, v prvním a čtvrtém poli jsou vodorovné pruhy, ve druhém a třetím poli jsou kosočtverce, ve druhém poli štítu je orlice, ve třetím poli je korunovaný lev, přes něj je položeno kosmé šachované břevno. Některé prvky štítu, které by měly mít ve skutečnosti stříbrnou barvu, jsou zbarveny do modra. Štít je obtočen řádem Zlatého rouna, kryje ho plášť a knížecí koruna.

Rod Colloredo-Mansfeld: Italsko-rakouský rod je poprvé připomínán v 11. století, v následujících staletích se hojně rozvětvil. Ve druhé polovině 16. století byla založena větev Colloredo-Wallsee, jejíž příslušníci, Rudolf a Jeroným, se v době třicetileté války usadili v Čechách. Byli příslušníky císařské armády a získali opočenské panství. Rudolf Josef získal v roce 1763 dědičný knížecí titul. Jeho prvorozený syn Franz de Paul Gundaccar získal sňatkem s Marií Isabellou, hraběnkou z Mansfeldu, panství Dobříš, Zelenou Horu či Obořiště. Začal se psát Colloredo-Mansfeld, stejně tak i jeho potomci. Příslušníci rodu Colloredo-Mansfeld působili většinou ve vojenských službách. Ve čtyřicátých letech 20. století byl rodu zkonfiskován majetek. Po roce 1989 získal Zbiroh a Dobříš v rámci restitucí Jeroným Colloredo-Mansfeld zpět. Jeho synovec se zámku Zbiroh vzdal. Zámek v Opočně se stal, po dlouhodobých soudních sporech, majetkem státu.¹³⁷

Znak rodu Colloredo-Mansfeld: Znak na pískovcové desce. Původně měli Colloredové v černém štítě stříbrné břevno. Později na břevno přibyl černý dvouhlavý císařský orel. Na přilbici černo-stříbrné křídlo, příkrývadla černo-stříbrná. Od roku 1789, kdy se začali psát Colloredo-Mansfeld, měli čtvrcený štít a původní rodový znak se dostal do srdečního štítku. První a čtvrté pole je čtvrcené, v prvním a čtvrtém poli jsou stříbrno-červené vodorovné pruhy, ve druhém a třetím poli jsou červeno-stříbrné

¹³⁶ Rok, kdy došlo ke spojení Colloredů s Mansfeldy (podoba znaku na lesovně) a rok, kdy hrad koupil Josef Bartoň Dobenín.

¹³⁷ P. JURÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, 330–335.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 102–103.; P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 43–46.; J. ŽUPANIČ – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů...*, s. 60–66.

kosočtverce (panství Querfurt), ve druhém černém poli štítu je stříbrná orlice (panství Arnstein), ve třetím modrém poli je zlatý lev, přes něj je položeno červeno-stříbrné kosmé břevno (panství Heldringen). Štít nesou dva zlatí korunovaní lvi a kryje ho knížecí koruna.¹³⁸

¹³⁸ Vyobrazení a popis znaku v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 83.

POLICE NAD METUJÍ

Město leží přibližně sedmnáct kilometrů severovýchodně od Náchoda. Oblast byla kolonizována v první polovině 13. století řádem benediktinů. V roce 1253 byla privilegia nedalekého Provodova přenesena na místo zvané Police, kde se od této doby konal týdenní trh. Ve druhé polovině 13. století došlo k založení kláštera, přestavěného v barokním slohu v letech 1679–1772. Za husitských válek bylo město značně poškozeno, v 17. století postihlo Polici několik požárů. V roce 1786 došlo ke zrušení kláštera. V oblasti bylo rozvinuté textilnictví a od 20. století také strojírenství.¹³⁹ Mezi významné památky Police nad Metují patří klášterní komplex, budova radnice, hřbitovní kaple, roubená škola z 18. století nebo Selenderův sloup.

21. Selenderův sloup

Sloup byl umístěn původně na náměstí, odkud byl zřejmě v roce 1717 přenesen na nynější místo, Komenského náměstí. Donátorem stavby byl opat Wolfgang Selender. Sloup byl vytvořen zřejmě v roce 1617, podle letopočtu vytesaného na desce.¹⁴⁰ Na sloupu se nachází znak Selenderů z Prošovic.

21.1. Znak Selenderů z Prošovic

Umístění: Na východní straně sloupu, v dolní rozšířené části.

Datace: 1617¹⁴¹

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 44): V kartuši znak Selenderů. Ve štítě je z oblak vyrůstající ruka, držící tři pera.

Rod Selenderů z Prošovic: Rodina s německým původem pocházela z Mostecka. Členové rodu působili jako hejtmané, rychtáři nebo purkmistři. Kašpar Selender vlastnil Klecany a Zdiby. Nejznámějším představitelem rodu se stal Wolfgang Selender z Prošovic, který byl zvolen opatem broumovského kláštera. Rod vymřel osobou

¹³⁹ Podrobněji o historii Police nad Metují Miroslav PICHL, *Stručná historie Police nad Metují*, Police nad Metují 2003, s. 1–34.; dále T. ŠIMEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, s. 382–383.; J. BAHLCKE – W. EBERHARD – M. POLÍVKA a kol., *Lexikon historických míst...*s. 433–434.

¹⁴⁰ Více o Selendrově sloupu Miroslav PICHL, *Sochařské památky Police nad Metují*, Police nad Metují 2009, s. 18–20.

¹⁴¹ M. PICHL, *Sochařské památky...*s. 18.

Tomáše Selendera, vojenského hejtmana v Plzni, ve druhé polovině 17. století po meči.¹⁴²

Znak Selenderů z Prošovic: V červeném štítě stříbrná vyrůstající obrněná paže, držící tři stříbrná pštrosí pera. Na přilbici stejná figura jako ve štítě, přikrývadla vpravo červeno-stříbrná, vlevo modro-stříbrná.¹⁴³

¹⁴² Více o rodu J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 547–548.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 649–650.

¹⁴³ Popis a vyobrazení znaku – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 547.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 649.

RASOŠKY

Obec leží přibližně čtyři kilometry jižně od Jaroměře. Původní osada byla založena z důvodu stavby pevnosti Josefov. Část obyvatel tehdejší vsi Ples byla na konci 18. století přemístěna do nově vzniklých osad Nový Ples a Rasošky. Později byla k Rasoškám připojena osada Dolní Ples. Starý Ples (krajní část původní vsi Ples), Nový Ples a Rasošky spadaly pod panství Smiřice-Hořiněves. Osady tvořily v letech 1848–1885 katastrální a místní politickou obec. Roku 1879 podali obyvatelé osad žádost o osamostatnění obcí, které bylo vyhověno. Rasošky se tak staly roku 1886 samostatnou politickou a katastrální obcí.¹⁴⁴ Významnou památkou obce je vojenský hřbitov, založený v roce 1780.

22. Vojenský hřbitov

Hřbitov byl založen roku 1780, spolu s pevností. Byly zde pohřbeny oběti z bitvy u Lipska, prusko-rakouské války, první i druhé války světové, ale i obyvatelé Josefova. V roce 1916 byl do areálu hřbitova umístěn pomník obětem války od ruského sochaře N. A. Suškina, v roce 2004 také pomník francouzským obětem bitvy u Lipska.¹⁴⁵ Na náhrobcích se nachází znaky Mayerů z Heldensfeldu, Watletů, rodu z Weckbeckeru, z Bocku a z Reisingeru.

22.1. Alianční znak Mayerů z Heldensfeldu a Watletů

Umístění: Hrob č. 580 Josefy Mayer, rozené Watlet.¹⁴⁶

Datace: 1837¹⁴⁷

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 45): Reliéfní znak na náhrobním kameni. Vpravo zjednodušený znak Mayerů z Heldensfeldu, ve štítě šikmé břevno se třemi čtyřlístky. Vlevo znak Watletů. Polcený štít, v pravém poli je tlapatý kříž, v levém poli dvouocasý lev. Štít kryje šlechtická koruna.

¹⁴⁴ Srov. Jiří UHLÍŘ, *Starý Ples 1186–1986*, Jaroměř 1988, s. 11–12.

¹⁴⁵ Více Olga MERTLÍKOVÁ, *Pevnost Josefov, Jaroměř 2004*, s. 7.

¹⁴⁶ Václav NOVÁK, *Pevnostní hřbitov v Josefově*, Jaroměř 2002, s. 63.

¹⁴⁷ Rok uvedený na náhrobku.

Rod Mayerů z Heldensfeldu: Johannu Mayerovi z Heldensfeldu, důstojníkovi rakouské armády, se dostalo v roce 1777 povýšení do šlechtického stavu. Anton Mayer z Heldensfeldu, narozený v Praze, se zasloužil o významné změny v rakouské armádě. Roku 1816 byl povýšen do stavu svobodných pánů, jež byl později přenesen na synovce, kterého adoptoval.¹⁴⁸

Znak Mayerů z Heldensfeldu: Znak z roku 1777 měl v červeném štítě zlatého lva, který v pravé tlapě držel meč. Na přilbici dvě černá rozevřená křídla, mezi nimi stejný lev jako ve štítě. Příkrývadla vpravo červeno-zlatá, vlevo červeno-stříbrná. Znak z roku 1816 je kosmo dělený. V horním červeném poli je obrněná paže s mečem, nad ní dva a pod ní jeden jetelový stříbrný list. V dolním modrém je muž v brnění, v pravé ruce drží černo-zlatý prapor, v levé drží zlaté kolo. Na přilbici dva buvolí rohy, pravý roh modro-zlatý, levý roh červeno stříbrný, mezi nimi je vyrůstající červený lev, příkrývadla vpravo modro-zlatá, vlevo červeno-stříbrná.¹⁴⁹

Rod Watletů: Rod Watletů pochází z Irska. Roku 1778 byli sourozenci Ludwig a Wilhelm povýšení do stavu svobodných pánů. Wilhelm Watlet získal na konci 18. století český inkolát. Jeho syn Václav byl schopným důstojníkem, v Praze a v Josefově působil jako velitel divize.¹⁵⁰

Znak rodu Watletů: Polcený štít, V pravém modrém poli je stříbrný tlapatý kříž, v levém červeném poli je dvouocasý stříbrný lev. Na přilbici stejný lev jako ve štítě, příkrývadla vpravo jsou modro-zlatá, vlevo červeno-stříbrná.¹⁵¹

22.2. Znak rodu z Weckbeckeru

Umístění: Hrob č. 143 Rudolfa z Weckbeckeru.¹⁵²

Datace: 1843¹⁵³

Materiál: pískovec

¹⁴⁸ Více P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl I.*, Praha 2010, s. 619.

¹⁴⁹ Popis znaku v práci K. Vavřínka – srov. K. VAVŘÍNEK a kol., *Almanach...2024*, Praha 2015, s. 293.

¹⁵⁰ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl II.*, Praha 2010, s. 427.

¹⁵¹ Popis znaku v práci K. Vavřínka – srov. K. VAVŘÍNEK a kol., *Almanach...2020*, Praha 2013, s. 439.

¹⁵² V. NOVÁK, *Pevnostní hřbitov...*, s. 59.

¹⁵³ Rok uvedený na náhrobku.

Popis znaku (obrázek 46): Reliéfní znak na náhrobním kameni. Dělený štít. Horní pole s routou je svisle pruhované, což naznačuje červenou barvu, dolní pole se třemi pěticípými hvězdami je vodorovně pruhované, což značí modrou barvu. Na korunované přilbici s příkrývadly jsou dvě rozevřená křídla, mezi nimi je šestcípá hvězda.

Rod z Weckbeckeru: Franz Gottfried Weckbecker působil od poloviny 18. století ve schwarzenberských službách. O roku 1780, kdy byl povýšen do rytířského stavu, používal predikát „na Sternfeldu“. Rudolf Weckbecker byl schopným důstojníkem. Zemřel v roce 1843 při havárii kočáru, společně s Friedrichem z Böcku.¹⁵⁴

Znak rodu z Weckbeckeru: Kompletní barevnou podobu znaku se nepodařilo dohledat.

22.3. Znak rodu z Böcku a Greissau

Umístění: Hrob č. 143 Friedricha z Böcku.¹⁵⁵

Datace: 1843¹⁵⁶

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 47): Reliéfní znak na náhrobním kameni. Do středu dělený a polcený štít. V levé části štítu je vzpínající se kozorožec. Pravá horní část štítu je vodorovně pruhovaná, což naznačuje modrou barvu pole. Šikmé pruhy v dolní části štítu značí zelenou barvu. V dolním poli ze středu vychází obdélníkový útvar. Na korunované přilbici s příkrývadly jsou dva rohy, mezi nimi je vyrůstající kozorožec.

Rod z Böcku a Greissau: Členové rodu jsou připomínáni od 16. století v Čechách a ve Slezsku. Karl Friedrich působil od roku 1729 ve vojenských císařských službách a stal se velitelem pevnosti v Chebu. Karl Friedrich Anton z Boecku a Greissau byl povýšen v roce 1881 do stavu svobodných pánů a většinu svého života působil v Praze. Jeho synové, až na nejstaršího Friedricha, žili v rakouských zemích.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl II.*, Praha 2010, s. 430.; V. NOVÁK, *Pevnostní hřbitov...*, s. 59–60.

¹⁵⁵ V. NOVÁK, *Pevnostní hřbitov...*, s. 59.

¹⁵⁶ Rok uvedený na náhrobku.

¹⁵⁷ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl I.*, Praha 2010, s. 90.; M. Mysliveček, *Velký erbovník. sv. II.*, s. 114.

Znak rodu z Böcku a Greissau: Kompletní barevnou podobu znaku se nepodařilo dohledat.

22.4. Znak rodu z Reisingeru

Umístění: Hrob č. 584 Maxmiliána z Reisingeru.¹⁵⁸

Datace: 1848¹⁵⁹

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 48): Reliéfní znak na náhrobním kameni. Polcený štít, v pravé části je polcená orlice, v levé části štítu je kanon, za ním stojí postava muže. Na štítu je šlechtická koruna, nad ní korunovaná přilbice s příkrývadly, v klenotu jsou dvě rozevřená křídla, mezi nimi tři tyčinky s kulatým zakončením.

Rod z Reisingeru: Rod je původem z Kaplice, kde žil v 17. století Andreas Reisinger se svým synem Ambrosiem. Josef, syn Ambrosia, získal v roce 1731 šlechtický titul. S manželkou vlastnili statek Věvrov u Horšovského Týna. Anton působil ve schwarzenberských službách, jeho potomci později odešli do zahraničí. Maxmiliánův stejnojmenný syn byl v roce 1845¹⁶⁰ povýšen do stavu svobodných pánů. Byl úspěšným důstojníkem a stal se velitelem josefovské pevnosti. Jeho synové již neměli mužské potomky, a tím tato větev rodu vymřela po meči.¹⁶¹

Znak rodu z Reisingeru: Kompletní barevnou podobu znaku se nepodařilo dohledat.

¹⁵⁸ V. NOVÁK, *Pevnostní hřbitov...*, s. 61.

¹⁵⁹ Rok uvedený na náhrobku.

¹⁶⁰ M. Mysliveček uvádí rok 1843 – srov. M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. II.*, s. 148–149.

¹⁶¹ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, Díl II., Praha 2010, s. 147.; M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. II.*, s. 148–149.

STÁRKOV

Stárkov leží pět kilometrů západně od Police nad Metují. První zmínky o Stárkovu pochází z první poloviny 14. století, ve druhé polovině století zde působil Rubín ze Žampachu. Ve stejné době měl Stárkov také svou vlastní faru. Na konci 14. století držel Stárkov Matěj Salava z Lípy, který nechal vybudovat nedaleko panství hrad Skály. V polovině 16. století byly Stárkov a Skály pusté. O jejich obnovu se postaral Bernard Žehušický z Nestajova, který nechal ve Stárkově vystavět panský dům a pivovar. Po rozsáhlém požáru bylo panství v roce 1625 rozděleno na stárkovské a skalské. Ve druhé polovině 18. století začal výrazně stoupat počet obyvatel, z důvodu rozvoje tkalcovství a pěstování lnu. Mezi významné památky Stárkova patří kostel sv. Josefa pěstouna, roubená fara, křížová cesta nad kostelem z poloviny 18. století nebo sloup se sochou Panny Marie.¹⁶²

23. Kostel sv. Josefa Pěstouna

Na místě dřívějšího kostela vznikl mezi lety 1654–1662 kostel nový, barokní. Donátorkou byla Kateřina Eusebie Čertorejská z Čertorej. Kostel zanedlouho vyhořel, pro podporu zdí sem poté přibyly opěrné pilíře. Věž byla přistavěna v roce 1765.¹⁶³ Na exteriéru zadní části kostela se nachází dva znaky, Čertorejských z Čertorej a Sedlnických z Choltic.

23.1. Znak Čertorejských z Čertorej

Umístění: Východní stěna kostelní lodi.

Datace: 1630–1663¹⁶⁴

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 49): Znak na náhrobním kameni patří Věnkovi Skochovi Čertorejskému. Ve štítě je žena sedící na medvědovi, která v ruce svírá

¹⁶² Více o historii Stárkova Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl VI.*, Praha 2004, s. 861–864.; T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 465.

¹⁶³ Srov. K. KUČA, *Města a městečka...Díl VI.*, Praha 2004, s. 861.; E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech. Díl III.*, Praha 1980, s. 417.

¹⁶⁴ A. Cechner zasazuje úmrtí Věnka Skocha do období po roce 1630. Podle Ottova slovníku naučného se vdova po Věnkovi, jeho druhá žena, Alína Anna Šlibovská znovu provdala v roce 1663 – srov. A. CECHNER, *Soupis památek...*, s. 289.; *Ottův slovník...Díl VI.*, Praha 1997, s. 643.

neidentifikovatelný předmět. Na korunované přilbici s příkrývadly je sedm pštrosích per.¹⁶⁵

Čertorejští z Čertorej: Vladycký rod Čertorejských z Čertorej pocházel z Prostějovska. První zmínky o rodu se objevují na konci 14. století. Čertorejští vlastnili v 16. století Jestřabice, Hrušovany nad Jevišovkou a Zdounky u Kroměříže. Roku 1607 byli povýšeni do panského stavu. Sňatkem s Ludmilou Žehušickou se Zikmund Čertorejský dostal do východních Čech, kde s manželkou držel Skály a Stárkov. Od počátku 17. století vlastnil Stárkov Bernard Hertvík, hejtman Chrudimského kraje, který zde nechal vystavět tvrz. Bratr Hertvíka, Věnek Skoch, působil na panství Skály. Bernardem Hertvíkem vymírá česká větev rodu. Po Bílé hoře byl zkonfiskován rodinný majetek na Moravě, a tím zanikl i celý rod Čertorejských z Čertorej.¹⁶⁶

Znak Čertorejských z Čertorej: Ve zlatém štítu panna, sedící na hnědém medvědovi. Na přilbici dva zlaté jelení parohy, mezi nimi vyrůstající hnědý medvěd, držící v tlapách červenou růži s pěti okvětními lístky, příkrývadla červeno-zlatá.¹⁶⁷

23.2. Znak Sedlnických z Choltic

Umístění: Východní stěna kostelní lodi.

Datace: Nejspíše první čtvrtina 17. století.¹⁶⁸

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 50): Znak na náhrobním kameni patří první manželce Věnka Skocha Čertorejského Apoleně, rozené Sedlnické z Choltic. Ve štítě je odřivous. Na korunované přilbici s příkrývadly je paví ocas, vodorovně prostřelený odřivousem.¹⁶⁹

Rod Sedlnických z Choltic: Starý český rod pocházel z Chrudimska. Na počátku 15. století vlastnil Mikuláš z Choltic Závěšice na Moravě. Jan z Choltic přidal k rodovému

¹⁶⁵ A. CECHNER, *Soupis památek...*, s. 289.

¹⁶⁶ Srov. Jiří FRAJDL, *Znak Čertorejských*, Chrudimské vlastivědné listy 8, 1999, s. 20.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 95.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 118.; *Ottův slovník naučný...Díl VI.*, s. 642–643.

¹⁶⁷ Popis erbu podle vyobrazení v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 95.

¹⁶⁸ Apolena byla první manželkou Věnka Skocha, který se před rokem 1630 ještě jednou oženil. Je pravděpodobné, že Apolena zemřela v tomto časovém rozmezí.

¹⁶⁹ *Ottův slovník...*, Díl VI., Praha 1997, s. 642–643.

jménu příjmení Sedlnický, podle stejnojmenné vsi. Z jeho synů vzešly dvě linie rodu. Příslušníci starší linie, založené Jiřím Sedlnickým, žili později v Holandsku a také Prusku. Na Moravě drželi Bílovec a ve Slezsku Jezdkovice. Potomci této větve dodnes žijí v Německu. Příslušníci mladší linie rodu vlastnili statky v okolí Olomouce a Opavy. Mikuláš Sedlnický byl v roce 1546 povýšen do panského stavu. Na konci 17. Století získal Karel Julius hraběcí titul. Josef Maria Anton zastával v první polovině 19. století vysoké úřednické posty v rakouských službách. Leopold Sedlnický se ve stejné době věnoval církevní dráze. Byl posledním mužským členem této linie rodu, ze které později, přes jeho neteř, vzešla větev Widmann-Sedlnický.¹⁷⁰

Znak Sedlnických z Choltic: V červeném štítě je stříbrný odřivous. Na přilbici je paví ocas vodorovně prostřelený odřivousem, přikrývadla červeno-stříbrná.¹⁷¹

24. Hřbitovní kaple

Kaple byla vystavěna na počátku 17. století.¹⁷² Nad vstupem se nachází znak rodu Kaisersteinů.

24.1. Znak rodu Kaisersteinů

Umístění: Nad vstupem do kaple.

Datace: Pravděpodobně poslední čtvrtina 17. století.¹⁷³

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 51): Čtvrcený štít se srdečním štítkem. V srdečním štítku je lilie. V prvním a čtvrtém poli jsou tři kosmá břevna, ve druhém a třetím poli je lev. Štít kryje šlechtická koruna.

Rod Kaisersteinů: Rod pocházel z Bavorska. Johann Kaiser získal v polovině 16. století šlechtický titul. Ve druhé polovině 17. Století se rod rozdělil do několika větví. V Čechách se jako první objevil Hanuš z Kaisersteina, který se stal majitelem Zvěstova a

¹⁷⁰ Více o rodu J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 495–496.; P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 241–243.

¹⁷¹ J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 495.; Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – Pavel KOBLASA, *Šlechtický archiv...*, s. 779.; Vyobrazení znaku - *Tamtéž* s. 1006.

¹⁷² A. CECHNER, *Soupis památek...*, s. 286.

¹⁷³ Kaisersteinové koupili Stárkov v roce 1673, v osmdesátých letech 17. století Jan F. z Kaisersteinu přestavěl zámek v barokním slohu. Je možné, že znak umístil na budovu hřbitovní kaple zanedlouho poté.

Čestína. Johann Franz z Kaisersteinu koupil panství Kácov a v roce 1673 statek Stárkov, kde se zasloužil o přestavbu tvrze na barokní zámek. V roce 1744 získali členové této větve hraběcí titul, ale v roce 1769 vymřeli po meči. Stárkov přešel do rukou jednoho z příslušníků rakouské větve, barona Franze Josefa I. Členové této linie drželi Stárkov až do roku 1925.¹⁷⁴

Znak rodu Kaisersteinů: Čtvrcený štít se srdečním štítkem. V srdečním štítku je lilie. V prvním a čtvrtém stříbrném poli jsou tři červená břevna, ve druhém a třetím poli je zlatý korunovaný lev. Na štítě jsou dvě přilbice. Na pravé přilbici s příkrývadly jsou dvě složená křídla, na levé přilbici s příkrývadly je vyskakující korunovaný lev.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 245–246.; P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 120–121.

¹⁷⁵ Popis a vyobrazení erbu v práci J. Halady – srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 245–246.

STUDNICE

Obec se nachází šest kilometrů západně od Náchoda. Existence vsi je písemně doložena od roku 1447, kdy byla majetkem Jana Straky z Nedabylic. Strakové působili na Studnici do roku 1643, kdy jim byl majetek odebrán. Poté se v držení Studnice vystřídalo více majitelů. V roce 1672 se stala majitelkou studnického zboží Marie Begnina Piccolomini. Studnici od ní koupil v roce 1683 Zikmund Leopold Schmiedel ze Schmiedenu. V roce 1729 koupila Studnici Anna Viktorie Piccolomini, Josef Vojtěch Desfours ji v roce 1787 připojil k náchodskému panství.¹⁷⁶ Mezi významné památky obce patří kostel sv. Jana Nepomuckého, budova bývalé tvrze nebo socha sv. Josefa.

25. Kostel sv. Jana Nepomuckého

Kostel nechal vystavět na konci 17. století Zikmund Leopold Schmiedel ze Schmiedenu. Stavbu rozšířil v roce 1717 Zikmund Joachym. K dalším úpravám a zvětšení kostela došlo v roce 1764.¹⁷⁷ Nad vstupem do kostela se nachází alianční znak Schmiedelů ze Schmiedenu a Hochbergů z Hennersdorfu.

25.1. Znak Schmiedlů ze Schmiedenu a Hochbergů z Hennersdorfu

Umístění: Nad vstupním portálem.

Datace: 1717¹⁷⁸

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 52): Dva reliéfní znaky v oválné kartuši. Znak patří Zikmundovi Joachymu Schmiedelovi a Franciszce, rozené Hochbergové z Hennersdorfu. Heraldicky vpravo je znak Schmiedelů ze Schmiedenu. Čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém poli jsou tři břevna, ve druhém a třetím poli je kohout. Na korunované přílbici s příkrývadly je pět pštosích per. Heraldicky vlevo je znak Hochbergů z Hennersdorfu. Dělený štít, spodní pole je šachované, v horním poli je trojvrší. Na korunované přílbici s příkrývadly jsou dvě ryby, obrácené hlavou dolů, mezi nimi je růže.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Podrobně se historií obce zabývá ve své práci Zdeněk JÁNSKÝ, *Děje obce studnické. Historie obcí Studnice, Třtice, Řešetova Lhota, Bakov*, Studnice 2018, s. 11–38.; více také T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 472–473.

¹⁷⁷ Více o kostelu Z. JÁNSKÝ, *Děje obce studnické...*, s. 70–73.

¹⁷⁸ Letopočet uveden pod znakem.

¹⁷⁹ Z. JÁNSKÝ, *Dějiny obce studnické...*, s. 70.

Rod Schmiedlů ze Schmiedenu: Rod měl svůj původ ve slezské Svídnici. V Čechách byl prvním zástupcem rodu Zikmund Schmiedl ze Schmiedenu, který vlastnil na přelomu 16. a 17. století Janovice u Trutnova. Další z příslušníků rodu, Zikmund, získal v roce 1634 šlechtický titul. V roce 1644 se stal majitelem Teplic nad Metují a Adršpachu, později vlastnil také Kamenec u Broumova. Zikmund Leopold, syn Zikmunda, držel od roku 1683 Studnici. Další členové rodu vlastnili také Štířín, Hoješín, Loděnice, statky v okolí Prahy, ale i některé pražské domy.¹⁸⁰

Znak Schmiedlů ze Schmiedenu: Čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém stříbrném poli jsou dvě červená břevna, ve druhém a třetím červeném poli je na kopci stojící stříbrný korunovaný kohout, držící v zobáku stříbrnou snítku. Na přilbici je pět pštrosích per, na krajích dvě červená, blíže ke středu dvě bílá a prostřední modré. Přikrývadla stříbrno-modro-bílá.¹⁸¹

Rod Hochbergů z Hennersdorfu: Rod pocházel ze Slezska, kde získal v roce 1683 říšský hraběcí titul, jedna z větví se také stala knížaty. V Čechách se jedna z linií rodu usídlila v první polovině 16. století, kdy Martin z Hennersdorfu působil v Náchodě a další členové drželi například Frýdlant nebo Vestec. V roce 1746 získali v Čechách šlechtický titul. V 17. století byli vlastníky statků na Žatecku a Jičínku. Vilém Jaroslav držel ve druhé polovině 17. století Čankovice na Chrudimsku a působil jako hejtman v Pradubicích. Antonínem Hochbergem, majitelem panství v jižních Čechách, vymřel rod Hochbergů z Hennersdorfu v první polovině 19. století po meči.¹⁸²

Znak Hochbergů z Hennersdorfu: Dělený štít, ve spodní části červeno-stříbrná šachovnice, nad ní, v horní stříbrné části, zelené trojvrší. Na přilbici dvě ryby směřující hlavou dolů, mezi nimi je červená růže se šesti zelenými listy, přikrývadla červeno-stříbrná.¹⁸³

¹⁸⁰ Více o rodu P. MAŠEK, *Šlechtické rody... Díl II.*, s. 241; M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. II.*, s. 192.

¹⁸¹ Popis znaku podle vyobrazení v práci M. MYSLIVEČKA – srov. M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. II.*, s. 192.

¹⁸² Srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 216.; M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. I.*, s. 250.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 169–170.

¹⁸³ Popis znaku v práci K. Vavřínka – srov. K. VAVŘÍNEK a kol., *Almanach...2025*, Praha 2015, s. 181.

26. Budova bývalé tvrze

Tvrz byla vybudována pravděpodobně nejpozději na počátku 15. století, za působení Straků z Nedabylic. V první polovině 17. století tvrz chátrala a k přestavbě došlo až za Jakuba Ondřeje Rottenbachera po roce 1664, po které zbyla z tvrze jednopatrová budova s věží. Ke konci 18. století již budova nenesla prvky vrchnostenského sídla, stala se majetkem církve a až do roku 1954 fungovala jako fara. V roce 1975 byla budova zrekonstruována na náklady majitelky Jarmily Hassan Abdel Wahab. Od roku 1998 je objekt majetkem obce a slouží jako obecní úřad.¹⁸⁴ Nad vstupem do budovy se nachází alianční znak Schmiedelů ze Schmiedenu a Hochbergů z Hennersdorfu.

26.1. Znak Schmiedlů ze Schmiedenu a Hochbergů z Hennersdorfu

Umístění: Nad vstupem do dnešního obecního úřadu.

Datace: 1683–1729¹⁸⁵

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 53): Dva reliéfní znaky v oválné kartuši. Heraldicky vpravo je znak Schmiedelů ze Schmiedenu. Čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém poli jsou tři břevna, ve druhém a třetím poli je kohout. Na korunované přilbici s příkrývadly je pět pštrosích per. Heraldicky vlevo je znak Hochbergů z Hennersdorfu. Dělený štít, spodní pole je šachované, v horním poli je trojvrší. Na korunované přilbici s příkrývadly jsou dvě ryby, obrácené hlavou dolů, mezi nimi je růže.

Rod Schmiedlů ze Schmiedenu: viz s. 77.

Znak Schmiedlů ze Schmiedenu: viz s. 77.

Rod Hochbergů z Hennersdorfu: viz s. 77.

Znak Hochbergů z Hennersdorfu: viz s. 77.

¹⁸⁴ Více o vývoji tvrze Z. JÁNSKÝ, *Děje obce studnické...*, s. 38–43.

¹⁸⁵ Doba, ve které vlastnili Studnici Schmidelové ze Schmiedenu – informace získané od kronikáře obce Studnice Ing. Jiřího Stacha.

SVINIŠŤANY (dnes částí obce Dolany)

Ves ležící přibližně 3 kilometry západně od České Skalice. První zmínky pochází z první poloviny 15. století, kdy se o dědictví ve Svinišťanech hlásili Bavor a Petr z Chvalkovic. Další zprávy se dochovaly z 16. století, kdy ves odkoupilo od Jana Pleského z Levína a na Plesu město Jaroměř. Když byl městu zabaven majetek, Svinišťany odkoupil Jan z Pernštejna, který je roku 1548 prodal vdově po Janovi Chvalkovském z Hustiřan, Ludmile z Gersdorfu. Ludmila připojila ves ke chvalkovickému statku. Od roku 1640 držel Svinišťany a Chvalkovice rod Dobřenských z Dobřenic. Od konce 18. století byly Svinišťany součástí náchodského panství. Roku 1848 se staly Svinišťany samostatnou obcí. V roce 1960 došlo ke sloučení pěti obcí, včetně Svinišťan, pod názvem Dolany. Pod obecní úřad Dolany spadají Svinišťany dodnes.¹⁸⁶ V obci se nachází několik kamenných křížků, z nich nejvýraznější je sloup se sochou Panny Marie.

27. Sloup se sochou Panny Marie

Sloup se sochou Panny Marie pochází z roku 1684. Památku nechal zhotovit Rudolf Dobřenský z Dobřenic, aby chránil obyvatele před morovou nákazou. Na sloupu se nachází znak Dobřenských z Dobřenic a Boryňů ze Lhoty.¹⁸⁷ Momentálně je tato památka restaurována.

27.1. Znak Dobřenských z Dobřenic

Umístění: Levá boční stěna spodní rozšířené části sloupu.

Datace: 1684

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 54): Reliéfní pískovcový znak. Nositelem znaku je Ferdinand Rudolf Dobřenský z Dobřenic. Ve štítě je čáp. Na korunované přilbici s příkrývadly jsou dvě složená křídla.

Rod Dobřenských z Dobřenic: viz s. 34.

Znak Dobřenských z Dobřenic: viz s. 34.

¹⁸⁶ Podrobně se historií obce zabývá B. DVOŘÁČKOVÁ, *J. F. Smetana...*, s. 37–55.

¹⁸⁷ Srov. B. DVOŘÁČKOVÁ, *J. F. Smetana...*, s. 61.

27.2. Znak Boryňů ze Lhoty

Umístění: Pravá boční stěna spodní rozšířené části sloupu.

Datace: 1684

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 55): Reliéfní pískovcový znak. Znak patří Marii Magdaleně Dobřenské, rozené Boryňce ze Lhoty. Ve štítě jsou dvě zkřížené vidlice. Na korunované přilbici s příkrývadly je osm pštrosích per.

Boryňové ze Lhoty: viz s. 34.

Znak Boryňů ze Lhoty: viz s. 34.

28. Dům č. p. 46

Dům dříve sloužil nejspíše jako ubytování pro čeleď, bydlelo zde několik rodin. Od roku 1961 je objekt bytovou jednotkou ZD Dolany.¹⁸⁸ Na fasádě domu se nachází alianční znak Dobřenských z Dobřenic a Boryňů ze Lhoty.

28.1. Alianční znak Dobřenských z Dobřenic a Boryňů ze Lhoty

Umístění: Ve středu delší stěny budovy, přivrácené k silnici.

Datace: 1678¹⁸⁹

Materiál: barvený pískovec

Popis znaku (obrázek 56): Dva znaky na obdélníkovém pískovci. Znak patří Rudolfu Dobřenskému z Dobřenic a Marii Magdaleně Dobřenské, rozené Boryňce ze Lhoty. Heraldicky vpravo je znak Dobřenských z Dobřenic. Ve zlaté kartuši je zeleno-modrý štít s bílým čápem. Heraldicky vlevo je znak Boryňů ze Lhoty. Ve zlaté kartuši je červený štít, v něm dvě zkřížené vidlice se zlatými rukojetmi.

Rod Dobřenských z Dobřenic: viz s. 34.

Znak Dobřenských z Dobřenic: viz s. 34.

¹⁸⁸ Informace získané od obecního úřadu Dolany.

¹⁸⁹ Letopočet uveden pod znaky.

Rod Boryňů ze Lhoty: viz s. 34.

Znak Boryňů ze Lhoty: viz s. 34.

ŠONOV (dnes součástí obce Provodov-Šonov)

První zmínky o vsi pocházejí z první poloviny 15. století, kdy býval Šonov součástí Krčína. V první polovině 16. století část Šonova vlastnili Šonovští ze Šonova a na Litiči, před rokem 1540 byla další část Šonova majetkem Petra Straky z Nedabylic. Šonov i další statky po něm zdědili jeho synové. Ve druhé polovině 16. století založil Jan Jiří Straka z Nedabylic v Šonově tvrz. Roku 1641 byl Petr Straka z Nedabylic donucen prodat Šonov, jinak by mu byl odebrán. Koupil jej Polidor Bracciolini z Ganzheimu a část Šonova, i se Zblovem a Doubravicí, byla připojena k náchodskému panství. Šonov byl rozdělen do tří částí, patřící k náchodskému, novoměstskému a také opočenskému panství. V roce 1986 došlo ke sloučení Václavic, Šeřeče, Kleného, Provodova a Šonova a vznikla tak dnešní obec Provodov-Šonov.¹⁹⁰ Nejvýraznější památkou Šonova je evangelický kostel se hřbitovem.

29. Evangelický kostel

Evangelický kostel založil v roce 1860 Vilém Schaumburg-Lippe, majitel náchodského panství. Stavba byla dokončena o čtyři roky později. U kostela vznikl i hřbitov, na jehož zeď byly cihly dováženy z Miskolez.¹⁹¹ Na exteriéru kostela se nachází znak rodu Schaumburg-Lippe.

29.1. Znak rodu Schaumburg-Lippe

Umístění: Nad pravým bočním vchodem do kostela.

Datace: 1864¹⁹²

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 57): Reliéfní znak na pískovcové desce. Zjednodušený znak rodu. Na zubatém podkladu je štít, v něm je pětিলistá růže. Štít kryje vévodská koruna.

Rod Schaumburg-Lippe: viz s. 47.

Znak rodu Schaumburg-Lippe: viz s. 47.

¹⁹⁰ Podrobně se historií Šonova zabývá Zdeněk JÁNSKÝ, *Provodov-Šonov aneb jak se žilo pod Dobenínem*, Provodov-Šonov 2003, s. 94–204.

¹⁹¹ Srov. *Tamtéž* s. 172.

¹⁹² Letopočet dokončení výstavby kostela.

TEPLICE NAD METUJÍ

Město leží sedm kilometrů severozápadně od Police nad Metují. Ves vznikla pravděpodobně ve druhé polovině 14. století, v roce 1372 na tvrzi v Teplicích sídlil Stašek z Teplíc. Později byly Teplice připojeny k hradům Střmen a Adršpach, které držel Hynek z Dubé a Náchoda. Po zániku obou hradů v první polovině 15. století se staly součástí panství Skály, a poté Rýzmburku. Teplice v roce 1579 získala jako dědictví Eliška Bohdanecká z Hodkova, rozené Žehušické z Nestajova. Po Elišce držel Teplice její syn Václav. Dcery Václava rozdělili Teplice na část Horní a Dolní. Horní Teplice byly majetkem Alžběty Bohdanecké z Hodkova, která pojala za manžela Jana Petra Dobřenského z Dobřenic. Později zboží vlastnili také Strakové z Nedabylic, Bedřich Faltys a Jana Langerová. Dolní Teplice zdělila Salomena Bohdanecká z Hodkova, která se provdala za Bořka Hamzu ze Zábědovic. Poté byl majiteli Schmiedelové ze Schmiedenu, Strakové z Nedabylic a další, méně známé rody. Ve druhé polovině 19. století došlo ke spojení Horních a Dolních Teplíc. Mezi významné památky patří Horní a Dolní teplický zámek, kostel sv. Vavřince nebo poutní kostel Panny Marie Pomocné.¹⁹³

30. Dolní zámek v Teplicích nad Metují

Zámek v Dolních Teplicích nechal roku 1664 vystavět v barokním slohu Zikmund Schmiedel ze Schmiedenu. Za působení Straků z Nedabylic byla v zámku založena kaple, do zahrady přibýly sochy z Braunovy dílny. V roce 1585 byla za zámek postavena konírna. Povstání poddaných v roce 1775 znamenalo pro zámek vyplenění a poškození. V roce 1888 bylo z iniciativy Bedřicha Faltysy přistavěno další křídlo. Po úpravách slouží zámek od roku 1953 jako domov důchodců.¹⁹⁴ Na exteriéru zámku se nachází dva alianční znaky Schmiedelů ze Schmiedenu a Vrtbů.

30.1. Alianční znak Schmiedlů ze Schmiedenu a Vrtbů

Umístění: Nad vstupem do dnešního domova pro seniory.

¹⁹³ Více o historii Teplíc nad Metují K. KUČA, *Města a městečka...Díl VII.*, s. 524–531.; T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 491.

¹⁹⁴ Srov. K. KUČA, *Města a městečka...Díl VII.* s. 528.; E. POCHE, *Umělecké památky Čech. Díl IV.*, s. 56.

Datace: 1664¹⁹⁵

Materiál: štuk

Popis znaku (obrázek 58): V bohaté kartuši jsou dva znaky. Heraldicky vpravo je znak Schmiedelů ze Schmiedenu. Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli jsou dvě břevna, ve druhém a třetím poli je kohout, kohouti jsou přivráceni do středu štítu. Vlevo je znak Vrtbů. Ve štítě jsou troje jelení parohy.

Rod Schmiedlů ze Schmiedenu: viz s. 77.

Znak Schmiedlů ze Schmiedenu: viz s. 77.

Rod z Vrtby: Za předka rodu je považován Hroznata Sezema, který sídlil ve druhé polovině 13. století na Berounsku, na hradě Krašov. Jeden z jeho potomků, Sezema, založil na počátku 14. století na Plzeňsku hrad, podle kterého se začal psát z Vrtby. Václav a Jan byli v osmdesátých letech 16. století povýšeni mezi svobodné pány. Rod vlastnil například Třebomyslice, Červený Hrádek, Švamberk nebo Gutštejn. Sezima z Vrtby rozšířil rodový majetek o statky, zkonfiskované po Bílé hoře, kdy levně zakoupil Křimice, Míkovice, Vorašice a další. Za své služby získal v roce 1624 hraběcí titul. V první polovině 19. století rod vymřel.¹⁹⁶

Znak rodu z Vrtby: Ve zlatém štítě jsou troje černé jelení parohy. Na přilbici dva černé jelení parohy, přikrývadla zlato-černá.¹⁹⁷

30.2. Alianční znak Schmiedlů ze Schmiedenu a Vrtbů

Umístění: Nad zazděným vstupem s oknem, napravo od vstupu do domova pro seniory.

Datace: 1664

Materiál: štuk

Popis znaku (obrázek 59): V bohaté kartuši jsou dva znaky. Heraldicky vpravo je znak Schmiedelů ze Schmiedenu. Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém poli jsou dvě břevna, ve

¹⁹⁵ Rok dokončení výstavby zámku.

¹⁹⁶ Více o rodu J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 630; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 529–530; M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník. Sv. II.*, s.

¹⁹⁷ Popis znaku podle vyobrazení v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 529.

druhém a třetím poli je kohout, kohouti jsou přivráceni do středu štítu. Vlevo je znak Vrtbů. Ve štítě jsou troje jelení parohy.

Rod Schmiedlů ze Schmiedenu: viz s. 77.

Znak Schmiedlů ze Schmiedenu: viz s. 77.

Rod z Vrtby: viz s. 84.

Znak rodu z Vrtby: viz s. 84.

31. Horní zámek v Teplicích nad Metují

Zámek v renesančním slohu nechal v roce 1599 vystavět Václav Bohdanecký z Hodkova. Vchodový pískovcový portál byl ozdoben toskánskými sloupky, před vchodem umístěno dvouramenné schodiště. V roce 1887 byl zámek naposledy výrazněji opravován. V první polovině 20. století začal zámek sloužit jako radnice.¹⁹⁸ Na sloupcích, zdobící konce schodiště se nachází znak Straků z Nedabylic a neidentifikovaného rodu.

31.1. Znak Straků z Nedabylic

Umístění: Na pískovcovém sloupku, na levém konci schodiště.

Datace: Pravděpodobně poslední čtvrtina 17. století.¹⁹⁹

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 60): Reliéfní znak na pískovcovém sloupku. Ve štítě je kohout. Štít kryje šlechtická koruna.

Rod Straků z Nedabylic: Rod pocházel z východočeských Nedabylic, dnes již zaniklé vesnice. První zmínky o rodu pochází z druhé poloviny 14. století. První majetky získal Jan Straka na Náchodsku, kde působil ve službách Jana Koldy ze Žampachu. Rod později vlastnil Studnici, Jeníkovice, Libčany, Teplice nad Metují nebo Hostačov. Nejvýznamnějším představitelem rodu byl Jan Petr Straka z Nedabylic, povýšený roku 1680 do panského stavu a roku 1692 do stavu hraběcího. Ve své závěti uvedl, že má být všechen rodový majetek, pokud rod vymře, věnován na založení nadace, podporující

¹⁹⁸ K. KUČA, *Města a městečka...Díl VII.*, s. 528.; E. POCHE, *Umělecké památky Čech. Díl IV.*, s. 56.

¹⁹⁹ Jan Petr Straka z Nedabylic koupil Horní Teplice před rokem 1680 – více T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 491.

potomky zchudlých šlechtických rodů. Rod vymřel osobou Václava Adama Straky z Nedabylic v roce 1769 po meči.²⁰⁰

Znak Straků z Nedabylic: V modrém štítě je stříbrný kohout s černým ocasem. Na přilbici je stejný kohout jako ve štítě, přikrývadla modro-stříbrná.²⁰¹

31.2. Znak neznámého rodu

Umístění: Na pískovcovém sloupku, na pravém konci schodiště se nachází znak rodu, který se nepodařilo identifikovat.

Datace: Zřejmě druhá polovina 17. století.²⁰²

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 61): Reliéfní znak na pískovcovém sloupku. Znak je velmi špatně čitelný. Ve štítě je kosmo položená ostrva, vlevo od ostrve je šesticípá hvězda, zbytek znaku je nečitelný. Štít kryje šlechtická koruna. A. Cechner v Soupisu památek uvádí, že vpravo od ostrve býval vyobrazený pták.²⁰³

²⁰⁰ Srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 532–533; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 431.

²⁰¹ Popis znaku podle vyobrazení v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 431.

²⁰² Znak vznikl pravděpodobně ve stejné době jako znak Straků z Nedabylic.

²⁰³ Srov. A. CECHNER, *Soupis památek...*, s. 302.

VELICHOVKY

Obec leží přibližně šest kilometrů západně od Jaroměře. První zmínka pochází z roku 1389, kdy patřily Velichovky Příbě z Hustířan, vdově po Jiříkovi z Hustířan. Do roku 1523 byla ves součástí Neznášova. V polovině 16. století byla ve Velichovkách založena tvrz. Roku 1603 koupil zboží Hanibal z Valdštejna. Dalšími majiteli statku s tvrzí byli Černínové z Chudenic, kteří je roku 1741 prodali Mladotům ze Solopysk. Následně držel Velichovky Jan Pavel Patzelt z Adelschwungu. Na počátku 19. století koupil Velichovky Jan Podiven Höpfling z Bergendorfu, který zde nechal vystavět empírový zámek. Jeho následníci, příslušníci rodů Spens-Boden a Bees z Chrostini, stáli u založení lázní, ve kterých byla roku 1898 zahájena léčba pacientů.²⁰⁴ Významnými památkami obce jsou Lázeňský dům, empírový zámeček, kostel Proměnění Páně či socha sv. Jana Nepomuckého.

32. Kostel Proměnění Páně

Kostel nechal vystavět v roce 1616 Hanibal z Valdštejna v renesančním slohu. V roce 1768 byl kostel rozšířen o sakristii, věž přistavěli v roce 1848. V roce 1881 došlo k obnovení poničené střechy věže. Další oprava střechy proběhla v roce 1934. Jižní stranu kostelní věže zdobí kamenný reliéf, který sem byl přemístěn od vchodových dveří.²⁰⁵ Na kostele se nachází znak Patzelta z Adelschwungu, na náhrobcích vedle kostela znaky rodů Höpflingen-Bergendorf, Spens-Boden a Levínských z Levína.

32.1. Znak rodu z Adelschwungu

Umístění: Ve výklenku věže na jižní straně kostela.

Datace: 1793²⁰⁶

Materiál: pískovec

²⁰⁴ Srov. Jaroslav TOVAČOVSKÝ, *Historie lázní Velichovek*, Heraldika a genealogie 34, Praha 2001, s. 197–202.; T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*, s. 517.

²⁰⁵ Více o kostelu Josef DOSTÁLEK, *Velichovky, obec s moderními lázněmi. Místopis Velichovek, Velichovky – Jaroměř 2008*, s. 6–9.; E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech. Díl IV.*, Praha 1982, s. 192.

²⁰⁶ Rok úmrtí Patzelta z Adelschwungu.

Popis znaku (obrázek 62): Reliéfní znak na pískovcovém náhrobku. Štít je dělen na tři části. V pravém poli jsou nad sebou tři hvězdy, v levém poli jsou dvě břevna, ve špici je lovecká trubka. Na korunované přilbici s příkrývadly jsou dva jelení parohy, mezi nimi je umístěno královské jablko.

Rod z Adelschwungu: Jan Pavel Patzelt z Adelschwungu byl povýšen do šlechtického stavu v roce 1774. V letech 1777–1799 byl majitelem Velichovek, které po jeho smrti zdědil syn Vincenc.²⁰⁷

Znak rodu z Adelschwungu: Štít je dělen na tři části. V pravém modrém poli jsou dvě zlatá břevna a na modrých polích tři bílé hvězdy, v levém černém poli jsou také dvě zlatá břevna, v červené špici je zlatá lovecká trubka. Na přilbici jsou dva černé jelení parohy, příkrývadla vpravo modro-stříbrná, vlevo červeno-zlatá.²⁰⁸

32.2. Alianční znak rodu z Höpflingenu a Bergendorfu a rodu Spens-Boden

Umístění: Na čtvrtém pískovcovém náhrobku, napravo od kostela, patřícímu Gabriele z Höpflingenu a Bergendorfu, rozené Spens-Boden.²⁰⁹

Datace: 1874²¹⁰

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 63): Reliéfní znak na pískovcovém náhrobním kameni. Heraldicky vpravo je znak rodu Höpflingen-Bergendorf. Ve štítě je břevno, na něm štítek s vyrůstajícím kozorožcem. Horní část štítu vyplňuje korunka, spodní část vyplňují tři žezla, zkřížená za štítkem. Vlevo je znak rodu Spens-Boden. Ve štítě je dvouocasý lev, přes kterého leží kosmé břevno se třemi planoucími granáty. Oba štíty kryje šlechtická korunka.

Rod Höpflingen-Bergendorf: Rod Höpflingů pochází ze Salzburgu. Sebastian Höpfling byl roku 1550 povýšen do šlechtického stavu. Zakladatelem české větve rodu se stal Johann Georg Höpfling. Salzburský biskup udělil v první polovině 17. století

²⁰⁷ Srov. J. Tovačovský, *Historie lázní...*, s. 197.; M. Mysliveček, *Velký erbovník. Sv. II.*, s. 91.

²⁰⁸ Popis znaku v práci K. Vavřínka – srov. K. VAVŘÍNEK, *Almanach...2010*, Praha 2009, s. 279.

Vyobrazení znaku v práci M. Myslivečka-srov. M. Mysliveček, *Velký erbovník. Sv. II.*, s. 91.

²⁰⁹ J. DOSTÁLEK, *Velichovky...*, s. 21.

²¹⁰ Rok úmrtí Gabriely Spens-Boden – *Tamtéž* s. 21.

Wolfgangu Höpflingovi, vnukovi po Johannu Georgovi, predikát „z Bergendorfu“. Vnuk Wolfganga, Johann Georg Höpfling, působil v Krnově a na konci 17. století se stal českým apelačním radou. Po povýšení do starého českého rytířského stavu začal užívat jméno „z Höpflingenu a Bergendorfu.“ Jeho syn, Vojtěch Prokop, rozšířil rodový majetek o statek Zvěstov, vinohrady a dům v Praze. Na počátku 19. století se stal Jan Podiven, potomek Vojtěcha, v Hradci králové krajským hejtmanem. Ve stejné době zakoupil statek Velichovky, které po něm zdědil syn Adalbert, a poté dcera Adalberta, baronka Bees-Chrostin. Vnuk Jana Podivena, Heinrich, žil počátkem 20. století spolu se synem ve Vídni.²¹¹

Znak rodu Höpflingen-Bergendorf: Čtverceny štít. V prvním a čtvrtém zlatém poli se třemi stříbrnými kopci je vyskakující černý kozorožec. Ve druhém a třetím červeném poli je stříbrná meluzína se zlatou korunkou na hlavě. Na štítě jsou dvě přilbice. Přilbice vpravo má v klenotu dva černo-zlaté rohy, mezi nimi vyskakující černý kozorožec, příkrývadla černo-zlatá. Přilbice vlevo má v klenotu dva červeno-stříbrné rohy, mezi nimi stříbrná meluzína se zlatou korunkou, příkrývadla červeno-stříbrná. V roce 1705 došlo k polepšení erbu. V modrém štítě je stříbrné břevno, uprostřed něhož leží zlatý srdeční štítek. Ve štítku jsou tři zelené kopce, ze kterých vyskakuje černý kozorožec. Na srdečním štítku je zlatá šlechtická koruna, vyplňující horní část štítu, pod štítkem vystupují tři zlatá zkřížená akademická žezla a vyplňují tak spodní část štítu. Na štítu jsou dvě přilbice. Přilbice vpravo má v klenotu dva černo-zlaté rohy, mezi nimi vyskakující černý kozorožec, příkrývadla černo-zlatá. Přilbice vlevo má v klenotu stříbrnou meluzínu se zlatou korunkou, příkrývadla modro-stříbrná.²¹²

Rod Spens-Boden: Rod pocházející ze Skotska přišel do Slezska po polovině 17. století. Prvním příslušníkem rodu, který se zde usadil, byl Albrecht Spens. Vlastnil Střelovice, Stanislavice a Radnice. V roce 1781 byl majiteli Dolní Kačice u Karviné, Račic či Otrubkova, Karlu Traugottovi, potvrzen český inkolát. Svobodná paní Gabriela Spens-Boden se v roce 1825 provdala za Vojtěcha Höpflinga. Jejich dcera, Marie Gabriela, uzavřela sňatek s dalším příslušníkem rodu Spensů, Emanuelem. Syn Marie

²¹¹ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl I.*, s. 369.; J. TOVAČOVSKÝ, *Historie lázní...*, s. 197–199.

²¹² J. TOVAČOVSKÝ, *Historie lázní...*, s. 197–198.

Gabriely a Emanuela, Alois Spens-Boden, zastával významnou funkci v rakouské vládě, když získal místo ministra spravedlnosti.²¹³

Znak rodu Spens-Boden: V modrém štítě zlatý korunovaný dvouocasý lev v červené zbroji. Přes tělo lva leží červené kosmé břevno se třemi černými planoucími granáty. Na přilbici vyrůstající lev, příkrývadla modro-zlatá a červeno-zlatá.²¹⁴

32.3. Znak rodu z Höpflingu a Bergendorfu

Umístění: Na prvním pískovcovém náhrobku, napravo od kostela, patřícímu Janu Podivenovi, rytíři z Höpflingu a Bergendorfu.²¹⁵

Datace: 1830²¹⁶

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 64): Reliéfní znak na pískovcovém náhrobním kameni. Znak je velmi špatně čitelný. Ve štítě lze odušit srdeční štítek, za kterým se křížují tři žezla. Na štítu jsou dvě přilbice s příkrývadly. Zbytek znaku je nečitelný.

Rod Höpflingen-Bergendorf: viz s. 88.

Znak rodu Höpflingen-Bergendorf: viz s. 89.

32.4. Znak rodu z Höpflingu a Bergendorfu

Umístění: Na třetím pískovcovém náhrobku, napravo od kostela, patřícímu Adalbertu, rytíři z Höpflingu a Bergendorfu.²¹⁷

Datace: 1861²¹⁸

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 65): Reliéfní znak na pískovcovém náhrobním kameni. Znak je již špatně čitelný. Ve štítě je srdeční štítek, za kterým se křížují tři žezla a vyplňují horní i spodní část štítu. Na štítu jsou dvě korunované, k sobě přivrácené, přilbice

²¹³ Více P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl II.*, s. 294.; J. TOVAČOVSKÝ, *Historie lázní...*, s. 199–200.

²¹⁴ J. TOVAČOVSKÝ, *Historie lázní...*, s. 202.

²¹⁵ J. DOSTÁLEK, *Velichovky...*, s. 19.

²¹⁶ Rok úmrtí Jana Podivena Höpflingena – J. DOSTÁLEK, *Velichovky...*, s. 19.

²¹⁷ J. DOSTÁLEK, *Velichovky...*, s. 20.

²¹⁸ Rok úmrtí Adalberta Höpflingena – *Tamtéž* s. 20.

s příkrývadly. V klenotu pravé přilbice jsou dva rohy, mezi nimi je vyskakující kozorožec, v levém klenotu je nejspíše muž, držící v ruce prapor.

Rod Höpflingen-Bergendorf: viz s. 88.

Znak rodu Höpflingen-Bergendorf: viz s. 89.

32.5. Alianční znak rodu z Höpflingenu a Bergendorfu a Levínských z Levína

Umístění: Na druhém pískovcovém náhrobku, napravo od kostela, patřícímu Karolině z Höpflingenu a Bergendorfu, rozené Levínské z Levína.²¹⁹

Datace: 1836²²⁰

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 66): Reliéfní znak na pískovcovém náhrobním kameni. Znak je téměř nečitelný. Lze rozpoznat, že se jedná o dva znaky, které kryje šlechtická koruna. V pravém štítu je znak rodu Höpflingen-Bergendorf. Čitelný je srdeční štítek s korunkou. V heraldicky levém štítu je znak Levínských z Levína. V prvním a čtvrtém poli je viditelný lev, ve třetím poli polcená orlice.

Rod Höpflingen-Bergendorf: viz s. 88.

Znak rodu Höpflingen-Bergendorf: viz s. 89.

Rod Levínských z Levína: František Levínský z Levína získal v roce 1767 šlechtický titul. Působil v Čechách jako zemský prokurátor. Jan Levínský z Levína byl ve druhé polovině 18. století zaměstnán jako notář na Novém Městě pražském.²²¹

Znak Levínských z Levína: Čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém červeném poli stříbrný lev, ve druhém a třetím stříbrném poli polcená černá orlice. Na přilbici dvě černá rozložená křídla, mezi nimi stříbrný vyskakující lev. Příkrývadla vpravo červeno-stříbrná, vlevo černo-stříbrná.²²²

²¹⁹ *Tamtéž* s. 20.

²²⁰ Rok úmrtí Karolíny, rozené Levínské z Levína - *Tamtéž* s. 20.

²²¹ Srov. M. Mysliveček, *Velký erbovník. Sv. II.*, s. 369.; P. MAŠEK, *Šlechtické rody...Díl I.*, s. 551.

²²² Popis znaku podle vyobrazení v práci M. Myslivečka – srov. M. Mysliveček, *Velký erbovník.sv. II.*, s. 369.

33. Socha sv. Jana Nepomuckého

Socha byla vytvořena v roce 1760. Na mohutném pískovcovém podstavci je umístěna, na oblacích stojící, socha sv. Jana Nepomuckého.²²³ Na přední straně podstavce se nachází alianční znak Mladotů ze Solopisk a Taglerů ze Sichers-Kirchen.

33.1. Alianční znak Mladotů ze Solopisk a Taglerů ze Sichers-Kirchen

Umístění: Ve střední části přední strany podstavce.

Datace: 1760²²⁴

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 67): V kartuši jsou dva znaky. Heraldicky vpravo je znak Mladotů ze Solopisk. Ve štítě je kosmé břevno se třemi routami. Svislé drážkování naznačuje červenou barvu štítu. Heraldicky vlevo je znak Taglerů ze Sichers-Kirchenu. Ve štítě je dřevěný sud, na něm stojí labuť s rozevřenými křídly. Štít kryje šlechtická koruna.

Rod Mladotů ze Solopisk: Rod pocházel z okolí Prahy, konkrétně ze vsi Solopisky.²²⁵ Rod získal významnější majetky i postavení až po Bílé hoře. Od konce 17. století drželi Mladotové Ostředek a Soutice, později se stali vlastníky Velichovek, Skalky, Červeného Hrádku a Kosové Hory. V roce 1761 byli povýšeni do panského stavu. Rod vymřel osobou Jana Nepomuka v roce 2001 po meči.²²⁶

Znak Mladotů ze Solopisk: V červeném štítě je stříbrné kosmé břevno, na něm leží tři černé routy. Na přilbici je červené složené křídlo s břevnem ze štítu, přikrývadla červeno-stříbrná. Od roku 1761 byly na štítě dvě přilbice se stejným klenotem jako v původním znaku, přikrývadla z jedné strany červeno-stříbrná, z druhé strany černo-stříbrná.²²⁷

Rod Tagler Sichers-Kirchen: Více informací o rodu Tagler Sichers-Kirchen, ani kompletní podobu znaku se nepodařilo dohledat.

²²³ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 333.

²²⁴ Letopočet na zadní straně sloupu.

²²⁵ Dříve psáno Solopisky.

²²⁶ Srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 369–370; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 293–294.

²²⁷ Popis a vývoj znaku v práci J. Pelanta – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 293.

VELKÁ BUKOVINA (dnes částí obce Chvalkovice)

Velká Bukovina byla do roku 1456 součástí Malé Bukoviny. Od tohoto roku ves vlastnili Heřmanští ze Sloupna. V roce 1589 byla poprvé zmíněna tvrz, kterou koupila i se vsí Johanka z Pašiněvsi, následně patřila Litickým ze Šonova. V roce 1662 byla část vsi připojena k panství Choustníkovo Hradiště, které vlastnil František Antonín Špork, druhou část připojil v roce 1730. Na počátku 18. století byla již tvrz značně zchátralá, rozvaliny byly později využity jako stavební materiál. Ve Velké Bukovině se nachází zbytky synagogy z roku 1829, sloup se sochou Panny Marie nebo hostinec s renesančním portálem (část bývalé tvrze). V první polovině 18. století vznikla za vsí také křížová cesta vytesaná do stromů a mnoho dalších řezbářských prací, ale v dnešní době jsou téměř nečitelné.²²⁸

34. Socha Panny Marie na podstavě

Sloup byl vytvořen v roce 1742 v dílně Matyáše Brauna. Na podstavci stojí socha Madony s dítětem. Na nynější místo byla přenesena z Betléma na Kuksu.²²⁹ Na přední straně podstavce se nachází znak rodu Šporků.

34.1. Znak rodu Šporků

Umístění: Na přední straně sloupu, v jeho střední části.

Datace: 1742

Materiál: pískovec

Popis znaku (obrázek 68): Reliéfní znak na přední straně sloupu. Čtvercový štít se srdečním štítkem. V srdečním štítku je hlava Turka s turbanem, v prvním a čtvrtém poli je dvouhlavý korunovaný císařský orel, ve druhém a třetím poli je korunovaný lev, držící v tlapách prapor. Na štítě je pět přileb s různými klenoty. Zprava paví ocas, lev, držící prapor, dvouhlavý orel, postava Turka a úplně vlevo obrněná paže.

Rod Šporků: Rod Šporků pocházel ze severního Německa a v Čechách se objevil v době třicetileté války. Rod nebyl urozeného původu, povýšení se mu dostalo za zásluhy v armádě. Jan Špork, zakladatel rodu, působil nejprve v bavorské armádě, kde

²²⁸ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 15–17.; T. ŠIMEK, *Hrady, zámky...*s. 519.

²²⁹ E. POCHE, *Soupis památek...*, s. 16.; E. POCHE, *Umělecké památky Čech. Díl IV.*, s. 196.

se vypracoval na hodnost plukovníka. Později přešel na stranu císaře Ferdinanda III. a v roce 1647 byl Janovi udělen titul říšských svobodných pánů. Do Čech přišel v roce 1648 a nadále prokazoval své kvality ve vojenských službách, za které byl v roce 1664²³⁰ povýšen do hraběcího stavu. Vlastnil Heřmanův Městec, Choustníkovo Hradiště, Lysou nad Labem a další statky.

Syn Jana Šporka, František Antonín, působil od roku 1690 jako místodržící v Čechách. Jeho neklidná povaha se negativně projevovala ve vztazích s jezuity i poddanými. Byl štědrým mecenášem, jeho nejznámějším dílem se stal areál s lázněmi, špitálem a zámekem v Kuksu. V roce 1695 založil na podporu myslivosti Řád sv. Huberta. Po Františkově smrti založila jeho dcera Kateřina s manželem Františkem Swéertsem novou linii rodu Swéerts-Sporck. Mužská linie rodu byla zachována bratrem Františka Antonína Šporka, Ferdinandem Leopoldem, který měl několik synů. Příslušníci rodu působili v Čechách do roku 1928, kdy rod vymřel osobou hraběte Ferdinanda po meči.²³¹

Znak rodu Šporků: Šporkové neměli vlastní rodový erb, všechna pole a figury jsou polepšením. Od roku 1647 měli čtvrcený štít se srdečním štítkem. V srdečním modrém štítku je hlava Turka s turbanem, nad štítkem koruna, v prvním a čtvrtém zlatém poli je černý dvouhlavý korunovaný císařský orel s červenou zbrojí, ve druhém a třetím červeném poli je na zelených kopcích stojící stříbrný lev, držící v tlapách zlato-černě čtvrcený prapor. Na štítě je pět přileb s různými klenoty. Zprava paví ocas, lev, držící prapor, dvouhlavý císařský orel, postava Turka s palcátem a úplně vlevo paže v brnění, svírající meč.²³²

²³⁰ Petr Mašek uvádí rok 1660 – srov. P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 263.

²³¹ Více o rodu Šporků P. JURÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 396–398.; také J. HALADA, *Lexikon české šlechty...*, s. 524–526.; P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 262–265.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 458–459.

²³² Popis a vyobrazení znaku v práci J. PELANTA – srov. J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 458.

ZÁVĚR

Bakalářská práce přináší poznatky z výzkumu dochovaných šlechtických znaků na exteriérech stavebních památek v okrese Náchod. Navštíveno bylo všech 78 obcí okresu, aby mohl být vytvořen kompletní katalog nálezů se všemi potřebnými informacemi. Výsledkem praktické části práce je seznam obcí a památek, na kterých se dochované znaky nachází, a fotografie nalezených znaků. Výstupem odborné analýzy je výklad kulturně-historických souvislostí nálezů, jejich heraldický popis a genealogicky pojatá stručná historie rodů, jejichž příslušníci nechali znak na památku umístit. Práce představuje působení šlechtických rodů v náchodském regionu, jejich donátorskou a stavební činnost, která utvářela tehdejší krajinu a ve většině případů se zachovala dodnes.

Celkem se podařilo na území náchodského okresu objevit 75 znaků, z toho 16 aliančních. Nalezené znaky patří 45 rodům, které v regionu v minulosti působily. Dva znaky – v Adršpachu a Teplicích nad Metují – se přes veškerou snahu nepodařilo identifikovat. Znaky se vyskytují v 19 z celkového počtu 78 obcí (celkem jde o 22 lokalit, vzhledem k samostatnosti obcí v minulosti). Jedná se o Adršpach, Bohuslavice, Broumov, Českou Skalici, Heřmanice, Chvalkovice, Krčín, Machov, Meziměstí, Miskolezy, Náchod, Nové Město nad Metují, Nový Hrádek, Polici nad Metují, Rasošky, Stárkov, Studnici, Svinišťany, Šonov, Teplice nad Metují, Velichovky a Velkou Bukovinu. Nejvíce znaků se objevuje na Náchodsku a Novoměstsku. Na Policku a Broumovsku je naopak výskyt znaků minimální, protože v těchto oblastech působili již od 13. století benediktini a hojně se zde objevují církevní znaky – znaky břevnovského a broumovského kláštera. Nalezené znaky dokládají působení šlechtických rodů na území okresu Náchod od 14. do 20. století. Dva znaky, Bartoňů z Dobenína a Černčických z Kácova v Novém Městě nad Metují, nejsou zařazeny do katalogu, protože nevznikly z popudu příslušníka rodu, ale byly zhotoveny jako připomínka slavných majitelů panství. Znaky jsou zmíněny u historie těchto rodů.

Nejstarším znakem, dokládajícím působení panského rodu v oblasti, je znak pánů z Dobrušky na stěně márnice v Bohuslavicích, datovaný do druhé poloviny 14. století. Naopak nejmladší vyobrazený znak se nachází na náchodském hřbitově u kostela sv. Jana Křtitele. Je umístěn na rodinné hrobce Bartoňů z Dobenína a pochází z roku 1921. Nejvíce znaků bylo vytvořeno během 17. a 18. století, v obou obdobích po 20

dochovaných znacích. Na četnost zhotovení znaků v různých staletích se zaměřuje Tabulka 1.

Největší počet nalezených znaků patří rodu hrabat Lesliů, jenž je zastoupen devětkrát, z toho sedm znaků se nachází v Novém městě nad Metují, které rod vlastnil v letech 1634–1802. Druhým nejpočetněji zastoupeným rodem v podobě dochovaných znaků je italský rod knížat Piccolomini, jemuž v minulosti patřilo náchodské panství, jedná se o sedm znakových vyobrazení. Nejvíce piccolominovských znaků se zachovalo na zámku v Náchodě. Dále mají šest znaků Valdštejnové, pět znaků náleží Dobřenským z Dobřenic a Bartoňům z Dobenína, čtyři znaky po sobě v okrese zanechali Schmiedlové ze Schmiedenu a Höpflingové z Bergendorfu, třikrát se objevuje znak Boryňů ze Lhoty a Stubenberků, dva znaky mají v regionu Libštejnští z Kolovrat, Smiřičtí ze Smiřic, rod Schaumburg-Lippe, Liechtensteinové, Hochbergové z Hennersdorfu a hrabata z Vrtby, po ostatních rodech se zachoval jen jeden znak. Dva znaky patří rodům, které se nepodařilo identifikovat a dva znaky (na zámku v Náchodě) jsou prázdné a znázorňují, že Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic neměl manželku.

Aliančních znaků se v okrese vyskytuje celkem 16. Nejčastěji se jedná o znak mužského příslušníka rodu Piccolomini a jeho manželky, který je vyobrazen třikrát, stejná situace je také u rodu Dobřenských z Dobřenic. Mužský zástupce rodu Leslie a Schmiedlů ze Schmiedenu se znakem manželky je zpodobněn dvakrát.

Nejvíce dochovaných šlechtických znaků se vyskytuje v Novém Městě nad Metují, druhou nejpočetněji zastoupenou lokalitou je Náchod. Velké množství dochovaných znaků dokazuje, že tato místa byla centry svých panství a že náležely předním a bohatým rodům. Počet znaků v dalších obcích a jména rodů, které v jednotlivých lokalitách působily, ukazuje Tabulka 2.

Nalezené znaky jsou umístěny na různých objektech. Nejvíce se vyskytují na exteriérech zámků, na kostelech a kaplích, na pískovcových sloupech (většinou na sloupech se sochou) a na náhrobcích. Počet znaků na různých typech objektu znázorňuje Graf č. 1.

Naprostá většina zdokumentovaných znaků je zhotovena z pískovce, který je v oblasti tradičním stavebním materiálem. Na domu č. p. 46 ve Svinišťanech a na lesovně u zříceniny hradu Frymburk se nachází pískovec barvený. Dva znaky na

náhrobních kamenech v Náchodě jsou žulové, dva znaky na Dolním zámku v Teplicích nad Metují štukové. Rozdělení znaků podle materiálů ukazuje Graf č. 3.

V okrese Náchod se vyskytují téměř shodně úplné a neúplné znaky. Úplných znaků se v regionu objevuje 37, neúplných 38. Jedním z nejzdobnějších vyobrazení je alianční znak rodu Leslie a hrabat Valdštejn-Vartemberků nad vstupem do zámku v Novém Městě nad Metují, pocházející z poloviny 18. století.

V náchodském okrese v minulosti působilo velké množství domácích, cizozemských, významných i méně významných rodů. V nemalé míře se zasloužily o vzhled dnešní krajiny a zanechaly pro budoucí generace významná architektonická i umělecká díla. Téma působení šlechtických rodů v jednotlivých oblastech by mělo být dále hlouběji zkoumáno, nejen v okrese Náchod, ale na celém území České republiky, především pro bližší poznání regionální historie.

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Tabulka 1 – Četnost znaků podle doby vzniku.....	99
Tabulka 2 – Počet znaků a zastoupení rodů v konkrétních obcích.....	100
Graf 1 – Výskyt znaků na různých typech objektu.....	101
Graf 2 – Srovnání samostatných a aliančních znaků.....	101
Graf 3 – Srovnání znaků podle typu materiálu.....	102

GRAFY A TABULKY

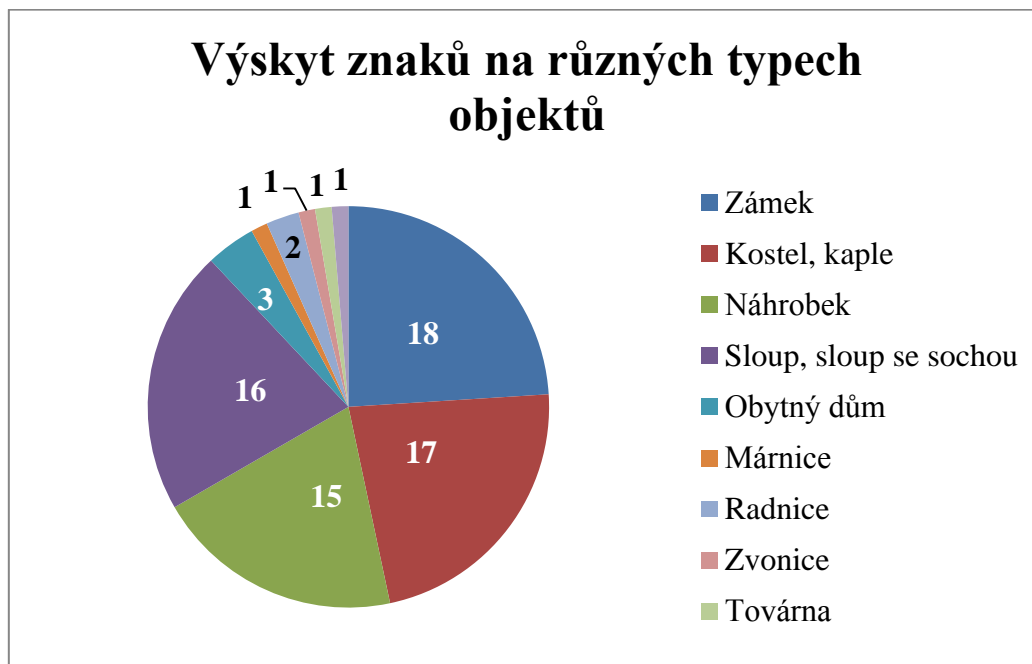
Tabulka 1

Četnost znaků podle doby vzniku		
Století	Počet znaků	Procento z celkového počtu 75 znaků
14.	1	1,33
15.	0	0
16.	6	8
16./17.	4	5,33
17.	20	26,67
17./18.	2	2,67
18.	20	26,67
18./19.	1	1,33
19.	13	17,33
20.	8	10,67

Tabulka 2

Počet znaků a zastoupení rodů v konkrétních obcích		
Obec	Počet znaků	Rody
Adršpach	1	Žehušičtí z Nestajova, neidentifikovaný rod
Bohuslavice	2	Stubenberkové, z Dobrušky
Broumov	3	Girtler von Kleeborn, Slavkovský ze Šonova, W. CH. Mitburger
Česká Skalice	2	Piccolomini, Libštejnští z Kolovrat, Leslie, Valdštejn-Vartemberkové
Heřmanice	4	Valdštejnové
Chvalkovice	2	Dobřenští z Dobřenic, Boryňové ze Lhoty
Krčín	1	Leslie
Machov	1	Piccolomini
Meziměstí	1	Schroll
Miskolezy	1	Dobřenští z Dobřenic
Náchod	12	Smiřičtí ze Smiřic, Piccolomini, Libštejnští z Kolovrat, Sachsen Lauenberg, Anhalt-Dessau, Schaumburg-Lippe, Bartoňové z Dobenína
Nové Město nad Metují	17	Leslie, Valdštejn-Vartemberkové, Bartoňové z Dobenína, Stubenberkové, Černčíti z Kácova, Liechtensteinové, Dietrichsteinové, Grimmerové z Riesenburku, Villarsburg
Nový Hrádek	1	Colloredo-Mansfeld
Police nad Metují	1	Selendrové z Prošovic
Rasošky	4	Mayer z Heldensfeldu, Watlet, Weckbecker, Böck-Greissau, Reisinger
Stárvov	3	Čertorejští z Čertorej, Sedlničtí z Choltic, Kaisersteinové
Studnice	4	Schmiedlové ze Schmiedenu, Hochbergové z Hennersdorfu
Svinišťany	3	Dobřenští z Dobřenic, Boryňové ze Lhoty
Šonov	1	Schaumburg-Lippe
Teplice nad Metují	4	Schmiedlové ze Schmiedenu, Vrtbové, Strakové z Nedabylic, neidentifikovaný rod
Velichovky	6	Adelschwung, Höpflingen-Bergendorf, Spens-Boden, Levínský z Levína, Mladotové ze Solopisk, Tagler ze Sichers-Kirchen
Velká Bukovina	1	Šporkové

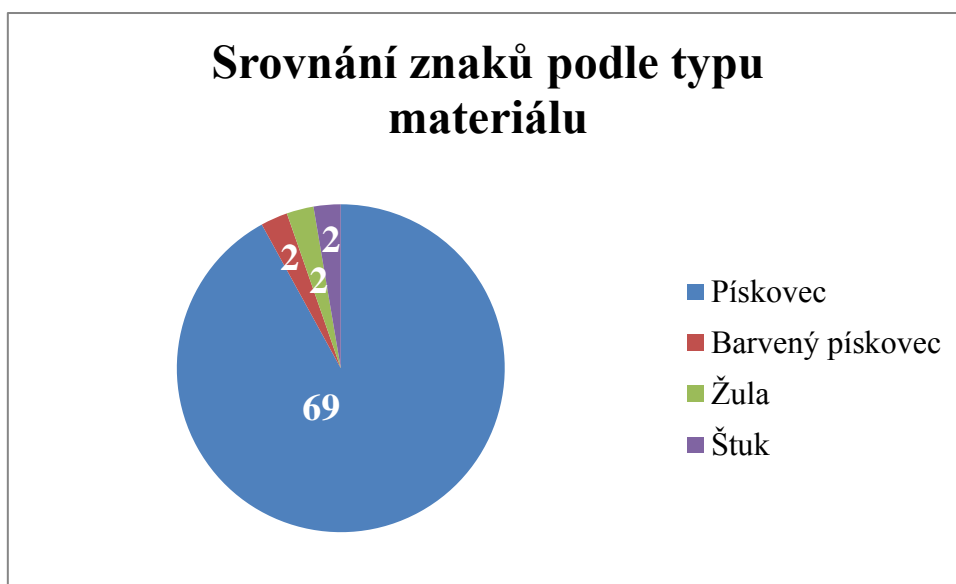
Graf 1

Graf 2

Graf 3

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAHLCKE, Joachim – EBERHARD, Winfried – POLÍVKA, Miloslav a kol.: *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2001.

BAŠTECKÁ, Lydia – EBELOVÁ, Ivana (edd.), *Náchod – historie, kultura, lidé*, Praha 2004.

BAŠTECKÁ, Lydia – TRENČANSKÁ, Barbora: *Broumov*, Praha – Litomyšl, 2013, s. 7–12.; *Broumov: Město bohaté kulturní historie*, Broumov 2006.

BAŠTECKÁ, Lydia: *Náchod*, Praha – Litomyšl 2009.

BERGMANN, Petr – BURIAN, Martin – JEŘÁBKOVÁ, Jana: *Broumovsko: Interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Broumov 2003.

BUBEN, Milan: *Encyklopedie heraldiky*, Praha 2003.

CECHNER, Antonín: *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé. XLV. Díl. Politický okres broumovský*, Praha 1930.

ČIŽMÁŘ, Zeno: *150 let textilní průmyslové tradice na Broumovsku*, Broumov 2007.

DANĚK, Ondřej: *Zpřístupnění novoměstské zámecké pudy*, in: *Acta Musei Neostadeni Bohemiae*, Nové Město nad Metují 2011.

DOSTÁLEK, Josef: *Velichovky, obec s moderními lázněmi. Místopis Velichovek, Velichovky – Jaroměř* 2008.

DVOŘÁČEK, Bohumil: *Pohledy do minulosti Nového Města nad Metují*, Nové Město nad Metují 2015.

DVOŘÁČKOVÁ, Blanka: *J. F. Smetana, Svinišťany, Dolany – Svinišťany* 2001.

FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek a kol.: *Poděbradové: Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008.

FRAJDL, Jiří: *Znak Čertorejských*, Chrudimské vlastivědné listy 8, 1999.

HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1999.

HLADKÝ, Ladislav: *Pečeti, znak a prapor města Náchoda*, in: *Stopami dějin Náchodska*, Náchod 2000.

HRDINOVÁ, Martina: *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého. Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století*, Praha 2013.

JÁNSKÝ, Zdeněk: *Děje obce studnické. Historie obcí Studnice, Třtice, Řešetova Lhota, Bakov*, Studnice 2018.

- JÁNSKÝ, Zdeněk: *Provodov-Šonov aneb jak se žilo pod Dobenínem*, Provodov-Šonov 2003.
- JUŘÍK, Pavel: *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014.
- KHOL, Rudolf: *Frymburk, zřícenina hradu u Nového Hrádku v severovýchodních Čechách*, Hradec Králové 2010.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl III.*, Praha 1998; *Díl IV.*, Praha 2000; *Díl VI.*, Praha 2004; *Díl VII.*, Praha 2008.
- KULHAVÁ, Zdeňka: *Soupis erbovních památek Novoměstska*, Praha 2012.
- MAŠEK, Petr: *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999.
- MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl I.*, Praha 2008.
- MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl II.*, Praha 2010.
- MAXOVÁ, Ivana – NEJEDLÝ, Vratislav – ZAHRADNÍK, Pavel: *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a piliře v okrese Náchod*, Praha 2002.
- MERTLÍKOVÁ, Olga: *Pevnost Josefov, Jaroměř* 2004.
- MÜHLSTEIN, Ludvík: *Česká Skalice, Ratibořice*, Česká Skalice 1996.
- MYSLIVEČEK, Milan: *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví*, Praha 1993.
- MYSLIVEČEK, Milan: *Velký erbovník. Sv. I.*, Plzeň 2005; *Sv. II.*, Plzeň 2006.
- NOVÁK, Václav: *Pevnostní hřbitov v Josefově, Jaroměř* 2002.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl VI.*, Praha – Litomyšl 1997; *Díl VII.*, Praha – Litomyšl 1997.
- PAVEL, Jakub a kol.: *Nové Město nad Metují: Státní zámek, město a okolí*, Praha 1952.
- PELANT, Jan: *Erby české, moravské a slezské šlechty*, Praha 2013.
- PICHL, Miroslav: *Stručná historie Police nad Metují*, Police nad Metují 2003.
- PICHL, Miroslav: *Sochařské památky Police nad Metují*, Police nad Metují 2009.
- POCHE, Emanuel a kol.: *Umělecké památky Čech. Díl I.*, Praha 1977.; *Díl II.*, Praha 1978; *Díl III.*, Praha 1980; *Díl IV.*, Praha 1982.

POCHE, Emanuel: *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé. Díl XLVIII. Okres Dvůr Králové*, Praha 1937.

SEDLÁČEK, August: *Českomoravská heraldika*, Praha 1997.

SEDLÁČEK, August: *Frymburk hrad*, in: *Frymburský almanach*, Nový Hrádek 1992.

SKALICKÝ, Alexandr: *Náchod: Soupis a popis památek*, in: *Stopami dějin Náchodska*, Náchod 2003.

ŠAFÁŘ, Oldřich: *Významné umělecké dílo*, Náchodský zpravodaj 6, 1990.

ŠIMEK, Tomáš: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl VI. Východní Čechy*, Praha 1989.

TOMÁŠKOVÁ, Adéla: *Šlechtické znaky na kulturních památkách v okrese Blansko*, Bakalářská práce, Hradec Králové 2017.

TOVAČOVSKÝ, Jaroslav: *Historie lázní Velichovek*, Heraldika a genealogie 34, Praha 2001.

UHLÍŘ, Jiří: *Starý Ples 1186–1986*, Jaroměř 1988.

VAVŘÍNEK, Karel a kol.: *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů 2010*, Praha 2009; 2020, Praha 2013; 2024, Praha 2015; 2025, Praha 2015.

VLČKOVÁ, Věra: *Staroměstský hřbitov v Náchodě*, Náchod 2004.

VOJKOVSKÝ, Rostislav – DUSIL, Marek: *Adršpach. Hrad a zámek v Dolním Adršpachu západně od Broumova*, Hukvaldy 2014.

WACHSMANOVÁ, Viktorie – CHARVÁTOVÁ, Ema – BRANDEJS, Stanislav: *Náchod-Státní zámek, město a okolí*, Praha 1952.

WIRTH, Zdeněk: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. Díl XXXIV. Politický okres náchodský*, Praha 1910.

ZENGER, M. Zdeněk: *Česká heraldika*, Praha 1978.

ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal – KOBLASA, Pavel: *Šlechtický archiv c. k. ministerstva vnitra, Erbovní listiny*, Praha 2014.

ŽUPANIČ, Jan – František STELLNER, František: *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001.

Internetové zdroje

Český statistický úřad: *Charakteristika okresu Náchod*, dostupné online (https://www.czso.cz/csu/xh/charakteristika_okresu_nachod), [citováno k 9. 6. 2019].

STARÝ, Marek: *Rytíři a pochybní rytíři Slavkovští ze Skalice a Šonova*, s. 60–61, dostupné online (<http://starym.sweb.cz/slavkovsky.pdf>), [citováno k 14. 5. 2019].

Obecní úřady a jiné instituce

Obecní úřad Dolany: Jiří Plšek.

Obecní úřad Studnice: kronikář obce Ing. Jiří Stach.

Správa zámku Nového Města nad Metují: Ondřej Daněk.

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Obrázek 1 – Adršpach, zámek.....	I
Obrázek 2 – Bohuslavice, zvonice u kostela.....	I
Obrázek 3 – Bohuslavice, márnice.....	II
Obrázek 4 – Broumov, hřbitovní kostel, náhrobek	III
Obrázek 5 – Broumov, hřbitovní kostel, náhrobek napravo od vstupní brány.....	III
Obrázek 6 – Česká Skalice, kostel	IV
Obrázek 7 – Česká Skalice, socha sv. Floriána, u kostela.....	IV
Obrázek 8 – Heřmanice, kostel	V
Obrázek 9 – Heřmanice, kostel	V
Obrázek 10 – Heřmanice, kostel	VI
Obrázek 11 – Heřmanice, kostel	VI
Obrázek 12 – Chvalkovice, kostel.....	VII
Obrázek 13 – Chvalkovice, socha sv. Linharta, u silnice směr Újezdec.....	VII
Obrázek 14 – Krčín, socha sv. Leopolda pod kostelem sv. Ducha	VIII
Obrázek 15 – Machov, sloup se sochou Panny Marie Bolestné, náves	VIII
Obrázek 16 – Meziměstí, hlavní budova přádelny.....	IX
Obrázek 17 – Miskolezy, socha sv. Jiljí, u silnice směr Sebuč	IX
Obrázek 18 – Náchod, zámek	X
Obrázek 19 – Náchod, zámek	X
Obrázek 20 – Náchod, zámek	XI
Obrázek 21 – Náchod, zámek	XI
Obrázek 22 – Náchod, zámek, kašna	XII
Obrázek 23 – Náchod, zámek	XII
Obrázek 24 – Náchod, zámek	XIII
Obrázek 25 – Náchod, zámek	XIII
Obrázek 26 – Náchod, hřbitov u kostela sv. Jana Křtitele	XIV
Obrázek 27 – Náchod, hřbitov u kostela sv. Jana Křtitele	XIV
Obrázek 28 – Nové Město nad Metují, zámek	XV
Obrázek 29 – Nové Město nad Metují, zámek.....	XV
Obrázek 30 – Nové Město nad Metují, zámek.....	XVI
Obrázek 31 – Nové Město nad Metují, zámek, socha.....	XVI
Obrázek 32 – Nové Město nad Metují, zámecká zahrada, socha sv. Václava	XVII
Obrázek 33 – Nové Město nad Metují, zámek.....	XVIII
Obrázek 34 – Nové Město nad Metují, zámek.....	XVIII
Obrázek 35 – Nové Město nad Metují, zámek.....	XIX
Obrázek 36 – Nové Město nad Metují, zámek.....	XIX
Obrázek 37 – Nové Město nad Metují, zámek.....	XX
Obrázek 38 – Nové Město nad Metují, zámek, socha.....	XX
Obrázek 39 – Nové Město nad Metují, špitál kláštera Milosrdných bratří	XXI
Obrázek 40 – Nové Město nad Metují, hřbitov u kostela Všech svatých	XXI
Obrázek 41 – Nové Město nad Metují, socha sv. Jana Nepomuckého, ulice U Zázvorky	XXII

Obrázek 42 – Nové Město nad Metují, městský dům Villarsburgův, ulice Českých legií, č.p. 4	XXIII
Obrázek 43 – Nový Hrádek, hrad Frymburk, budova myslivny	XXIII
Obrázek 44 – Police nad Metují, Selenderův sloup, Komenského náměstí	XXIV
Obrázek 45 – Rasošky, vojenský hřbitov	XXV
Obrázek 46 – Rasošky, vojenský hřbitov	XXV
Obrázek 47 – Rasošky, vojenský hřbitov	XXVI
Obrázek 48 – Rasošky, vojenský hřbitov	XXVI
Obrázek 49 – Stárkov, kostel	XXVII
Obrázek 50 – Stárkov, kostel	XXVII
Obrázek 51 – Stárkov, kaple naproti kostelu	XXVIII
Obrázek 52 – Studnice, kostel	XXVIII
Obrázek 53 – Studnice, budova bývalé tvrže	XXIX
Obrázek 54 – Svinišťany, sloup se sochou Panny Marie, při vjezdu do vsi směrem od Jaroměře (momentálně v rekonstrukci)	XXX
Obrázek 55 – Svinišťany, sloup se sochou Panny Marie, při vjezdu do vsi směrem od Jaroměře (momentálně v rekonstrukci)	XXX
Obrázek 56 – Svinišťany, náves, dům č. p. 46	XXXI
Obrázek 57 – Šonov (Provodov-Šonov), evangelický kostel	XXXI
Obrázek 58 – Teplice nad Metují, Dolní zámek	XXXII
Obrázek 59 – Teplice nad Metují, Dolní zámek	XXXII
Obrázek 60 – Teplice nad Metují, Horní zámek	XXXIII
Obrázek 61 – Teplice nad Metují, Horní zámek	XXXIII
Obrázek 62 – Velichovky, kostel	XXXIV
Obrázek 63 – Velichovky, kostelní hřbitov	XXXIV
Obrázek 64 – Velichovky, kostelní hřbitov	XXXV
Obrázek 65 – Velichovky, kostelní hřbitov	XXXV
Obrázek 66 – Velichovky, kostelní hřbitov	XXXVI
Obrázek 67 – Velichovky, socha sv. Jana Nepomuckého, park u kostela	XXXVI
Obrázek 68 – Velká Bukovina, socha Panny Marie, u domu č. p. 9	XXXVII

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Obrázek 1 – Adršpach, zámek

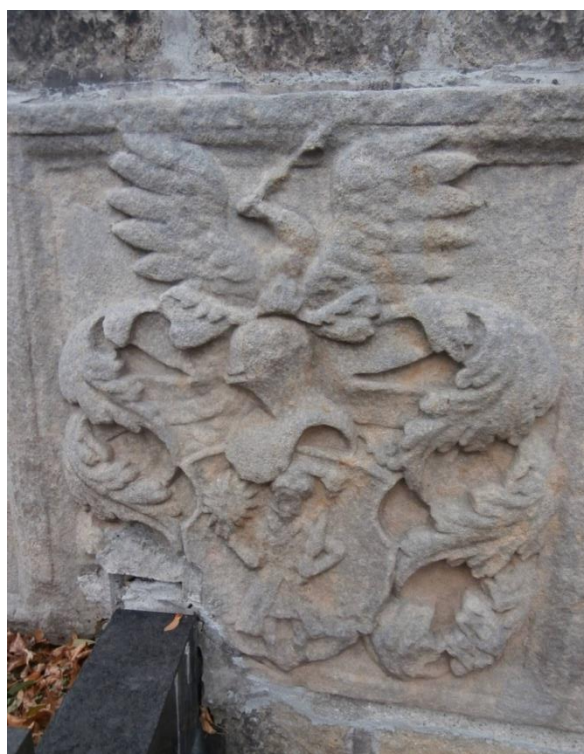
Obrázek 2 – Bohuslavice, zvonice u kostela

Obrázek 3 – Bohuslavice, márnice

Obrázek 4 – Broumov, hřbitovní kostel, náhrobek

**Obrázek 5 – Broumov, hřbitovní kostel, náhrobek
napravo od vstupní brány**

Obrázek 6 – Česká Skalice, kostel

Obrázek 7 – Česká Skalice, socha sv. Floriána, u kostela

Obrázek 8 – Heřmanice, kostel

Obrázek 9 – Heřmanice, kostel

Obrázek 10 – Heřmanice, kostel

Obrázek 11 – Heřmanice, kostel

Obrázek 12 – Chvalkovice, kostel

**Obrázek 13 – Chvalkovice, socha sv. Linharta,
u silnice směr Újezdec**

Obrázek 14 – Krčín, socha sv. Leopolda pod kostelem sv. Ducha

Obrázek 15 – Machov, sloup se sochou Panny Marie Bolestné, náves

Obrázek 16 – Meziměstí, hlavní budova přádelny

Obrázek 17 – Miskolezy, socha sv. Jiljí, u silnice směr Sebuč

Obrázek 18 – Náchod, zámek

Obrázek 19 – Náchod, zámek

Obrázek 20 – Náchod, zámek

Obrázek 21 – Náchod, zámek

Obrázek 22 – Náchod, zámek, kašna

Obrázek 23 – Náchod, zámek

Obrázek 24 – Náchod, zámek

Obrázek 25 – Náchod, zámek

Obrázek 26 – Náchod, hřbitov u kostela sv. Jana Křtitele

Obrázek 27 – Náchod, hřbitov u kostela sv. Jana Křtitele

Obrázek 28 – Nové Město nad Metují, zámek

Obrázek 29 – Nové Město nad Metují, zámek

Obrázek 30 – Nové Město nad Metují, zámek

Obrázek 31 – Nové Město nad Metují, zámek, socha

Obrázek 32 – Nové Město nad Metují, zámecká zahrada, socha sv. Václava

Zdroj obrázku: Archiv správy zámku

Obrázek 33 – Nové Město nad Metují, zámek

Obrázek 34 – Nové Město nad Metují, zámek

Obrázek 35 – Nové Město nad Metují, zámek

Obrázek 36 – Nové Město nad Metují, zámek

Obrázek 37 – Nové Město nad Metují, zámek

**Obrázek 38 – Nové Město nad Metují, zámek,
socha**

Obrázek 39 – Nové Město nad Metují, špitál kláštera Milosrdných bratří

Obrázek 40 – Nové Město nad Metují, hřbitov u kostela Všech svatých

**Obrázek 41 – Nové Město nad Metují, socha sv. Jana
Nepomuckého, ulice U Zázvorky**

Obrázek 42 – Nové Město nad Metují, městský dům Villarsburgův, ulice Českých legií, č.p. 4

Obrázek 43 – Nový Hrádek, hrad Frymburk, budova myslivny

Obrázek 44 – Police nad Metují, Selenderův sloup, Komenského náměstí

Obrázek 45 – Rasošky, vojenský hřbitov

Obrázek 46 – Rasošky, vojenský hřbitov

Obrázek 47 – Rasošky, vojenský hřbitov

Obrázek 48 – Rasošky, vojenský hřbitov

Obrázek 49 – Stárkov, kostel

Obrázek 50 – Stárkov, kostel

Obrázek 51 – Stárkov, kaple naproti kostelu

Obrázek 52 – Studnice, kostel

Obrázek 53 – Studnice, budova bývalé tvrze

Obrázek 54 – Svinišťany, sloup se sochou Panny Marie, při vjezdu do vsi směrem od Jaroměře (momentálně v rekonstrukci)

(Fotografie byla získána od obecního úřadu Dolany.)

Obrázek 55 – Svinišťany, sloup se sochou Panny Marie, při vjezdu do vsi směrem od Jaroměře (momentálně v rekonstrukci)

(Zdroj obrázku: Zdeněk WIRTH, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století*, Díl XXXIV., Politický okres náchodský, Praha 1910, s. 197.)

Obrázek 56 – Svinišťany, náves, dům č. p. 46

Obrázek 57 – Šonov (Provodov-Šonov), evangelický kostel

Obrázek 58 – Teplice nad Metují, Dolní zámek

Obrázek 59 – Teplice nad Metují, Dolní zámek

Obrázek 60 – Teplice nad Metují, Horní zámek

Obrázek 61 – Teplice nad Metují, Horní zámek

Obrázek 62 – Velichovky, kostel

Obrázek 63 – Velichovky, kostelní hřbitov

Obrázek 64 – Velichovky, kostelní hřbitov

Obrázek 65 – Velichovky, kostelní hřbitov

Obrázek 66 – Velichovky, kostelní hřbitov

**Obrázek 67 – Velichovky, socha sv. Jana Nepomuckého,
park u kostela**

Obrázek 68 – Velká Bukovina, socha Panny Marie, u domu č. p. 9